

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چهارم دبستان

فارسی

dl.YMoalem.ir

کتاب معلم

(راهنمای تدریس)

۱۳۹۳

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی
ابتدایی و متوسطه نظری
نام کتاب: کتاب معلم فارسی چهارم‌دبستان - ۶۳
مؤلفان: فریدون اکبری شلدره، معصومه نجفی یازگی و راحله محمدی

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
مدیر امور فنی و چاپ: سید احمد حسینی
صفحه آرا: مریم نصرتی
حروفچین: زهرا ایمانی نصر، فاطمه باقری مهر
مصحح: علی مظاهری نظری، رضا جعفری
امور آماده‌سازی خبر: زینت بهشتی شیرازی
امور فنی رایانه‌ای: احمد رضا امینی، سیده‌شیوا شیخ‌الاسلامی
ناشر: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
تهران خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
تلفن: ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹
وب سایت: www.chap.sch.ir
چاپخانه: شرکت افست «سهامی عام» (www.Offset.ir)
سال انتشار و نوبت چاپ: چاپ اول ۱۳۹۳
حقی چاپ محفوظ است.

شابک ۰ - ۲۳۷۸ - ۵ - ۹۶۴ - ۹۷۸ - ISBN 978-964-05-2378-0

● پیشگفتار

● نمای کلی ساختار و محتوی فارسی

● بودجه‌بندی پیشنهادی

بخش اول: کلیات

● مقدمه/ ۲

● رویکرد برنامه درسی فارسی/ ۳

● هدف برنامه درسی فارسی در پایه چهارم بندی/ ۴

● محتوا/ ۷

■ نمای ساختار و محتوی فارسی چهارم (خوند ری و نوشتاری)/ ۸-۹

■ مهارت خواندن/ ۹

■ مهارت گوش دادن/ ۱۶

■ مهارت سخن گفتن/ ۱۷

■ مهارت نوشتن/ ۱۸

■ جدول فعالیت‌های مرتبط با مهارت‌های زبانی/ ۲۳- ۲

● روش تدریس/ ۲۳

● ارزشیابی پیشرفت تحصیلی/ ۲۴

فهرست مطالب

جدول نمای کلی روش‌ها و ابزارهای ارزشیابی / ۳۰-۳۲ ●

بخش دوم: بررسی درس به درس

● مقدمه / ۳۴

● سخنی با معلمان محترم کلاس‌های چندپایه / ۳۶

● فصل اول: آفرینش / ۳۹

■ اهداف فصل اول / ۴۱

■ درس اول: آفریدگار زیبایی / ۴۲

■ درس دوم: کوچ پرستوها / ۵۹

● فصل دوم: دانایی و هوشیاری / ۷۱

■ اهداف فصل دوم / ۷۳

■ درس سوم: راز نشانه‌ها / ۷۴

■ درس چهارم: ارزش علم / ۸۶

■ درس پنجم: رهایی از قفس / ۹۳

● فصل سوم: ایران من / ۱۰۴

■ اهداف فصل سوم / ۱۰۶

■ درس ششم: آرش کمانگیر / ۱۰۷

■ درس هفتم: مهمان شهر ما / ۱۱۸

● فصل چهارم : فرهنگ بومی / ۱۲۵

■ مقدمه / ۱۲۶

■ روش های تولید درس آزاد / ۱۲۶

● فصل پنجم : نام آوران / ۱۲۸

■ اهداف فصل پنجم / ۱۳

■ درس دهم : باغچه اطفال / ۱۳۱

■ درس یازدهم : فرمانده دل ها / ۱۳۹

■ درس دوازدهم : اتفاق ساده / ۱۴۸

● فصل ششم : راه زندگی / ۱۵۸

■ اهداف فصل ششم / ۱۶

■ درس سیزدهم : لطف حق / ۱۶۱

■ درس چهاردهم : ادب از که آموختی ؟ / ۱۶۸

■ درس پانزدهم : شیر و موش / ۱۷۵

● فصل هفتم : علم و عمل / ۱۸۳

■ اهداف فصل هفتم / ۱۸۵

■ درس شانزدهم : پوششگری / ۱۸۶

■ درس هفدهم : مدرسه هوشمند / ۱۹۳

● منابع / ۲۰۰

● پیوست (متن های شنیداری) / ۲۰۱

پیشگفتار

مشورت، ادراک و هوشیاری دهد عقل‌ها مرعقل را یاری دهد

مثنوی معنوی، مولوی

سیاس، پروردگار پاک و مهربان را که توفیق

خدمت در پهنهٔ تعلیم و تربیت و ارتقای برنامهٔ درسی زبان فارسی را به ما عطا فرمود

اهمیت و جایگاه زبان فارسی به‌عنوان میراثی ارجمند

و حافظ وحدت و هویت ملی، بر کسی پوشیده نیست زبان فارسی پیام‌آور جلال و عظمت فرهنگ ایرانی است بدان‌سان که حکیمان دین‌باور پهنهٔ زبان و ادبیات فارسی با بهره‌مندی از ظرایف آن، معارف باورشناختی دین اسلام را به بن‌مایه‌های فرهنگی ایرانیان پیوند زده‌اند و آثاری درخشان در گسترهٔ تعلیم بشری پدید آورده‌اند

کتاب فارسی پایهٔ چهارم ابتدایی مبتنی بر برنامهٔ

درسی ملی و نیز بر پایهٔ چهارچوب برنامهٔ درسی فارسی، با رویکرد پرورش مهارت‌های زبانی، سازماندهی و تألیف شده است تا بتواند برای رشد آموزش زبان فارسی و دستیابی به جایگاه والای آن در جهان علم، گامی مؤثر بردارد

کتاب راهنمای معلم نیز بر همین بنیاد و با توجه

به اهداف زیر، برای استفادهٔ آموزگاران گرامی تدوین شده است :

■ تبیین رویکرد خاص آموزش کتاب فارسی مبتنی بر مهارت‌های زبانی و فرازبانی

(تفکر، نقد و تحلیل)؛

■ ایجاد نگرشی نو در معلمان و حرکت صحیح از زبان‌آموزی به پهنهٔ ادبیات فارسی؛

■ آشنایی معلمان با ساختار جدید کتاب فارسی خوانداری و نوشتاری و به‌کارگیری خلاقانهٔ

ریز مهارت‌های خواندن و نوشتن در فرایند یاددهی-یادگیری؛

■ گسترش و تعمیق دانش معلمان در چهار حوزهٔ مهارت‌های زبانی (سخن گفتن،

گوش دادن، خواندن، نوشتن) و آموزش روشمند دانش‌آموزان، مبتنی بر اهداف عناصر

سازهای کتاب درسی شامل: درست و نادرست، درک مطلب، دانش زبانی، واژه‌آموزی،

تصورخوانی و صندلی صمیمیت، قصه‌گویی و صندلی صمیمیت، روان‌خوانی، نمایش،

گوش‌کن و بگو، بخوان و حفظ کن و بخوان و بیندیش شامل متن و درک و دریافت در کتاب

خوانداری و فعالیت‌های املائی، دانش زبانی، واژه‌آموزی، هنر و سرگرمی، درک متن و

نگارش در کتاب نوشتاری

■ توسعه و کاربرد روش‌های تدریس بر پایهٔ تقویت کار گروهی و مشارکت

دانش‌آموزان با ارائهٔ روش‌ها و شگردهای علمی و تجربی متنوع در کتاب راهنما؛

■ یکی از مهم‌ترین اهداف برنامهٔ درسی فارسی، نظم فکری و سامان دادن به ذهن

دانش‌آموزان است؛ به همین روی، انتظار داریم آموزگاران گرامی در آموزش و طبقه‌بندی

مفاهیم ذهنی، دانش آموز را هدایت کنند؛ بنابراین، لازم است برای درک مبانی نظری برنامه و تحقق این هدف، کتاب راهنمای معلم به طور دقیق مطالعه شود

■ تقویت مهارت درک متن، یکی دیگر از اهداف برنامه فارسی چهارم ابتدایی است برای این کار، معلمان محترم باید با مطالعه دقیق این کتاب، ابتدا سطوح درک متن را بیاموزند؛ سپس به فراخور هر سطح، پرسشی طراحی کنند و در جهت تکمیل آموزش کتاب به دانش آموزان ارائه نمایند

■ آموزش مهارت گوش دادن و تقویت درک شنیداری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که لازم است معلمان محترم به آن توجه کافی داشته باشند درک شنیداری، پیش‌نیاز درک خوانداری است، اختصاص زمان کافی به انجام فعالیت‌های شنیداری بسیار مهم است انجام این فعالیت کتاب، به تهیه و کاربرد لوح فشرده شنیداری وابسته است، چنانچه فایل صوتی را دریافت نکردید با وارد شدن به پایگاه رایانه‌ای گروه زبان و ادب فارسی آن را خواهید دید

■ آموزش مهارت نگارش در فارسی سوم ابتدایی با «بندنویسی» آغاز شده است و دانش آموزان سوم ابتدایی در پایان سال تحصیلی توانایی نوشتن یک بند منسجم را با رعایت اصول علمی نگارش فرا گرفته‌اند فارسی چهارم در ادامه این فرایند، پس از مرور آموخته‌ها به «معرفی انواع بند» می‌پردازد برای آموزش مهارت درست‌نویسی و نگارش لازم است دقیقاً در راستای مطالب صفحه نگارش کتاب مهارت‌های نوشتاری، کار تمرین و یادگیری، تداوم یابد برای درک بهتر از مطالب صفحه نگارش، لازم است همکاران ارجمند پانزده صفحه نگارش را کنار هم بگذارند و مطالب درس اول تا پایان کتاب را با یک نگاه طولی مورد بررسی و مطالعه قرار دهند

■ در آموزش مهارت سخن گفتن، لازم است فعالیت «تصویرخوانی و صندلی صمیمیت»، «قصه‌گویی و صندلی صمیمیت» و «نمایش» مورد توجه کافی قرار بگیرند برای درک بهتر اهداف فعالیت‌های این بخش نیز بهتر است مطالب به دنبال هم، با یک نگاه طولی مطالعه شوند در این صورت، چگونگی ارتباط سخن گفتن و نوشتن مشخص می‌گردد به این معنا که ابتدا مطالب در ذهن دانش آموز طبقه‌بندی، سپس بر زبان جاری می‌شود و سرانجام روی کاغذ می‌آید

■ ارائه شگردهای ایجاد توازن و درهم تنیدگی آموزش و ارزشیابی کیفی با هدف پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

این کتاب شامل یک پیشگفتار، دو بخش و یک پیوست است؛ بخش نخست به شرح کلیات برنامه و

معرفی ساختار و محتوای کتاب درسی اختصاص دارد؛ در بخش دوم، درس‌ها بررسی و

اهداف، روش آموزش و ارزشیابی، تدوین شده است؛ در این بخش بر پایه ساعت

ویژه آموزشی، چگونگی تدریس هر درس و فعالیت‌های نوشتاری آن در حدود

ده جلسه، برنامه‌ریزی و سازماندهی شده است دقت آموزگاران ارجمند در

مطالعه این اثر و ارائه پیشنهادها سازنده، بر استواری علمی این کتاب و

ارتقای سطح آموزش عمومی، خواهد افزود

سخن فرجامین اینکه تألیف کتاب فارسی، بر بنیاد نظریه‌های علمی

استوار است و تردیدی نیست که اگر آموزش به درستی انجام شود، تأثیر

شگرفی بر توانایی‌های زبانی دانش آموزان خواهد داشت مسلماً ایجاد

چنین تحوّل‌ی در گرو دستان با کفایت و مهربان شما همکاران ارجمند است

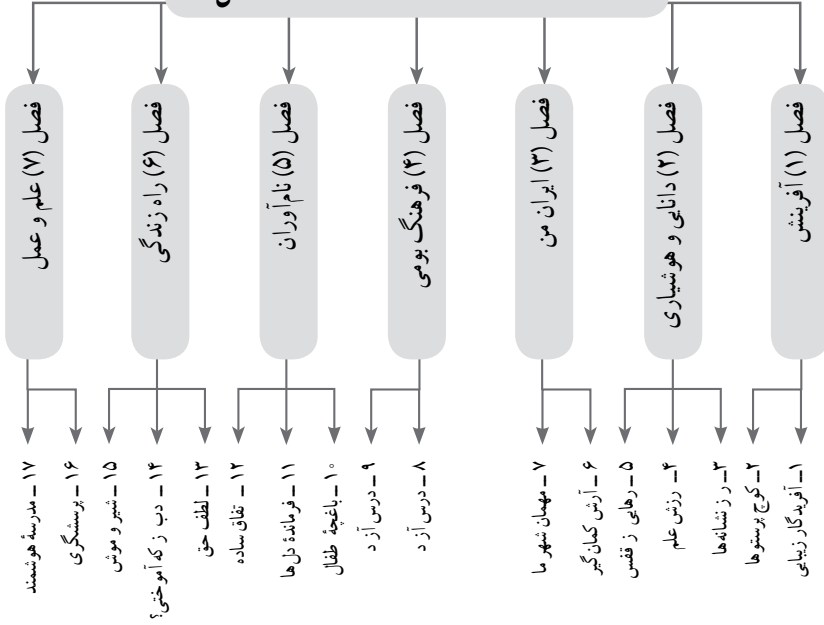
خدایا، چنان کن سرانجام کار تو خوشنود باشی و مارستگار

گروه زبان و ادب فارسی

فارسی چهارم دبستان

هفت فصل

بودجه‌بندی پیشنهادی آموزش فارسی چهارم

مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	فروردین	اردیبهشت
ول تا پنجم یادآوری	بیست و ششم مهر تا چهارم آبان	بیست و هفتم آبان تا چهارم آذر	بیست و چهارم آذر تا یکم دی ۹ درس (درس آزد)	سی م دی تا یازدهم بهمن ۱۲ درس	سوم تا سیزدهم اسفند ۱۵ درس	—	ول تا دهم ردیبهشت ۱۷ درس
پنجم تا چهاردهم ۱ درس	چهارم تا پانزدهم ۴ درس	چهارم تا شانزدهم ۷ درس	سوم تا چهاردهم ۱۰ درس	دو زدهم تا بیست و یکم ۱۳ درس	سیزدهم تا آخر اسفند مرور آموخته‌ها	پانزدهم تا بیستم فروردین مرور آموخته‌ها	دهم تا بیستم ردیبهشت مرور آموخته‌ها
پانزدهم تا بیست و سوم ۲ درس	هفدهم تا بیست و ششم ۵ درس	هفدهم تا بیست و سوم ۸ درس (آزد)	چهاردهم تا بیستم مرور آموخته‌ها	بیست و پنجم بهمن تا سوم اسفند ۱۴ درس	—	بیستم تا آخر فروردین ۱۶ درس	بیستم تا آخر ردیبهشت —
			بیست و یکم تا بیست و نهم ۱۱ درس				
تعداد جلسات اختصاصی تدریس هر درس		۷ ساعت					
۹ تا ۱۱ جلسه		ساعات آموزش فارسی پایه چهارم در یک هفته					

نکته: تقویم زمان‌بندی ارائه شده با هدف ایجاد انسجام رویه در تدریس معلمان کل کشور تدوین شده و به صورت پیشنهادی می‌باشد. لذا متناسب با شرایط آب و هوایی، موقعیت و امکانات مدارس و اعمال روش‌های تدریس تلفیقی؛ جدول فوق قابل تغییر می‌باشد.

بخش اول کلیات

کتاب مهارت‌های خوانداری فارسی از یک سو بر قلمرو دریافتی یا ادراکی زبان تمرکز دارد؛ لذا درست دیدن، درک خوانداری و درک شنیداری را آموزش می‌دهد و از سوی دیگر با قلمرو تولیدی زبان پیوند می‌یابد و در فرایند یاددهی-یادگیری به ریزمهارت‌های خوانداری مانند رعایت آهنگ، لحن کلام، تکیه، مکث و درنگ در خوانش متن و سخن‌گفتن انتقادی می‌پردازد.

کتاب مهارت‌های نوشتاری فارسی به قلمرو نمادهای خطی و نوشتاری زبان و به دیگر سخن، به پهنه مهارت‌های تولید مکتوب زبان می‌پردازد؛ یعنی در کتاب مهارت‌های خوانداری فارسی، زبان‌آموز، اطلاعات و

معارف را از طریق متن درس‌ها و آموزه‌ها، دریافت می‌کند و این کار، سبب پرورش ذهن و زبان، گسترش دامنه‌واژگان و تقویت توانایی تفکر و تحلیل دانش‌آموز می‌شود که در گفتار و بیان دیدگاه‌ها و حضور فعال در کارهای گروهی و نقد و تحلیل شفاهی، قابل مشاهده و ارزشیابی است؛ اما در کتاب مهارت‌های نوشتاری فارسی، آموخته‌ها (مجموعه دیده‌ها، شنیده‌ها، خوانده‌ها و اندیشیده‌ها) در قالب نوشته، نمایان می‌شوند. افزون بر این، در تدوین کتاب مهارت‌های نوشتاری، به موضوع نگارش با رعایت سیر تدریجی و مرحله‌ای، توجه کافی شده است.

رویکرد برنامه درسی فارسی

کتاب فارسی پایه چهارم، بر بنیاد رویکرد عام «برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران»، یعنی شکوفایی فطرت الهی، استوار است و با توجه به عناصر پنج‌گانه (علم، تفکر، ایمان، اخلاق و عمل) و جلوه‌های آن در چهار پهنه (خود، خلق، خلقت و خالق)، بر پایه چهارچوب «برنامه درسی فارسی دوره ابتدایی»، سازماندهی و تألیف شده است.

رویکرد خاص برنامه زبان‌آموزی بر آموزش مهارت‌های زبانی و فرازبانی یا مهارت‌آموزی، استوار است. به همین روی، همزمان به دو پهنه مهارت‌های خوانداری و مهارت‌های نوشتاری و نیز مهارت‌های فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل) پرداخته شده است.

هنگامی که دانش‌آموز فارسی‌زبان، در هفت سالگی وارد مدرسه می‌شود، می‌تواند از زبان فارسی برای انتقال و درک پیام استفاده کند؛ بنابراین به نظر می‌رسد دو مهارت سخن گفتن و گوش دادن را می‌داند. بدیهی است به این ترتیب دو مهارت خواندن و نوشتن است که به عنوان نیاز واقعی برجسته می‌شود. در این هنگام، آموزش آغاز می‌شود و زمانی که زبان‌آموز بتواند متنی را درست و روان با صدای بلند بخواند و املاي بدون غلطی هم ارائه دهد، به نظر می‌آید، هدف حاصل‌گرفته است و دانش‌آموز دو مهارت دیگر را نیز آموخته است. سؤالی که مطرح می‌شود این است: «آیا دانش‌آموزی که به این صورت تعلیم دیده است، واقعاً مهارت‌های زبانی را یاد گرفته است؟» پاسخ به این پرسش کاملاً روشن است. نگاهی که در این سبک آموزش حاکم است بسیار سطحی است و از ابتدایی‌ترین مرحله مهارت‌های زبانی فراتر نمی‌رود.

بر پایه برنامه درسی فارسی، تقویت مهارت‌های زبانی هدف اصلی آموزش است. کتاب فارسی چهارم در ادامه فارسی سوم ابتدایی به آموزش سطوح پیشرفته چهار مهارت اصلی زبان پرداخته است.

اهداف برنامه درسی فارسی در پایه چهارم ابتدایی

اهداف برنامه درسی فارسی چهارم ابتدایی بر بنیاد عناصر پنج‌گانه برنامه درسی

ملی به شرح زیر است^۱:

تفکر و تعقل

- تشخیص تضادها، شباهت‌ها و تفاوت‌های واژه‌ها
- استدلال منطقی از طریق رعایت انسجام در سخن گفتن و نوشتن
- استدلال منطقی از طریق درک انسجام پیام شنیداری و خوانداری
- نظم فکری و درست اندیشیدن با ارائه طبقه‌بندی مفاهیم بر مبنای فرایندهای علمی و منطقی

- توانایی تحلیل نوشته‌ها و گفته‌ها با استفاده از روش قضاوت عملکرد

- توانایی تخیل خلاقانه با استفاده از روش بدیعه‌پردازی

- توانایی تمیز و تشخیص پدیده‌های دیداری و شنیداری

ایمان، باور و علائق

- نگرش مثبت به مسائل اعتقادی، فرهنگی - تربیتی، ملی، هنری و اجتماعی

- ارج‌گذاری به احساسات و عواطف و افکار دیگران

- بیان مناسب و مؤثر احساسات، عواطف و افکار خود

- ایجاد باور نسبت به جلوه‌های ارزشی انقلاب اسلامی

- علاقه به مطالعه نوشته‌ها و قصه‌های ساده و مناسب

- علاقه به جنبه‌های زیبایی سخن در گفتار و نوشتار

- نگرش مثبت به مشارکت در جمع و همکاری با گروه

۱- اهداف در چهار عنصر تفکر، ایمان، علم و اخلاق در پایه سوم و چهارم ابتدایی یکسان است؛ اهداف

اختصاصی پایه چهارم متناسب با رویکرد خاص برنامه در عنصر عمل متفاوت است.

علم

– گسترش آشنایی با موضوع‌ها و مفاهیم اعتقادی، ملی، فرهنگی – تربیتی، هنری،

اجتماعی و علمی

– شناخت نشانه‌ها و معانی مناسب

– تعمیق آشنایی با ساختار زبان فارسی معیار

– آشنایی با ساختار نظم و نثر و نمونه‌های آن

– آشنایی با انواع پاره مهارت‌های خوانداری و نگارشی

– آشنایی مختصر با جلوه‌های هنری زبان

– آشنایی با شیوه‌های خواندن و نوشتن

– آشنایی با شیوه‌های تفکر و پژوهش

– آشنایی با شیوه‌های نگاه کردن، گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن

– شناخت علائم صوری انسجام گزاره‌های متن

– شناخت برخی از چهره‌های علمی

– آشنایی با اهمیت مطالعه و کتاب‌خوانی

اخلاق

– پایبندی به آموزه‌های دینی و ارزشی در مهارت‌های زبانی

– پایبندی به آموزه‌های دینی و ارزشی در رفتارهای فردی و اجتماعی

– توجه به ارزش‌های اخلاقی

– رعایت الگوی اخلاقی بزرگان دین

عمل

نگاه کردن

– تشخیص و تمیز نمادهای خطی و دیداری زبان

– تمرکز و افزایش دقت بصری

- افزایش قدرت استنتاج بصری
- توجه به رفتارهای غیرکلامی در انتقال پیام
- درک پیام دیداری

گوش دادن

- افزایش تمرکز بر لحن کلام در متون شنیداری
- تقویت توجه به لحن کلام متناسب با بافت
- درک اطلاعات صریح متن شنیداری
- رسیدن به استنباط با توجه به متن شنیداری
- تلفیق و تفسیر اطلاعات متن شنیداری
- بحث و گفت‌وگو و اظهار نظر در مورد مطالب متن شنیداری

سخن گفتن

- استفاده از لحن و آهنگ مناسب
- به‌کارگیری گونه‌های مختلف زبان
- انسجام و انتظام در رساندن پیام
- سخن گفتن متناسب با بافت و مخاطب
- سخن گفتن در مقابل جمع
- درک پیام دیداری و سخن گفتن درباره آن
- قصه‌گویی

خواندن

- توانایی خواندن متن متناسب با محتوای آن
- خواندن نثر و شعر با لحن و آهنگ مناسب

- تفسیر اطلاعات متن
- آشنایی با حروف ربط عطفی به عنوان ابزارهای زبانی انسجام متن
- آشنایی با حروف ربط سببی به عنوان ابزارهای زبانی انسجام متن
- آشنایی با حروف ربط تقابلی به عنوان ابزارهای زبانی انسجام متن
- آشنایی با علائم و نشانه‌های ساختار بلاغی شامل روش‌ها و فهرست‌ها با تکیه بر زمان مانند: اول، دوم، سوم، ...، سپس و بعد

نوشتن

- توسعه توانایی تبدیل نشانه‌های آوایی و نوشتاری
- گسترش به کارگیری نشانه‌های نگارشی
- زیبا و خوانانویسی
- آشنایی با اجزای جمله موضوع
- توانایی انتخاب عنوان بند
- آشنایی با بند توصیفی
- آشنایی با بند روایتی
- آشنایی با بند مقدمه
- آشنایی با بند نتیجه‌گیری
- آشنایی با بندهای بدنه
- توانایی نوشتن بندهای مختلف (توصیفی، روایی و ...)
- توانایی تولید یک نوشته منسجم با رعایت اجزای آن (انشانویسی)

محتوا

در تدوین ساختار کتاب فارسی چهارم «نگرش شبکه‌ای» جایگاه ویژه‌ای دارد. در این نگرش همه اجزا و عناصر سازنده درس‌ها در یک فصل به یکدیگر پیوسته‌اند. این ویژگی به ذهن دانش‌آموز جهت می‌دهد و درک و دریافت را آسان می‌سازد. با توجه

به اهداف تعیین شده در راستای راهبردهای آموزشی زبان آموزی، فارسی چهارم نیز در دو کتاب خوانداری و نوشتاری طراحی شده است.

کتاب فارسی چهارم با هفت فصل و هفده درس در شکلی علمی و هدفمند، به تقویت همه‌جانبه مهارت‌های زبانی پرداخته است. در ادامه، ساختار کتاب درسی به تفصیل در قالب جدول ارائه شده است.

■ نمای ساختار و محتوای فارسی چهارم (خوانداری)

فصل ۱ آفرینش	فصل ۲ دانایی و هوشیاری	فصل ۳ ایران من	فصل ۴ فرهنگ بومی (فصل آزاد)	فصل ۵ نام‌آوران	فصل ۶ راه زندگی	فصل ۷ علم و عمل
ستایش درس ۱: آفریدگار زیبایی	درس ۳: راز نشانه‌ها	درس ۶: آرش کمان‌گیر	درس ۸: درس آزاد	درس ۱: باغچهٔ اطفال	درس ۱۳: لطف حق	درس ۱۶: پرسشگری
بخوان و حفظ کن: خبر داغ	بخوان و حفظ کن: روپاه و زاغ	بخوان و حفظ کن: باران	مَثَل	بخوان و حفظ کن: همای رحمت	بخوان و حفظ کن: امید	بخوان و حفظ کن: خرد و دانش
درس ۲: کوچ پرستوها	درس ۴: ارزش علم	درس ۷: مهمان شهر ما	بخوان و حفظ کن:	درس ۱۱: فرمانده دل‌ها	درس ۱۴: ادب از که آموختی؟	درس ۱۷: مدرسهٔ هوشمند
بخوان و بیندیش: در جست‌و‌جو	درس ۵: رهایی از قفس	بخوان و بیندیش: انتظار	درس ۹: درس آزاد	درس ۱۲: اتفاق ساده	درس ۱۵: شیر و موش	بخوان و بیندیش: کارت اعتباری
حکایت	بخوان و بیندیش: قدم بازدم	مَثَل	مَثَل	بخوان و بیندیش: دوست بچه‌های خوب	بخوان و بیندیش: هفت مروارید سرخ	مَثَل
	مَثَل			حکایت	مَثَل	نیایش

■ نمای ساختار و محتوای فارسی چهارم (نوشتاری)

کتاب فارسی نوشتاری	املا و واژه‌آموزی/ دانش زبانی	هنر و سرگرمی	درک متن	نگارش
	صفحه اول و دوم	صفحه سوم	صفحه چهارم	صفحه پنجم
	تمرین‌های املائی، دانش زبانی، واژه‌سازی	خط تحریری و حل جدول	تقویت درک خوانداری	آموزش انسان‌ویسی

مهارت خواندن

خواندن یکی از مهم‌ترین مهارت‌های زبانی است که در دوره ابتدایی به‌طور خاص مورد توجه است. اولین سطح خواندن روخوانی است. روخوانی نیز خود سطوحی دارد که گام اول آن خواندن درست و روان یک متن است. گام بعدی در روخوانی، رعایت لحن و آهنگ متن با توجه به شرایط موجود و متناسب با فضای حاکم بر متن است. در کلاس‌های درس معمولاً به روخوانی صحیح متن پرداخته می‌شود اما توجه به لحن و آهنگ آن مغفول می‌ماند. خواندن زیبا مانند دمیدن روح بر پیکره بی‌جان متن است. در صورتی که متن با لحن مناسب خوانده نشود، زنده نیست و برای دانش‌آموزان جذابیتی نخواهد داشت.

سطح دوم خواندن، درک متن است که در یک فرایند گام به گام این مهارت در دانش‌آموزان تقویت می‌شود. گام‌های فرایند درک خوانداری از طریق مراحل زیر طی می‌گردد.

- تقویت تمرکز خوانداری و ایجاد عادت صامت خوانی
- درک اطلاعات صریح متن

- رسیدن به استنباط
- تلفیق اطلاعات متن
- تفسیر اطلاعات متن

برای درک بیشتر مفاهیم فوق به معرفی آنها همراه با ارائه مثال می‌پردازیم:

اطلاعات صریح متن: منظور مطالبی است که صراحتاً در متن بیان شده است؛ مثلاً در متن آمده است «علی اهل یزد است»، و از خواننده سؤال می‌شود «علی اهل کجاست؟». در صورتی که خواننده، هنگام خواندن متن تمرکز خوانداری کافی داشته باشد می‌تواند به سؤال پاسخ دهد، در این صورت او اطلاعات صریح متن را درک کرده است.

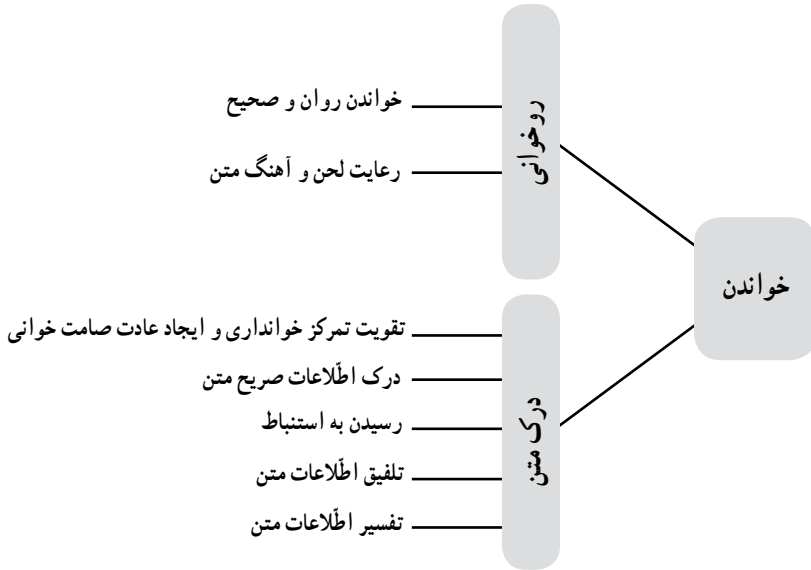
استنباط: استنباط از درک اطلاعات صریح متن فراتر است. منظور از رسیدن به استنباط درک مطالبی است که صراحتاً در متن بیان نشده است و دانش آموز با توجه به سرنخ‌هایی که در متن آمده است و دانسته‌های پیشین خود درباره جهان پیرامونش، می‌تواند بفهمد. به عنوان مثال در متن آمده است «صدای خش خش برگ‌ها در زیر پایش شنیده می‌شد...»، و از خواننده سؤال می‌شود «داستان متن در چه فصلی اتفاق افتاده است». در اینجا کلمه پاییز صراحتاً در متن نیامده است و خواننده با توجه به صدای خش خش برگ‌ها و با توجه به شناختی که نسبت به فصل پاییز دارد می‌تواند به استنباط برسد. این گونه سؤال‌ها ابتدایی‌ترین سطح استنباط است اما در سطوح پیشرفته‌تر سؤال‌های استنباطی دشوارتر شده و نیاز به دقت و دانش پیشین بیشتری دارد.

تلفیق اطلاعات متن: چنان که از نام آن مشخص است منظور کنار هم گذاشتن تمامی اطلاعات متن و نتیجه‌گیری است. بهترین مثال برای سؤال‌های تلفیق اطلاعات متن، درک سیر رویدادهای متن است. وقتی خواننده متنی را می‌خواند باید رخداد‌های آن را به خاطر بسپارد، در این صورت می‌تواند مطالب را با هم تلفیق کند. برای سنجش این موضوع سؤال به این صورت است که رویدادهای متن به صورت به هم ریخته به خواننده داده می‌شود و از او خواسته می‌شود طبق ترتیب رویدادهای متن، جمله‌ها را شماره‌گذاری کند. نوع دیگر سؤال به این صورت است که مثلاً در متن یک داستان دو شخصیت وجود دارد که از خواننده خواسته می‌شود در پایان دو شخصیت را با هم

مقایسه کند.

تفسیر اطلاعات متن: تفسیر اطلاعات به نوعی ترکیبی از تلفیق اطلاعات متن و استنباط است. در واقع خواننده قادر است تمام اطلاعات متن را با هم تلفیق کند، سپس آنها را با دانش پیشین خود درباره جهان پیرامونش پیوند دهد و به این ترتیب خلاهای متن را پر کرده و به جمع بندی برسد.

نکته: همکاران گرامی توجه کنند که هیچ یک از سؤال‌های یادشده واگرا نیستند و پاسخ واحدی دارند. بدیهی است سؤال‌های استنباطی، تلفیقی و تفسیری انعطاف بیشتری دارند و هر دانش آموز به درک و دریافت خود می‌تواند پاسخ صحیح دهد اما به این معنی نیست که به تعداد دانش آموزان پاسخ وجود دارد.

تحقیقات حاکی از آن است که بسیاری از دانش آموزان از مهارت روخوانی برخوردارند و متن را با صدای بلند، روان و صحیح می‌خوانند، اما در بازیابی اطلاعات متن و تعبیر و تلفیق مطالب، عملکرد ضعیفی دارند. پیامد این درک ضعیف متن، در

تمامی دروس نمود خواهد یافت. دانش‌آموز، مسئله ریاضی را می‌خواند، اما درک نمی‌کند که مسئله از او چه خواسته است؛ از این رو در حل آن دچار مشکل خواهد شد. وقتی دانش‌آموز نمی‌تواند مطالب مطرح شده در کتاب درسی علوم را درک کند، آنها را حفظ می‌کند؛ بنابراین اندکی پس از امتحان، مطالب حفظ شده را فراموش خواهد کرد. این امر موجب می‌گردد که دانش‌آموز از همان دوره ابتدایی عادت کند که فقط به مهارت کسب دانش، آن هم به صورت سطحی بسنده کند و به مهارت اندیشیدن دست نیابد. از طرفی، زمانی که اندیشیدن و خلاقیت در امر یادگیری نادیده گرفته شود، این فرایند به تدریج خسته‌کننده و کسالت‌آور خواهد شد. در حالی که اگر دانش‌آموزان بتوانند انواع متون را به صورت هدفمند و همراه با درک و آگاهی بخوانند، از کسب دانش فراتر خواهند رفت و یادگیری برای آنها، پویا و لذت‌بخش خواهد شد و به این ترتیب دانش‌آموزان توانایی استدلال و تولید علم را کسب خواهند کرد.

نتایج آزمون بین‌المللی سواد خواندن (پرلز) نشان می‌دهد دانش‌آموزان ایران در درک متن عملکرد بسیار ضعیفی دارند. دانش‌آموزان کلاس چهارم ابتدایی در سه دوره آزمون سوادخواندن ۲۰۰۱، ۲۰۰۶، و ۲۰۱۱ شرکت کرده‌اند. جایگاه ایران در پرلز ۲۰۰۱ میان ۳۵ کشور شرکت‌کننده رتبه ۳۲، در پرلز ۲۰۰۶ میان ۴۵ نظام آموزشی جهان رتبه ۴۰ است و در پرلز ۲۰۱۱ میان ۴۶ نظام آموزشی جهان ۳۹ بوده است. چنان که ملاحظه می‌گردد عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در آزمون پرلز قابل قبول و مطلوب نیست. کتاب فارسی چهارم برای تقویت توانایی ادراکی زبان‌آموزان، نگاه ویژه‌ای به درک متن دارد. در پایان هر درس فعالیت «درست و نادرست» و «درک مطلب» به آموزش درک متن می‌پردازد. همچنین صامت‌خوانی متن‌های «بخوان و بیندیش» و پاسخ به سؤال‌های «درک و دریافت» در انتهای آنها، کمک ویژه‌ای به ایجاد عادت صامت خوانی و تقویت تمرکز خوانداری می‌کند. موضوع درک متن در یک فرایند گام به گام طراحی شده است و سازماندهی عناصر کتاب بر نظامی استوار است. سؤال‌های «درست و نادرست»، «درک مطلب» و «درک و دریافت» با توجه به سطوح درک متن طراحی شده‌اند. به عبارت دیگر در دروس ابتدای کتاب، سؤال‌ها بر درک اطلاعات

صریح متن، متمرکز شده است و به ترتیب استنباط، تلفیق و تفسیر اطلاعات متن نیز مورد توجه قرار می‌گیرد.

علاوه بر این، صفحه‌ فعالیت‌های درک متن کتابِ مهارت‌های نوشتاری، به آموزش درک متن اختصاص دارد. در آن بخش نیز سؤال‌هایی از متن «بخوان و بیندیش»، «مثل» و «حکایت» طراحی شده است که در راستای بیمودن مراحل آموزش درک خوانداری، سازماندهی شده است.

فعالیت‌های مربوط به خواندن

فعالیت‌های مربوط به روخوانی :

- متن درس
- شعرهای بخوان و حفظ کن
- متن‌های بخوان و بیندیش
- متن مثل و حکایت
- روان‌خوانی

فعالیت‌های مربوط به درک متن :

- درست و نادرست در انتهای درس
- درک مطلب در انتهای درس
- درک و دریافت در انتهای بخوان و بیندیش
- فعالیت‌های درک متن کتاب نوشتاری
- واژه‌آموزی
- دانش‌زبانی

درست و نادرست، درک مطلب و درک و دریافت

سؤال‌های بخش درست و نادرست، درک مطلب و درک و دریافت از سطح

مقدماتی تا پیشرفته تنظیم شده است. در طرح سؤال‌ها سطوح زیر مورد نظر بوده است:

- درک اطلاعات صریح متن
- رسیدن به استنباط
- تلفیق اطلاعات متن
- تفسیر اطلاعات متن

واژه‌آموزی

در این بخش، واژه‌های پایه دانش‌آموزان منظم می‌گردد و گسترش می‌یابد. پیامد گسترش واژگان دانش‌آموز، در درک خوانداری و شنیداری، همچنین در سخن گفتن و نوشتن نمود می‌یابد. در این بخش ارائه مطالب از آسان به مشکل و با توجه به بسامد فرایند واژه‌سازی است. در دروس اول ابتدا با استفاده از روابط معنایی، واژگان ذهنی دانش‌آموز طبقه‌بندی می‌شود و در ادامه، فرایند «ترکیب» و در آخر، فرایند «وندافزایی» اساس تولید واژه جدید است. آموزش با ملاک معنایی انجام می‌شود.

■ واژه‌آموزی

ردیف	درس	فرایند واژه‌سازی	مطلب آموزشی هر درس
۱	اول	روابط واژگانی	شمول معنایی
۲	سوم	روابط واژگانی	کلمات هم‌آوا
۳	پنجم	ترکیب	اسم یا بن فعل + نامه مانند روزنامه، شناسنامه
۴	هفتم	ترکیب	خود + بن فعل مانند خودخواه، خودبین
۵	یازدهم	ترکیب	اسم + ناپذیر مانند وصف ناپذیر، تسخیر ناپذیر
۶	سیزدهم	تکرار	اسم + بیناوند + اسم مانند لبالب، دمام
۷	پانزدهم	وندافزایی	اسم + پسوند «زار» مانند سبزه‌زار، چمن‌زار
۸	هفدهم	وندافزایی	بن فعل + پسوند «نده» مانند بیننده

دانش زبانی

هدفی که از آموزش مطالب «بیاموز و بگو» دنبال می‌شود، آشنایی با اجزای جمله است؛ به عبارت دیگر دانش آموز یاد می‌گیرد جمله را به اجزای آن خرد کند. این امر در تقویت درک خوانداری و شنیداری بسیار مؤثر است. لازم به ذکر است آشنایی با اجزای جمله و منطق حضور آنها در ساخت جملات مختلف در کتاب فارسی سوم آغاز گردید. در آنجا مباحث به صورت غیرمستقیم به صورت تلگرافی مورد اشاره قرار گرفت؛ اما در فارسی چهارم آموزش همان مطالب به صورت گسترده‌تر ارائه شده است.

جدول دانش زبانی

موضوعات	درس	ردیف
کاربرد ویرگول و تأثیر آن در درک متن	دوم	۱
معرفی جمله به عنوان ظرفی برای انتقال پیام به مخاطب	چهارم	۲
توجه دانش‌آموزان به مظلوف ظرف جمله (کلمه‌ها)	ششم	۳
معرفی فعل و نهاد به عنوان اجزای جمله	دهم	۴
معرفی گروه اسمی با گسترش اسم	دوازدهم	۵
معرفی مفعول به عنوان جزئی از اجزای جمله	چهاردهم	۶
معرفی متمم به عنوان جزئی از اجزای جمله	شانزدهم	۷

مهارت گوش دادن

درک شنیداری، پیش‌نیاز درک خوانداری است، به همین سبب لازم است در دوره ابتدایی مورد توجه ویژه قرار گیرد. در کتاب فارسی سوم، فعالیت «گوش کن و بگو» از درس یازدهم، برای پرورش تمرکز شنیداری و درک پیام اصلی و دقت در جزئیات متن طراحی شد؛ اما در فارسی چهارم از درس اول فعالیت‌هایی طراحی شده است که موجب تقویت تمرکز و درک شنیداری دانش‌آموزان می‌شود. این فعالیت‌ها سبب می‌شود مهارت شنیداری در یک فرایند سنجیده، به دانش‌آموزان آموزش داده شود. گام‌های این فرایند عبارت‌اند از:

- گام اول: دانش‌آموزان با تمرکز کافی به متن شنیداری گوش بسپارند.
- گام دوم: اطلاعات صریح متن شنیداری را درک کنند.
- گام سوم: سیر رویدادهای متن شنیداری را به خاطر بسپارند.
- گام چهارم: اطلاعات متن شنیداری را تلفیق کنند.
- گام پنجم: اطلاعات متن شنیداری را تفسیر کنند.

در انجام این فعالیت‌ها، متن شنیداری برای دانش‌آموزان پخش می‌شود، آنها با دقت گوش می‌کنند و به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ می‌دهند. دانش‌آموزان نباید متن یادشده را قبلاً دیده یا شنیده باشند. به همین سبب، این متن‌ها در کتاب درسی نیامده است. معلم گرامی لازم است توجه کنند که اگر کلاس آنها امکانات پخش متن شنیداری را ندارد، از انجام این فعالیت غفلت نکنند. آنها می‌توانند خودشان متن را بخوانند یا یکی از دانش‌آموزان که در خواندن تسلط کافی دارد، متن را بخواند. متن‌های شنیداری در پیوست انتهای کتاب راهنمای معلم ارائه شده است.

فعالیت‌های مربوط به گوش دادن

■ گوش کن و بگو

■ نمایش

■ قصه‌گویی و صندلی صمیمیت

■ روان‌خوانی

در انجام این فعالیت‌ها، متن شنیداری برای دانش‌آموزان پخش می‌شود، آنها با دقت گوش فرامی‌دهند و به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ می‌دهند و یا در کسب مهارت مورد نظر آموزش می‌بینند.

مهارت سخن گفتن

توانایی خوب سخن گفتن، عامل مهمی در رشد و شکوفایی فکری به شمار می‌آید. خداوند، آفریدگار بهترین‌هاست و در قرآن مجید از ما نیز در سخن گفتن بهترین را می‌خواهد.

«وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ... و به بندگانم بگو که سخن بهتر را به زبان آورند... (سورهٔ اسراء، آیهٔ ۵۳)»

در کتاب فارسی سوم ابتدایی، آموزش سخن گفتن و پرورش «فن بیان» با برنامه‌ای مشخص آغاز گردید. فعالیت‌های فارسی چهارم در تکمیل مهارت سخن گفتن طراحی ویژه‌ای دارد.

در فارسی سوم آموزش با فعالیت تصویری «نگاه کن و بگو» آغاز می‌شود. تصاویر به‌گونه‌ای انتخاب شده‌اند که به کمک آنها موضوع در ذهن دانش‌آموز طبقه‌بندی شود و منسجم سخن بگوید. در ادامه در اواسط کتاب، فعالیت «صندلی صمیمیت» جایگزین «نگاه کن و بگو» می‌شود و در واقع آموزش سخن گفتن یک گام جلوتر می‌رود و دانش‌آموز تنها با یک موضوع، بدون ارائهٔ تصویر، سخن می‌گوید. این فعالیت،

سخن گفتن منسجم و پیوسته به موضوع را آموزش می‌دهد و تمرینی برای سخن گفتن مناسب در برابر جمع و پرورش فن بیان در کودکان است. اندیشیده و بانظم و ترتیب سخن گفتن، پیش درآمد درست نویسی و نوشته خلاق است.

در فارسی چهارم فعالیت صندلی صمیمیت به طور تخصصی‌تر ارائه شده است و با دو عنوان «تصویرخوانی و صندلی صمیمیت» و «قصه‌گویی و صندلی صمیمیت» در کتاب به چشم می‌خورد. آموزش مهارت سخن گفتن در این فعالیت‌ها پیشرفته‌تر از فارسی سوم است که در فصل دوم به توضیح آنها پرداخته خواهد شد. همچنین فعالیت نمایش سخن گفتن متناسب با مخاطب را آموزش می‌دهد.

فعالیت‌های مربوط به سخن گفتن

■ تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

■ قصه‌گویی و صندلی صمیمیت

■ نمایش

در این بخش منسجم سخن گفتن، صحبت کردن در مقابل جمع و سخن گفتن متناسب با بافت و مخاطب، آموزش داده می‌شود. فعالیت‌ها در این بخش به گونه‌ای طراحی شده است که دانش‌آموز بتواند ابتدا مطالب را در ذهن خود طبقه‌بندی و بعد صحبت کند.

مهارت نوشتن

نوشتن یکی از مهارت‌های زبانی است که از طریق آن، شخص می‌تواند اندیشه‌ها، باورها، احساسات و تجربه‌های دیداری، شنیداری و خوانداری خویش را به نوشتار درآورد. مهارت نوشتن به نویسنده، این امکان را می‌دهد تا در مورد مطالبی که می‌خواهد بنویسد، تفکر کند و نوشته‌های خود را پیرایش و ویرایش کند. نویسنده هرچه در به‌کارگیری هنجارهای نگارشی توانا تر باشد، مطلبی که می‌نویسد، منسجم‌تر خواهد

بود و پیام او شفاف و روشن به خواننده، انتقال خواهد یافت.

نوشتن سطوحی دارد که املا از سطوح مقدماتی آن است. املا خود شامل مراحل است که از آن جمله می‌توان به نوشتن درست نشانه‌ها، توانایی تبدیل نشانه‌های آوایی به نوشتاری و توانایی خوانا و زیبانویسی اشاره کرد. کتاب فارسی سوم ابتدایی علاوه بر پرداختن به املا، به دومین سطح نوشتن توجه ویژه‌ای دارد.

سطح دیگر نوشتن، نگارش و انشا است. از آنجایی که بند، اصلی‌ترین جزء انشا است، آموزش نگارش در پایه سوم ابتدایی با بندنویسی شروع شده است. در واقع هدف این است که دانش‌آموز در پایان سال سوم ابتدایی قادر باشد یک بند منسجم بنویسد و نشانه‌های نگارشی را درست به کارگیرد.

آموزش سطوح پیشرفته‌تر بندنویسی در فارسی چهارم دنبال شده است و سپس در ادامه انشانویسی ارائه شده است. صفحه «نگارش» کتاب نوشتاری کاملاً آموزشی است و مطالب پیوسته به هم، در زمینه آموزش بندنویسی و انشانویسی تدوین شده است. آموزش این مهارت به هدایت و نظارت علمی و آموزشی آموزگاران محترم، وابسته است. بهترین راهبرد در ارتقای بهینه دانش‌آموزان در تقویت توانایی انشانویسی، ورزش‌های ذهنی و تجربه‌های قلمی ساده آنان است. به همین سبب، لازم است همکاران گرامی با دقت و با حوصله، دانش‌آموزان را به انجام این فعالیت‌ها تشویق کنند.

فعالیت‌های مربوط به نوشتن در کتاب نوشتاری

■ فعالیت‌های درس

■ هنر و سرگرمی

■ نگارش

■ فعالیت‌های درک متن

فعالیت‌های درس در دو صفحه سازماندهی شده است و به تمرین و تثبیت یادگیری املا، واژه‌آموزی و دانش زبانی می‌پردازد.

هنر و سرگرمی، دو نوع فعالیت را با موضوع‌های خوش‌نویسی، جدول و بازی با کلمات، در خود جای داده است.

نگارش، به آموزش بندنویسی و انشانویسی می‌پردازد و به تعمیق و تجربه‌های یادگیری در این زمینه اختصاص دارد. در این بخش موارد زیر آموزش داده می‌شود. فعالیت‌های درک متن، با هدف تقویت درک خوانداری طراحی شده است؛ اما زمانی که دانش‌آموز می‌خواهد به پرسش‌ها پاسخ دهد لازم است درک خود را در قالب نوشتار ارائه کند که تمرینی برای منظم نوشتن او خواهد بود.

■ جدول مهارت سخن گفتن

فعالیت‌ها	اهداف	استفاده از لحن و آهنگ مناسب	به‌کارگیری گونه‌های مختلف زبان	انسجام و انتظام در رساندن پیام	سخن گفتن متناسب با بافت و مخاطب	سخن گفتن در مقابل	درک پیام دیداری و سخن گفتن درباره آن	قصه‌گویی
تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	↙		✓	✓		✓	✓	
قصه‌گویی و صندلی صمیمیت	↓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
نمایش			✓	✓	✓	✓	✓	

■ جدول مهارت گوش دادن

فعالیت‌ها	اهداف	افزایش تمرکز بر لحن کلام در متون شنیداری	تقویت توجه به لحن کلام متناسب با بافت	درک اطلاعات صریح متن شنیداری	رسیدن به استنباط با توجه به متن شنیداری	تلفیق و تفسیر اطلاعات متن شنیداری	بیان نتیجه دریافت شده از متن شنیداری	بحث و گفت‌وگو و اظهار نظر در مورد مطالب متن شنیداری
	گوش کن و بگو	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	فصده‌گویی و صندلی صمیمیت		✓	✓				
	روان‌خوانی		✓					
	نمایش		✓	✓				

■ جدول مهارت خوب دیدن (مشاهده)

فعالیت‌ها	اهداف	تشخیص و تمیز نمادهای خطی و دیداری زبان	تمرکز و افزایش دقت بصری	افزایش قدرت استنتاج بصری	توجه به رفتارهای غیر کلامی در انتقال پیام	درک پیام دیداری
	روخوانی	✓				
	تصویرخوانی و صندلی صمیمیت		✓	✓		✓
	نمایش			✓	✓	✓

جدول مهارت نوشتن

انسان‌نویسی	آشنایی با بندهای بندنه	آشنایی با بند نتیجه‌گیری	آشنایی با بند مقدمه	آشنایی با بند روایتی	آشنایی با بند توصیفی	توانایی انتخاب عنوان بند	آشنایی با اجزای جمله موضوع	گسترش به کارگیری نشانه‌های نگارشی	زیبا و خوانانویسی	توسعه توانایی تبدیل نشانه‌های آوایی و نوشتاری	اهداف	فعالیت‌ها
							✓	✓		✓		فعالیت‌های د س
									✓	✓		هنر و سرگرمی
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓					نگاش
							✓	✓				د نش بانی

جدول مهارت خواندن

فعالیت‌ها	اهداف	توانایی خواندن متن متناسب با محتوای آن	خواندن نثر و شعر با لحن و آهنگ مناسب	درک اطلاعات صریح متن	رسیدن به استنباط متن	تفسیر اطلاعات متن	آشنایی با حروف ربط عطفی	آشنایی با حروف ربط سببی	آشنایی با حروف ربط تقابلی	آشنایی با علائم و نشانه‌های ساختار بلاغی شامل روش‌ها و فهرست‌ها با تکیه بر زمان مانند اول، دوم، سوم، ...، سپس، بعد
و خوانی متن د س	✓	✓								
بخون و حفظ کن	✓	✓								
بخون و بیندیش				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
و نخوانی	✓	✓								
د ست و ناد ست				✓	✓	✓				
د ک مطلب				✓	✓	✓				
د ک و د یافت				✓	✓	✓				
فعالیت‌های د ک متن کتاب نوشتن				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
و زه موی				✓	✓	✓				
د نش بانی				✓	✓	✓				

روش تدریس

اعتلای کیفیت آموزش و تمرین‌بخشی معلمان در زمینه بهبود یادگیری شاگردان، در گرو حرفه‌ای شدن معلمان است. معلم حرفه‌ای کسی است که به شناخت علمی و مهارت‌های عملی در راستای رشد و شکوفایی استعدادهای فطری خود مجهز باشد و

از روش‌های نوین تدریس در کلاس و آموزش بهره‌برد. کتاب‌های زیادی در خصوص روش‌ها و الگوهای تدریس موجود است که معلمان با مطالعه آنها می‌توانند دانش نظری خود را در این زمینه تکمیل نمایند و با تجربه عملی این روش‌ها در کلاس، موجبات ارتقای یادگیری را فراهم نمایند.

به منظور آشنایی معلمان با روش‌های تدریس، در فصل دوم این کتاب، روش‌های تدریس علمی متناسب با محتوای متن هر درس به صورت پیشنهادی ارائه شده است. معلمان عزیز می‌توانند با توجه به فضای فیزیکی کلاس، موقعیت جغرافیایی و بومی، وضعیت روحی دانش‌آموزان، وضعیت آب و هوای منطقه، امکانات مدرسه، توانایی‌های شخصی و خلاقیت‌های فردی خود، روش‌ها و الگوها را جابه‌جا نمایند. روش‌های تدریس پیشنهادی در این کتاب منطبق با سطح توانایی‌های جسمی و ذهنی دانش‌آموزان پایه چهارم طراحی شده و در مواقعی مراحل تدریس براساس مبانی نظری دستخوش تغییر و ساده‌نویسی شده است تا معلمان بتوانند به صورت کاربردی از آنها بهره‌برند. اضافه یا کم نمودن مراحل تعریف شده در روش‌ها و الگوهای تدریس از جانب معلمان بلامانع است. هدف از به‌کارگیری روش‌های مختلف در تدریس، ایجاد تنوع و جذابیت در محیط یادگیری است. در این نگاه، معلم از متکلم وحده بودن به تسهیل‌کننده فرایند یاددهی - یادگیری تغییر نقش می‌دهد و از استعدادها و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در این سن در جهت بهبود وضعیت آموزشی بهره‌می‌برد. در کتاب راهنمای معلم فارسی سوم به صورت مبسوط به چهار روش قضاوت عملکرد، روش تدریس اعضای گروه، کارایی گروه و روشن سازی طرز تلقی با تأکید بر فعالیت‌های گروهی، همیاری و مشارکتی که در دوره ابتدایی جایگاه ویژه‌ای دارد، پرداخته شد. در این کتاب الگوی ساختن‌گرایی، تفکر استقرایی و نمایش خلاق ارائه شده است.

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

با توجه به اینکه برنامه زبان‌آموزی بر نگرش شبکه‌ای استوار است همه

مهارت‌های زبانی به صورت درهم تنیده آموزش داده می‌شوند. یعنی همزمان با خوانش متن، سواد دیداری، تصویربرداری ذهنی، درک و دریافت و ضبط شکل نوشتاری کلمات نیز تقویت می‌شود. بنابراین به هنگام آموزش مهارت‌های خوانداری یا شفاهی زبان، مقدمات مهارت‌های کتبی یا نوشتاری نیز آموخته می‌شود. پس ارزشیابی نیز باید با آموزش درهم تنیده باشد؛ ارزشیابی کیفی (توصیفی) این فرصت را در پایه چهارم فراهم نموده است.

معلم‌ان با به‌کارگیری درست و منطقی ارزشیابی کیفی به عنوان ابزاری در خدمت آموزش می‌توانند امکان بهبود فرایند یادگیری را در محیط فعال و پویای کلاس فراهم آورند.

■ معلم‌ان می‌توانند با استفاده به موقع از ابزارهای ارزشیابی کیفی به اطلاعات معتبر و مستند برای شناخت دقیق و همه‌جانبه فراگیران دست یافته و بر اساس تفاوت‌های فردی آنان به حذف مقایسهٔ بچه‌ها پرداخته و هر کس را با توجه به توانایی‌های خودش مورد سنجش و ارزیابی قرار دهند.

■ در ارزشیابی کیفی با ارائهٔ بازخوردهای مناسب می‌توان فضای روانی و عاطفی مطلوب را برای اولیا و دانش‌آموزان فراهم آورد.

■ ارزشیابی کیفی فرصت خوبی برای شناخت استعداد‌های دانش‌آموزان فراهم می‌کند و یک معلم متعهد با شناساندن این توانایی‌ها به بچه‌ها، فضای تقویت انگیزهٔ یادگیری و مهارت خودارزیابی و اعتماد به نفس را برای آنان ایجاد می‌کند.

ارزشیابی کیفی فرایندی است تا معلم بخواهد و بتواند به توانایی‌های دانش‌آموزی که باورش دارد، بها بخشد. بخواهد و بتواند در خصوص پیشرفت تحصیلی-تربیتی دانش‌آموزانش، مطابق با مجموعه مستندات فرایندی و تکوینی، در یک پروسه زمانی معنادار، و نه بر اساس یک ورقهٔ امتحانی پایانی، که معلوم نیست در چه فضای روانی به بار نشسته و شکل بخشیده شده، داوری کند و تصمیم بگیرد. ارزشیابی کیفی فضای مقایسهٔ هر دانش‌آموز با خودش را شکل می‌دهد تا هر دانش‌آموز خودش باشد و طعم تلخ شکست و قالبی بار آمدن را مرور نکند. یعنی مدرسه محیطی باشد برای جستجو،

دست‌ورزی، حل مسئله، پرورش خلاقیت. ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، در کیفیت بخشی به برنامه‌های مدرسه، نقش بی‌بدیلی دارد، و در حقیقت کانون اصلاحات نظام‌های آموزشی به حساب می‌آید و همواره ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای قضاوت صحیح، تصمیم درست و اقدام آگاهانه می‌باشد.

معلمان محترم باید با بهره‌گیری اصولی از شیوه ارزشیابی کیفی و به‌کارگیری اطلاعات لازم، معتبر و مستند، برای شناخت دقیق و همه‌جانبه فراگیران در ابعاد مختلف یادگیری با استفاده از روش‌ها و ابزارهای مناسب سنجش همانند آزمون‌ها (به ویژه آزمون‌های عملکردی) پوشه کار، مشاهدات در حول فرایند یاددهی - یادگیری را فراهم نموده تا بر اساس آن، بازخوردهای کیفی مورد نیاز، برای کمک به یادگیری بهتر، در فضای روانی - عاطفی مطلوب‌تر را ارائه نمایند.

رویکرد ارزشیابی کیفی در فارسی پایه چهارم ابتدایی

- فراهم نمودن زمینه مشارکت فعال دانش‌آموز و اولیا در فرایند ارزشیابی چهار مهارت زبان آموزی (سخن گفتن، گوش دادن، خواندن و نوشتن)
- استفاده بهینه از ابزارهای متنوع ارزشیابی کیفی در جمع‌آوری اطلاعات در خصوص حوزه‌های دانش، نگرشی و مهارت دانش‌آموزان متناسب با اهداف درس فارسی
- بهره‌گیری از نتایج ارزشیابی کیفی در رفع موانع یادگیری دانش‌آموز و ارتقای توانمندی‌های وی در مهارت‌های زبان‌آموزی و مهارت فرازبانی تفکر
- تقویت فعالیت‌های گروهی و مشارکتی در یاددهی و یادگیری عناصر سازه‌ای کتاب خوانداری و نوشتاری

اهداف ارزشیابی کیفی - توصیفی در فارسی چهارم ابتدایی

- افزایش بهداشت روانی محیط یاددهی - یادگیری درس فارسی و ایجاد فضای

التذاذ و علاقه‌مندی به ادبیات فارسی به عنوان میراث گران‌سنگ و معتبر
 ■ کمک به رشد همه‌جانبه و متعامل دانش‌آموزان در چهار مهارت زبان‌آموزی،
 با افزایش شناخت آنان از طریق ابزارهای مختلف ارزشیابی
 ■ ایجاد فضای رقابت سالم و انگیزه تلاش بیشتر در دانش‌آموزان نسبت به
 یادگیری آموزه‌های زبان فارسی
 ■ رشد خلاقیت و افزایش روحیه پرسشگری در خصوص محتوای دروس و
 انجام فعالیت‌های یادگیری در کتاب‌های خوانداری و نوشتاری

توصیه‌های کلی به معلمان در بهبود فرایند ارزشیابی کیفی درس فارسی

چهارم

■ شناسایی عوامل مؤثر در فرایند یاددهی-یادگیری دانش‌آموزان به‌جای
 شناسایی میزان یادگیری آنان
 ■ استفاده متنوع از ابزارهای ارزشیابی کیفی به جای آزمون‌های کتبی پیاپی
 ■ استفاده صحیح از عبارتهای توضیحی کیفی - توصیفی در ارائه بازخورد
 ■ تغییر نقش انفعالی و پاسخ‌دهندگی (به سؤالات طرح شده) دانش‌آموزان به نقشی
 فعال در جریان سنجش از طریق خودارزیابی و مشارکت در تولید ابزارها
 ■ تغییر نگاه معلم از تهیه و تولید سؤالات آزمون‌ها و اجرای آنها به فراهم آوردن
 زمینه‌یاری دانش‌آموز در ارتقا سطح تلاش و کوشش در یادگیری فارسی
 ■ تأکید به ابعاد مختلف یادگیری مبتنی بر وجوه شخصیتی به جای تأکید بر دانش
 و معلومات

- ایجاد درهم تنیدگی بین ارزشیابی و آموزش به صورت جریانی پیوسته و توأمان
  - توجه به عملکرد واقعی دانش‌آموز در جریان یادگیری مهارت‌های زبان آموزی
- به جای توجه به محفوظات آنان

- انتظارات از آموزگاران پایه چهارم در ارزشیابی کیفی درس فارسی
- معّلم با به‌کارگیری ارزشیابی کیفی یادگیری مهارت خواندن، نوشتن، سخن‌گفتن و گوش‌دادن را از سطح قابل قبول به سطح بسیار خوب عمق و بهبود بخشد.
  - معّلم با برقراری رابطه انسانی و استفاده از ابزارهای ارزشیابی کیفی نگرش مطلوبی نسبت به یادگیری درس فارسی در دانش‌آموزان ایجاد کند.
  - معّلم با کاهش بازپرسی‌های پیوسته و ملال‌آور و تعدد امتحانات کتبی، بهداشت روانی کلاس فارسی را افزایش دهد.
  - معّلم با شفاف‌سازی انتظارات آموزش خود از درس فارسی، اعتماد به نفس، انگیزش تحصیلی و استقلال عمل دانش‌آموزان را افزایش دهد.
  - معّلم با بازخوردهای پی‌درپی در بی‌دوستانه و صادقانه به شناسایی وضعیت پیشرفت دانش‌آموز کمک نموده و روحیه نقدپذیری در دانش‌آموز را تقویت نماید.
  - معّلم در قالب ارزشیابی کیفی توانایی اصلاح و بهبود فرایند یادگیری و خودتنظیمی را به دانش‌آموز آموزش دهد.
- در ادامه این فصل جدول ارزشیابی کیفی فارسی چهارم می‌آید و مبتنی بر آن پیشنهادات و الگوهایی کاربردی در هر درس جهت استفاده معلمان محترم گنجانده شده است.

در این کتاب متناسب با ساختار هر درس نمونه‌ای از انواع ارزشیابی کیفی و ابزارهای گردآوری اطلاعات ارائه گردیده است که از طریق آنها بهبود یادگیری، افزایش بهداشت روانی کلاس، افزایش روحیه نقدپذیری، اعتماد به نفس، حس مشارکت و

مهارت خود تنظیمی در دانش‌آموزان ایجاد می‌شود. معلمان توجه داشته باشند که از همه ابزارهای ارزشیابی مثل آزمون‌های عملکردی، پوشه کار، مشاهده، فهرست واری و... به دور از افراط و با حفظ تعادل براساس مقتضیات کلاس و نوع روش درس و روحیات دانش‌آموزان استفاده کنند و از مداخله‌های مؤثر در مواقع لزوم بهره ببرند. در این قسمت نمونه‌ای از بازخوردهای مناسب با توجه به روش‌های مطرح شده در کتاب ارائه می‌گردد.

➤ درس اول: استفاده از فهرست واری (چک لیست)

دختر خوبم خوشحالم از اینکه درپنج عنصر عمل، علم، اخلاق، ایمان، و تفکر عملکرد خوبی داشتی.

➤ درس دوم: ارزشیابی آزمون خودسنجی

پسرم! با خوشحالی زیاد می‌گویم که شما خیلی خوب از عهده پاسخ دادن به سؤالات برآمدی.

➤ درس چهارم: آزمون مدادکاغذی

فرزندم توانایی تو در پاسخ دان به سؤالات بهتر شده است.

➤ درس پنجم: ارزشیابی شفاهی

وقتی می‌بینم که نسبت به قبل بهتر به سؤالات جواب می‌دهی خوشحال می‌شوم؛ و یا جملاتی مانند:

امروز موفق شدی که مطالب مفیدی درباره درس بنویسی. از تو ممنونم.

امروز از کار تو لذت بردم؛ اما دوست دارم باز هم در انجام کارها دقت بیشتری داشته باشی.

به نظر می‌رسد با تمرین و پشتکار بیشتر بتوانی در آینده عملکرد بهتری داشته باشی.

■ جدول نمای کلی روش‌ها و ابزارهای ارزشیابی

عنوان درس	روش تدریس پیشنهادی	ارزشیابی کیفی	نوع لحن
درس اول: آفریدگار زیبایی	الگوی ساختن‌گرایی	فهرست واری (چک لیست)	روایی
درس دوم: کوچ پرستوها	نمایش خلاق	آزمون خودسنجی	روایی
درس سوم: راز نشانه‌ها	الگوی تفکر انتقادی		روایی
درس چهارم: ارزش علم	روش سخنرانی	آزمون مداد کاغذی	روایی
درس پنجم: رهایب از قفس	روش روشن‌سازی طرز تلقی		روایی
درس ششم: آرش کمانگیر	الگوی پیش‌سازمان دهنده	۱- مهارت سنجی و استفاده از ابزار (واژه‌آموزی) ۲- آزمون خودسنجی	روایی - خبری

گفت‌وگو		روش روشن سازی طرز تلقی	درس هفتم : مهمان شهرما
داستانی - روایی		-	درس هشتم
توصیفی		-	درس نهم
عاطفی - خبری		تفکر استقرایی	درس دهم : باغچه اطفال
روایی	پرسش شفاهی	روش کارایی گروه	درس یازدهم : فرمانده دل‌ها
میهنی (وطنیه)		الگوی بدیعه بردازی ۱- توصیف مطلب ۲- قیاس مستقیم ۳- قیاس شخصی ۴- تعارض فشرده	درس دوازدهم : اتفاق ساده
روایی - خبری	آزمون عملکردی - کتبی	بحث گروهی	درس سیزدهم : لطف حق

توصیفی	آزمون عملکردی نمونه کار	روش تدریس اعضای گروه	درس چهاردهم : ادب از که آموختی؟
روایی	آزمون عملکردی در موقعیت شبیه‌سازی شده	روش ایفای نقش	درس پانزدهم : شیر و موش
روایی	استفاده از کارت‌های شفاهی	الگوی کاوشگری	درس شانزدهم : پرسشگری
روایی - خبری		الگوی بارش مغزی	درس هفدهم : مدرسه هوشمند

بر اساس مصوبه شورای عالی در پایه چهارم، در یک هفته، هفت ساعت به درس فارسی (خوانداری و نوشتاری) اختصاص دارد. منظور از هفت ساعت هشت جلسه (زنگ) چهل و پنج دقیقه‌ای است که پرداختن به کلیه فعالیت‌های دستوری، ادبی، نگارشی، املائی و ... در این بازه زمانی اتفاق می‌افتد. به همین جهت در تدوین برنامه کلاسی تفکیک عنوان (املا، انشا، جمله‌نویسی، خوانداری، نوشتاری و...) صورت نمی‌گیرد و این هشت جلسه با نام فارسی قید می‌شود و معلم به تشخیص خود و با توجه به موقعیت کلاس، فرایند آموزش را برنامه‌ریزی می‌کند. برای مثال اگر اکثر دانش‌آموزان در املا ضعف دارند، معلم ساعات بیشتری را به تقویت مهارت املا اختصاص می‌دهد و یا اگر اکثریت کلاس استعداد بالایی در نگارش و بندنویسی دارند، وقت بیشتری در جهت توسعه این مهارت می‌گذارد. مهم تکمیل آموزش محتوای کتاب، مطابق با جدول بودجه‌بندی مورد توافق شورای آموزشی مدرسه است.

در این فصل با احتساب هشت ماه مفید آموزشی و در نظر گرفتن موقعیت کلاس‌های چندپایه، دوزبانه، پرجمعیت و تعطیلی پیش‌بینی نشده، بر اساس تنوع آب و هوایی در کشور، تعطیلات نوروزی و... برای تدریس کامل هر درس فارسی حدود نه تا یازده جلسه در نظر گرفته

شده است، تا معلّمان با آرامش، فرصت انجام کلیه فعالیت‌ها را منطبق با اهداف بیان شده، داشته باشند. تقلیل تعداد درس‌ها از ۲۲ درس به ۱۷ درس با هدف تعمیق و تثبیت مطالب درسی ایجاد شده است تا سطح یادگیری به یادگیری پایا، ارتقا پیدا کند و محتوای آموزشی در ذهن و اندیشه دانش‌آموزان نهادینه گردد. ادبیات فارسی با همه اجزا و ارکان زندگی روزمره دانش‌آموزان در هم تنیده است؛ لذا با تأکید فراوان از معلّمان گرامی درخواست می‌گردد با تعهد و تلاش، برای همه عناصر سازنده کتاب فارسی اهمیت قائل شوند.

فارسی چهارم، نقطه عطف پیوند روح لطیف دانش‌آموزان با مهارت‌های زبان‌آموزی است که در شکلی دل‌نشین و روان در بستر ذائقه کودکانه دانش‌آموزان این پایه، جاری می‌شود. تداوم این جریان زلال بر عهده معلّمان دلسوز است که فضای انس دانش‌آموزان با زبان و ادبیات فارسی را مهیا نمایند. روش‌ها، شگردها و پیشنهادهایی که در این فصل به صورت درس به درس ارائه گردیده، تلنگری بر گستره دانش و خلاقیت معلّمانی است که خالق زیبایی‌هایی شگرف در کلاس ادبیات فارسی خواهند بود.

سخنی با معلمان محترم کلاس‌های چند پایه

در نظام آموزش رسمی ما کلاس‌های ۶ پایه بر اساس دو دوره ابتدایی و متوسطه تا سال ۱۳۴۵ رواج داشت و از مهر ماه ۱۳۴۵ آموزش رسمی به سه دوره ابتدایی، راهنمایی و متوسطه تقسیم گردید و دوره آموزش ابتدایی ۵ ساله شد؛ از سال ۱۳۹۱ با تصویب برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، نظام آموزش شش، سه، سه به اجرا در آمد و دوره ابتدایی در شش سال، سازماندهی گردید.

از آغاز تاکنون در نظام آموزشی ما کلاس چندپایه، برنامه آموزشی مستقل از آموزش رسمی و دارای معلم و کتاب ویژه نبوده است و این خود سرآغاز پیدایی گره‌ها و مشکلات آموزشی است.

مقصود از کلاس‌های چند پایه، کلاسی است با حضور دانش‌آموزان دو یا چند پایه تحصیلی که با تدریس یک معلم و در یک کلاس درس تشکیل و اداره می‌شود (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۴).

برخی از مشکلات این گونه مدارس :

۱- مشکل نیروی انسانی : در کلاس چند پایه، معلم علاوه بر تدریس محتوای آموزشی همه برنامه‌های درسی، امور اداری مربوط به مدیر، متصدی امور دفتری، وظایف مربی بهداشت، معلم ورزش و... را به عهده دارد.

۲- الگوی آموزشی : آموزش چندپایه، به دلیل داشتن شرایط ویژه، نیازمند تغییر و طراحی الگوی ویژه است.

۳- آموزش : معمولاً معلمان برای تدریس در این کلاس‌ها، آمادگی، اطلاعات و تجربیات مناسب ندارند و از آموزش لازم و ویژه که زمینه‌ساز تجربه عملی و تفکر جدی درباره تدریس چندپایه باشد؛ برخوردار نیستند.

۴- سازماندهی برنامه درسی : برنامه درسی غیرقابل انعطاف و پایه محور، مشکل دیگری است که در آموزش چند پایه وجود دارد؛ آموزش مطالب و مفاهیم

یکسان با کلاس‌های عادی، در زمان کم با حجم زیاد و کمبود امکانات برای معلّمی که معمولاً آموزش خاصی ندیده، معّلم را به آزمایش و خطا دچار می‌کند.

۵- موقعیت جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی :

اکثر کلاس‌های چند پایه (۳۰ درصد کلاس‌های روستایی) در مناطق محروم روستایی، مناطقی با جمعیت کم، کمبود امکانات، مشکلات اقتصادی با تفاوت‌های زبانی و گویش‌های محلی (مسئلهٔ دوزبانگی) قرار دارند.

۶- وقت : یکی از مشکلات معلّمان چندپایه کمبود وقت

است. براساس استانداردهای جهانی آموزش و پرورش مدت آموزش به طور متوسط ۳۱۱ دقیقه در روز است. در مدارس ابتدایی کشور ما در حدود ۲۴۰ دقیقه در روز است این مدت زمان برای هر پایه در کلاس ۵ پایه به طور متوسط ۵۰ دقیقه، ۴ پایه ۶۰ دقیقه، ۳ پایه ۸۰ دقیقه و ۲ پایه ۱۲۰ دقیقه است (آقازاده و فضل‌ی، ۱۳۸۴).

برنامهٔ درسی فارسی با توجه به این مسائل و واقعیت‌های موجود در فضای آموزش رسمی کشور، طراحی شده و کتاب فارسی نیز بر پایهٔ همین نگرش تدوین و سازماندهی گردیده است و روح برنامه با اصل انعطاف‌پذیری، همخوانی دارد.

توجه به نکات زیر در آموزش فارسی در کلاس‌های چندپایه مؤثر است :

● تعداد دروس از بیست و دو درس به هفده درس کاهش پیدا کرده و این کاهش باعث آزاد شدن زمان بسیار زیادی خواهد شد.

● ارتباط بین مطالب کتب پایهٔ دوم و ششم با کتاب فعلی بسیار بالا و منطقی بوده و تدریس به پایه‌های پایین‌تر بازآموزی را در پایه‌های بالاتر و بالعکس پیش‌خوانی را در پایه‌های پایین‌تر باعث می‌شود.

● در صورت رعایت لحن ادبی شعر، متن درس‌ها و بخوان و بیندیش، فضای التذاذ برای دیگر دانش‌آموزان پایه‌های موجود در یک کلاس ایجاد خواهد شد.

● اکثر فعالیت‌های خوانداری و نوشتاری به صورت فعالیت‌هایی که در گروه

انجام می‌شود پیش‌بینی گردیده؛ لذا فرصتی را به معلم می‌دهد تا نسبت به نظارت و هدایت فرایند آموزش همزمان سایر پایه‌ها اهتمام ورزد.

- روش‌های آموزش املا به صورت‌های مختلف و خلاقانه پیشنهاد گردیده است، معلمین محترم می‌توانند در تدریس املا می‌آموزشی، تمام پایه‌ها را در یک زنگ درگیر نمایند.
- صندلی صمیمیت یکی دیگر از فعالیت‌های بارز در این کتاب جهت تقویت مهارت سخن گفتن و شکوفا ساختن استعداد سخنوری و تقویت حس اعتماد به نفس در دانش‌آموزان می‌باشد، در این قسمت معلم می‌تواند با توجه به توانایی راهبری کلاس بسیاری از موضوعات کتاب مطالعات اجتماعی، هدیه‌های آسمان و حتی مباحثی از علوم و ریاضی را با این قسمت تلفیق نماید.

- ملزم کردن دانش‌آموزان به حفظ شعر حافظه آنها را تقویت خواهد کرد، در آموزش فعالیت مذکور پیشنهاد شده هر روز چند دقیقه به صورت همخوانی مبادرت به حفظ شعر شود، دانش‌آموزان دیگر پایه‌ها هم می‌توانند در این فعالیت شرکت نمایند.
- در صورت نبود لوازم پخش صوت برای استفاده از کتاب گویا یا متن‌های شنیداری، دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر می‌توانند با نظارت معلم این کار را انجام دهند.

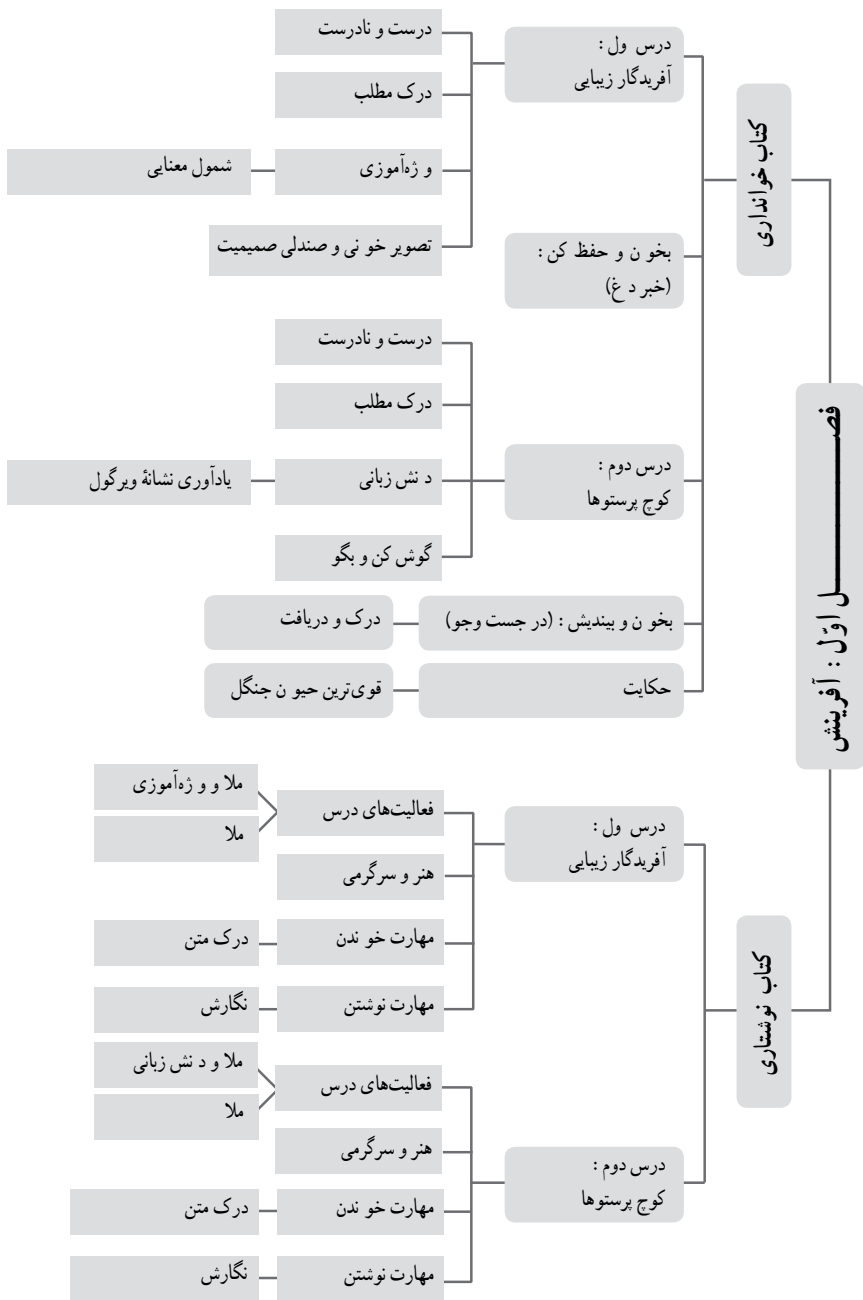
- دانش‌آموز پایه بالاتر به عنوان «معلم یار»، می‌تواند در تمرین خواندن متون، با راهنمایی و نظارت معلم که به صورت خطایی، سطر خوانی، دکلمه خوانی و جمله خوانی انجام می‌گردد، بسیار مؤثر باشد.

یکی از موضوع‌های مهم در اجرای موفق برنامه آموزش در کلاس‌های چند پایه، مدیریت درست و دقیق زمان و برنامه‌ریزی سنجیده برای این کار است. از این رو انتظار می‌رود آموزگاران گرامی با هماهنگی معاونت آموزشی و بنا بر تشخیص خود و با توجه به میزان پیشرفت فرایند یاددهی - یادگیری و توانایی فراگیران و نیز شرایط ویژه اقلیمی در اجرای بهینه و مؤثرتر آموزش گام بردارند.

فصل اوّل: آفرینش

درس اوّل: آفریدگار زیبایی

درس دوم: کوچ پرستوها

اهداف فصل اول

- ۱- آشنایی با آفرینش و تأمل در آن
- ۲- تقویت مهارت روخوانی
- ۳- تقویت مهارت درک متن و بهبود سواد خواندن
- ۴- تقویت توانایی حفظ شعر
- ۵- تقویت مهارت رونویسی، املا و نگارش
- ۶- تقویت مهارت سخن گفتن و درک ارتباط منطقی بین تصاویر
- ۷- تقویت دقت دیداری
- ۸- تقویت تمرکز شنیداری
- ۹- پرورش علاقه‌مندی به زیبانویسی
- ۱۰- توسعه شبکه‌های دانش‌آموزان
- ۱۱- تقویت تفکر منطقی نسبت به جهان هستی و آفریده‌ها و نعمت‌های خداوندی

● درس اول: آفریدگار زیبایی

■ اهداف

- ۱- تقویت تأمل و تفکر با معرفی برخی از نمونه‌های زیبای طبیعت
- ۲- تقویت مهارت شکرگزاری و پاسداری از آفریده‌های خدا
- ۳- طبقه‌بندی واژگان ذهنی دانش‌آموز با درک رابطه شمول معنایی
- ۴- تقویت دقت دیداری و تفکر با فعالیت تصویرخوانی
- ۵- تقویت مهارت‌های زبانی با انجام فعالیت‌های خواننداری و نوشتاری
- ۶- یادگیری و تمرین زیبا نویسی
- ۷- تقویت مهارت درک متن
- ۸- تقویت مهارت سخن گفتن

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
۳۰ دقیقه	۱- تدریس درس
۱۵ دقیقه	۲- درک متن

توجه: این زمان‌بندی، پیشنهادی است و شامل آماده‌سازی کلاس و جمع‌بندی پایان وقت نیز می‌شود.

روش‌های تدریس پیشنهادی

گردش علمی، بحث گروهی، قضاوت عملکرد، الگوی ساختن‌گرایی

الگوی ساختن‌گرایی

در الگوی ساختن‌گرایی، دانش‌آموزان پس از تعامل مستقیم با تجارب خود در محیط یادگیری به آموزش فعال می‌پردازند؛ به جمع‌آوری داده‌ها، استدلال و داده‌پردازی‌های هوشمندانه، ساخت الگوهای ذهنی و اکتشاف فردی دست می‌زنند؛ با مدیریت شخصی محیط یادگیری و مسئولیت‌پذیری نسبت به گروه به انجام تکالیف یادگیری معنی‌دار و دانش‌پروری اقدام می‌کنند و در پایان، خود مفهوم مورد نظر را شکل می‌دهند.

یکی از مهم‌ترین نکات برای جمع‌آوری داده‌ها استفادهٔ هدفمند از حواس پنج‌گانه است. مهم‌ترین ابزاری که دانش‌آموزان برای شناخت پیرامون خود دارند، حواس آنهاست که معلم باید آن را پرورش دهد، به طوری که نگاه کردن دانش‌آموزان

به پدیده‌های اطرافشان با یک انسان معمولی متفاوت باشد، یا دقت گوش دادن آنها به گونه‌ای دیگر باشد. لازم است همکاران محترم در استفاده از روش‌های تدریس همواره به پرورش حواس پنج‌گانه دانش‌آموزان توجه داشته باشند.

تذکر مهم: در کل مراحل این الگو به هیچ وجه مستقیماً به خالق آفریده‌ها اشاره نکنید؛ چنان که دیدید در متن درس هم اشاره مستقیمی به این موضوع نشده است. شما فقط نمونه‌هایی از آنچه در طبیعت است را مثال می‌زنید، دانش‌آموزان خود با الگوی ساختن‌گرایی باید به این نتیجه برسند که خداوند خالق این نظم و زیبایی‌هاست.

مراحل اجرای الگوی ساختن‌گرایی:

۱- درگیر کردن: حس کنجکاوی و علاقه دانش‌آموزان را نسبت به طبیعت و آفریده‌های خدا با طرح یک سؤال جالب، نشان دادن فیلم از مناظر زیبا و شگفتی‌های آفرینش و یا قرار دادن بچه‌ها در محیط طبیعت (بوستان، دشت و ...) برانگیزید. طراحی این مرحله با ایجاد هیجان و انگیزه شکل می‌گیرد.

۲- کاوش: در این مرحله دانش‌آموزان را در یک حیطه فعالیت مشخص شده به تفکر آزاد وادار کنید. پیشنهاد می‌شود کار را به صورت گروهی دنبال کنید.

مثال:

(الف) بچه‌ها این فیلم یا تصویر یا صحنه طبیعت را با دقت مشاهده کنید و موارد مهم را یادداشت برداری نمایید.

(ب) بچه‌ها لطفاً در گروه درباره آنچه در طبیعت می‌بینید، بحث و تبادل نظر نمایید و یادداشت‌ها را مرور کنید.

(ج) اگر نیاز به رسم تصویر، نمودار، جدول و ... هست؛ در گروه به این فعالیت بپردازید.

نقش معلم با طرح سؤالات تفکر برانگیز در گروه‌ها، اهمیت بسیار دارد.

۳- **توصیف** : از هر گروه یک نفر را انتخاب کنید تا به توصیف مشاهدات گروه بپردازد. دانش‌آموزان برای این توصیف می‌توانند از برگه‌های یادداشتی که در مرحله قبل کامل شده استفاده نمایند.

۴- **شرح و بسط** : در این قسمت دانش‌آموزان پس از جمع داده‌ها و توصیف آنها، یک مرحله فراتر می‌روند و با تفکر و تعمق در مورد آنچه بررسی کردند، در ذهن خود به نتیجه‌گیری رسیده و مطالب و مفاهیم اصلی درس را بیان می‌کنند.

خوانش متن

با استفاده از لوح فشرده صوتی «کتاب گویا» متن درس را برای دانش‌آموزان پخش کنید. توجه دانش‌آموزان را به رعایت صوت، لحن، آوا و تکیه‌گاه متن جلب کنید؛ بدیهی است دانش‌آموزان با الگوبرداری از خوانش متن و تمرین روخوانی به مهارت رعایت لحن متناسب با متن دست می‌یابند.

درک متن

سؤالات درک متن درس در دو قسمت طُرّاحی شده است :
الف بخش اول (درست و نادرست) درک اطلاعات آشکار متن را می‌سنجد. نکته بسیار مهم این است که هر دانش‌آموز خود به سؤال پاسخ دهد. برای این کار، پیشنهاد می‌شود هر دانش‌آموز علائمی در اختیار داشته باشد و در موقع طرح سؤال (درست و نادرست) از آنها استفاده کند.

مثال : در زنگ هنر آدمک‌هایی به رنگ سبز و قرمز با مقوا بسازند و به نی وصل کنند. اگر جمله‌ای که می‌خوانید درست بود، دانش‌آموز آدمک سبز را بلند کند و اگر جمله، نادرست بود، از آدمک قرمز استفاده کند.

ب بخش دوم سؤالات درک مطلب است. در بخش درک مطلب، پرسش‌هایی طرح شده‌اند که کلیه سطوح درک متن را شامل می‌شوند. در پاسخ به سؤال‌های استنباطی لازم است دانش‌آموزان از فضای متن فراتر رفته و از دانش گذشته خود استفاده کنند و

به این ترتیب خلاهای متن را پر کنند. به عبارت دیگر برای پاسخ به سؤال‌های استنباطی دانش‌آموزان باید اطلاعات متن را با دانش پیشین خود دربارهٔ موضوع تلفیق کنند تا بتوانند به استنباط برسند.

در هر درس یک سؤال در درک مطلب خالی گذاشته شده است. یکی از روش‌های فراشناختی در تقویت درک متن، طرح سؤال از متن است؛ بنابراین پرداختن به این سؤال در افزایش درک متن دانش‌آموزان بسیار مؤثر است؛ لذا توصیه می‌شود به طرح یک پرسش اکتفا نشود و سؤال‌های متعددی بیان گردد.

اهمیت درک متن و مسئلهٔ ضعف دانش‌آموزان ایران در درک متن، ایجاب می‌کند یک سوم از وقت کلاس به آموزش آن اختصاص داده شود. لازم است توجه شود که تمامی دانش‌آموزان به سؤال‌ها پاسخ دهند. برای این منظور باید ابتدا به آنها زمان دهیم تا فکر کنند و به سؤال‌ها پاسخ دهند.

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

تذکر مهم: لازم است معلمان محترم سطوح درک متن را بشناسند و نمونه سؤال‌هایی برای آنها طراحی کنند تا کاملاً بر این حوزه مسلط شوند. مطالب صفحهٔ ۱۰ و ۱۱ فصل اول به روشن شدن مطلب بسیار کمک می‌کند.

درست و نادرست

سؤال اول تا سوم: درک اطلاعات آشکار متن

درک مطلب

سؤال اول: درک اطلاعات آشکار متن

سؤال دوم: تلفیق اطلاعات متن

سؤال سوم: رسیدن به استنباط

سؤال چهارم: تلفیق اطلاعات متن

سؤال پنجم: سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش‌آموزان

سؤال ششم: تفسیر اطلاعات متن

■ جلسه دوم	
۱- واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن (روخوانی)	۲۵ دقیقه

واژه‌آموزی

هدف از واژه‌آموزی این درس ایجاد نظم ذهنی و طبقه‌بندی واژگان است که با استفاده از روابط معنایی واژگان انجام می‌شود. در این درس از رابطه شمول معنایی استفاده شده است. زمانی که مفهومی بتواند یک یا چند مفهوم دیگر را شامل شود بین آنها رابطه شمول معنایی برقرار خواهد بود؛ مثلاً مفهوم واژه «گل»، واژه‌های «لاله»، «سنبل»، «میخک» و جز آن را در برمی‌گیرد یا مفهوم واژه «برنده» شامل «گنجشک»،

«کبوتر»، «عقاب» و غیره می‌شود.

برای فعالیت واژه‌آموزی پیشنهاد می‌شود، دانش‌آموزان گروه‌بندی شوند. بعد از اینکه گروه‌بندی انجام شد، حوزه‌های مختلف واژگانی را برای گروه، تعیین کنید (مثلاً گروه تلاش، همه کلماتی را که شمول معنای کلمه «درخت» می‌شوند را روی کارت‌هایی بنویسند و آنها را دسته‌بندی نمایند).

ممکن است شما دسته‌های کلمات را به صورت کارت از قبل آماده کرده باشید و بین گروه‌ها توزیع نمایید و یا فقط به کشیدن نمودار از سوی گروه‌ها روی یک برگه

کار (آزمون عملکردی) بسنده کنید. مهم این است که واژه‌آموزی به بهترین شکل اتفاق بیفتد. سپس نمایندگان گروه‌ها، نمودارها و کارت‌های دسته‌بندی خود را روی تابلو به بقیه گروه‌ها نشان می‌دهند. در انتها با ارجاع دادن بچه‌ها به کتاب درسی، این فعالیت را می‌توان در کلاس تکمیل کرد.

تمرین خواندن

یکی از ارکان مهم زبان‌آموزی مهارت خواندن است. خواندن از دو منظر روخوانی و درک مطلب قابل بررسی است. دانش‌آموزان در پایه سوم تمرین‌های قابل توجهی جهت بهبود کیفیت خوانش خود انجام داده‌اند. شایسته است معلمان پایه چهارم با توجه به پیوستگی محتوای کتب درسی فارسی و با در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان از قبیل شرایط جسمانی، آمادگی ذهنی، رشد عاطفی و پرداختن همزمان به مهارت‌های دیگر زبان‌آموزی، به تقویت مهارت خواندن دانش‌آموزان همت بگذارند.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	۲- آموزش لحن

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و واژه‌آموزی

ابتدا دانش‌آموزان به صورت انفرادی به سه پرسش این صفحه پاسخ دهند؛ سپس در گروه به بررسی و تصحیح پاسخ‌های خود بپردازند، در پایان بررسی کلی توسط معلم به عمل آید.

در تمرین دوم اشاره به این نکته ضروری است که املا یکی از جلوه‌های مکتوب زبان است و زبان یک مهارت است و مهارت جز از راه تمرین و تکرار به دست نمی‌آید. تأکید معلمان بر کلمات دارای ارزش املائی، دانش‌آموزان را به سمت شناسایی درست کلمات رهنمون می‌سازد.

تمرین سوم این صفحه به فعالیت واژه‌آموزی می‌پردازد.

خواندن با لحن مناسب

چنان که در فصل اول ذکر شد، روخوانی سطوحی دارد که یکی از گام‌های اول آن، خواندن درست و روان یک متن است. گام بعدی روخوانی، رعایت لحن و آهنگ متن با توجه به شرایط موجود و متناسب با فضای حاکم بر متن است. در کلاس‌های درس معمولاً به روخوانی صحیح متن توجه می‌شود و چگونگی لحن و آهنگ آن آموزش داده نمی‌شود؛ لذا آموزش خواندن ناتمام رها می‌شود.

برای رفع این مشکل از سال گذشته در فارسی سوم بر آموزش لحن خواندن تأکید شد و در آموزش دروس فارسی چهارم نیز در هر درس، یک جلسه به آموزش خواندن با لحن و آهنگ مناسب اختصاص می‌یابد. برای آموزش لحن، ابتدا از چهار دانش‌آموز که لحن خواندن متفاوتی دارند، بخواهید بند اول درس را به ترتیب بخوانند و دیگران کتاب را ببندند و فقط بادقت گوش کنند. به این ترتیب توجه دانش‌آموزان به لحن‌های مختلف به هنگام خواندن و تفاوت آن در اثرگذاری بر شنونده جلب می‌شود.

در ادامه به دانش‌آموزان بگویید که هر متن، لحن و آهنگ خاصی دارد. استفاده از لوح فشرده صوتی کتاب گویا در آموزش لحن مؤثر است. خواندن با لحن مناسب مهارتی است که با گوش دادن به الگوی مناسب و تمرین و تکرار حاصل می‌شود. متن درس اول یک متن توصیفی است. در خواندن چنین متن‌هایی باید به نکات زیر توجه داشت.

- در لحن توصیفی آهنگ کلام، معمولاً نرم است و آرامشی خاص دارد.
- لحن توصیف یک بخش می‌تواند در کنار لحن توصیف بخش دیگر کامل شود. یعنی توصیف زیبایی‌های چیزی با توصیف زشتی‌ها متفاوت است.
- به هنگام خواندن، دقت نظر و عنصر تخیل نقشی مهم دارند.
- این لحن از نظر معنای کلی آهنگ سخن به لحن روایی نزدیک است.

- نکاتی که به طور کلی در خواندن متن با لحن مناسب مهم هستند، عبارتند از :
- ۱- در لحن روایی از تک لحنی خواندن متن پرهیز کنید و به تناسب شخصیت‌ها به تغییرات مناسب آهنگ توجه کنید.
  - ۲- رعایت سرعت مناسب خواندن در تأثیرگذاری، مهم است.
  - ۳- با رعایت دقیق فراز و فرودهای آوایی متناسب با جریان داستان، حالت کشش و انتظار در شنونده برانگیخته می‌شود و با ایجاد گسست‌های آوایی و وصل و درنگ‌های مناسب، او را به گوش‌دادن ترغیب می‌کنیم.
  - ۴- کلماتی را که می‌خواهید تأثیرگذار باشند، برجسته کنید. این کار با رعایت «تکیه» محقق می‌شود.

- ۵- بهتر است در میانه متن‌ها، حرف (و) به صورت ؤ خوانده شود تا امتداد آوایی کلام حفظ شود، به عنوان نمونه در خط پنجم درس «اَوَّلُ بَهارِ زیبا وِ دَلِ انگیزِ قلم به دست گرفت.» این مطلب از اهمیت زیادی برخوردار است که متأسفانه در کلاس کمتر به آن توجه می‌شود. رعایت این نکته در خواندن شعر نیز ضروری است.
- ۶- مکث کردن از ابزارهای زیبایی لحن در خواندن است که باید به آن توجه شود؛ مکث به موقع و متناسب با جریان آوایی، بر زیبایی خواندن تأثیر می‌گذارد.

■ جلسه چهارم	
تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	۴۵ دقیقه

تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

سال گذشته دانش‌آموزان، سطوحی از فرایند درک تصاویر و سخن گفتن منسجم و پرهیز از پراکنده‌گویی را تمرین کرده‌اند. در تثبیت اهداف این فعالیت، که وجه برجسته آن تقویت مهارت سخن گفتن است، دانش‌آموزان به خوانش تصویر (تصویرخوانی) می‌پردازند. تصاویر انتخاب شده به گونه‌ای است که دانش‌آموزان را به تفکر وامی‌دارد

تا لایه‌های عمیق‌تر پیام تصویر را کشف کنند و همچنین موجب خلاقیت آنها در بیان مطالب از جنبه‌های مختلف می‌شود.

در آموزش این فعالیت دانش‌آموزان در گروه به بیان دیدگاه‌های خود در مورد تصویر می‌پردازند. بعد از ایجاد فضای بارش مغزی در خصوص تصویرخوانی، دانش‌آموز روی صندلی صمیمیت قرار می‌گیرد و با توجه به مراحل سخن گفتن، مطالب خود را بیان می‌کند.

از آنجایی که این فعالیت در تقویت تفکر و مهارت سخن گفتن دانش‌آموزان اهمیت زیادی دارد یک جلسه کامل آموزشی به آن اختصاص داده شده است. اختصاص یک جلسه به یک فعالیت اهمیت آن را برجسته می‌کند؛ لذا شایسته است همکاران محترم از اختصاص جلسات درس فارسی به سایر دروس خودداری کنند و توجه داشته باشند که در جلسه‌های درس فارسی، مهارت‌هایی به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شود که در موفقیت آنها در زندگی اجتماعی، بسیار مؤثر هستند.

■ جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)
۱۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

فعالیت‌های نوشتاری (۲) : املا

دو پرسش این صفحه مربوط به آموزش املا است. ابتدا پرسش این صفحه به صورت انفرادی توسط دانش‌آموزان به انجام برسد. سپس در گروه به تصحیح فعالیت خود پردازند، در پایان بررسی کلی توسط معلم به عمل آید.

تمرین خواندن

از دانش‌آموزان بخواهید متن درس را صامت‌خوانی کنند. هنگام خواندن حتماً

با انگشت خط و مسیر خواندن را نشان دهند. به دانش‌آموزان پیامزید بین حرکت چشم و حرکت دست خود هماهنگی ایجاد کنند؛ این کار به تقویت تمرکز آنان می‌انجامد.

■ جلسه ششم	
۱- املا	۳۰ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۱۵ دقیقه

املا

املا نویسی یک مهارت است که جز از راه تمرین و تکرار به دست نمی‌آید. در این درس روش آموزشی املا مبتنی بر حافظه دیداری پیشنهاد می‌گردد. یک «نشانه» انتخاب کنید. از دانش‌آموزان بخواهید کلماتی از متن درس را که دارای آن نشانه هستند، پیدا کنند. در این تمرین شما فقط صدای آن حرف را به دانش‌آموزان بگویید و تشخیص شکل صحیح آن را به عهده دانش‌آموز بگذارید. سپس کلمات توسط دانش‌آموزان روی تخته نوشته شود (املا پای تخته‌ای).

تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی

انتخاب قلم مناسب برای تحریر و رعایت ۳۰ تا ۴۰ سانتی‌متر فاصله چشم برای تمرین خط و کسب آموزش لازم، برای تسلط بر زیبانویسی ضروری است. نظارت بر تمرین خط تحریری از طرف معلم تأثیر بسزایی در پیشرفت دانش‌آموزان در این زمینه دارد و بازخوردهای کتبی معلم با خط خوش و خوانا نقش مهمی دارد. حتماً تا پایان سال تحصیلی برای هر دانش‌آموز یک یا دو پیام مثبت در بخش خوشنویسی هنر و سرگرمی بگذارید.

مثال :

- به به! چه خطّ زیبایی!
- از دیدن خطّ زیبای تو لذّت می‌برم.
- تلاش تو برای زیبا نوشتن قابل تقدیر است.
- آفرین! چه خطّ قشنگی!

■ جلسه هفتم	
۳۰ دقیقه	۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس
۱۵ دقیقه	۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

استفاده از فهرست مشاهدات (چک لیست)، شیوه‌ای است که می‌توانید در مورد حدود آموخته‌های دانش‌آموز یا گروهی از آنان بر مبنای عناصر پنج‌گانه جدول هدف‌گذاری برنامه درسی، قضاوت کنید. این یادداشت‌ها به شما این امکان را می‌دهد تا در برنامه تدریس خود میزان حصول به هدف‌های آموزشی را تعیین کنید و بر اساس این اطلاعات فرایند تدریس خود را بازنگری نمایید. چگونگی تنظیم فهرست مشاهدات به شما بستگی دارد و نیاز نیست برای همه درس‌های فارسی چک لیست داشته باشید بلکه بر حسب ضرورت در بعضی از دروس از آن بهره می‌برید.

در ادامه یک نمونه فهرست مشاهدات (فردی) مربوط به درس اول می‌آید :

بسمه تعالی				
فهرست مشاهدات (چک لیست)				
نام و نام خانوادگی: _____				
درس اول فارسی «آفریدگار زیبایی»				
پایه: چهارم				
علائم قراردادی:		بالاتر از حد انتظار $\sqrt{\sqrt{\quad}}$	در حد انتظار $\sqrt{\quad}$	نیاز به تلاش بیشتر $\times$
هدف آموزشی	انتظارات معلّم از دانش آموزان			موقعیت دانش آموز
	نیاز به تلاش بیشتر	در حد انتظار	بالاتر از انتظار	در حد انتظار
تعقیب و تکمیل	۱- در تکمیل واژه‌آموزی طبقه‌بندی ذهنی واژگانی دارد.			
	۲- در فعالیت تصویرخوانی و صندلی صمیمیت در سخن گفتن انسجام را رعایت می‌کند.			
	۳- از طریق درس پیام‌های شنیداری، دیداری و خوانداری قدرت استدلال منطقی دارد.			
تقریب آیهان، باور و علائق	۱- به انجام کارهای گروهی علاقه‌مند و به مشارکت نگرش مثبت دارد.			
	۲- به شعر بخوان و حفظ کن علاقه نشان می‌دهد.			
	۳- در تصویر خوانی به بیان مناسب و مؤثر احساسات خود می‌پردازد.			
	۴- به نعمت‌ها و آفریده‌های خدا ارجح می‌گذارد.			
علم	۱- جایگاه ویرگول در جملات را درست تشخیص می‌دهد.			
	۲- معانی واژگان جدید درس را می‌شناسد.			
	۳- در مورد هستی و آفرینش خدا مطالب و مفاهیم را می‌داند.			
	۴- با ساختار شعر و نظم و نمونه‌های آن آشناست.			
	۵- شیوه‌های خواندن، نوشتن، گوش دادن و سخن گفتن را می‌شناسد.			

			۱- نسبت به شکرگزاری از آفریده‌های خداوند پایبند است.	توجه
			۲- به ارزش‌های اخلاقی در کار گروهی توجه دارد.	
			۳- احترام به معلم و هم‌کلاسی‌ها را رعایت می‌کند.	
			۱- نمادهای خطی را خوب تشخیص داده و املا می‌نویسد.	تفکر
			۲- به متن درس و گفته‌های معلم خوب گوش می‌کند.	
			۳- در بحث و گفت‌وگوها و درست و نادرست‌ها شرکت دارد.	
			۴- هنگام خواندن تمرکز داشته و به درک متن می‌رسد.	
			۵- توانایی منسجم نوشتن در فعالیت‌های نوشتاری را دارد.	
			۶- خوانا و زیبا می‌نویسد.	

جدول صفحه هنر و سرگرمی

حل جداول در حقیقت بهره‌گیری از شگرد «بازی و یادگیری» است که علاوه بر ایجاد فضای سرگرمی، بر دانش و اطلاعات دانش‌آموزان نیز می‌افزاید.

■ جلسه هشتم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۴)
۲۰ دقیقه	۲- بخوان و حفظ کن

فَعَالِیْت‌های نوشتاری (۴) : درک متن

این صفحه به مهارت درک متن اختصاص یافته است. تفاوت این بخش با کتاب خوانداری، تولید کتبی بر اساس یافته‌های ذهنی می‌باشد. دانش‌آموزان پس از خواندن متن به سؤالات پاسخ می‌دهند و ذهنیات خود را به رشتهٔ تحریر در می‌آورند. مطلبی که بسیار اهمیت دارد این است که در فضای سکوت کامل هر دانش‌آموز، خود متن را صامت خوانی کند و پاسخ سؤالات را بنویسد. برای بررسی پاسخ دانش‌آموزان پاسخ یک سؤال را پنج تاده نفر از آنها از روی نوشتهٔ خود بخوانند. پاسخ شفاهی به هیچ وجه در این بخش پذیرفته نشود؛ آنها باید یاد بگیرند چگونه پاسخ خود را به رشتهٔ تحریر در آورند و با دقت پاسخ دهند.

بخوان و حفظ کن

بخوان و حفظ کن، شعر زیبایی از خانم شکوه قاسم‌نیا است که مضمون آن دربارهٔ فصل پاییز است.

خوب خواندن شعر برای دانش‌آموزان تأثیر مثبتی دارد. به‌طور کلی شعر را باید اجرا کرد و خواندن به تنهایی برای نشان دادن تمامی زیبایی‌های شعر کافی نیست. عباس یمینی شریف معتقد است: «اگر کودک در برابر شعر این سه عکس‌العمل را داشته باشد شعر به خوبی به او عرضه شده است»:

۱- لذت و شور و شغف   ۲- کنجکاوی و اکتشاف   ۳- عمیق شدن

فهم و ادراک

شعرهای بخوان و حفظ کن اگر به‌صورت گروهی خوانده شود و تقریباً در اکثر جلسات فارسی به‌صورت تفتنی، جمع‌خوانی شود، راحت‌تر حفظ خواهد شد. نوشتن شعرها و معنی آن ضرورت ندارد بلکه درک و رساندن پیام شعر مهم است.

■ جلسه نهم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۵)
۲۰ دقیقه	۲- املا

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش

فعالیت این صفحه، یادآوری مراحل نوشتن بند است که دانش‌آموزان در پایه سوم آن را فرا گرفته‌اند. به همکاران محترم پایه چهارم توصیه می‌شود هفده صفحه نگارش کتاب فارسی سوم ابتدایی را به همراه مطالب کتاب راهنمای معلم آن مطالعه کنند.

سال گذشته دانش‌آموزان مطالب زیر را آموختند :

- آشنایی با بند به لحاظ ساختاری و معنایی
- اولین گام نوشتن یعنی انتخاب موضوع
- خُرد کردن موضوع کلی
- آشنایی با جمله موضوع
- منسجم نوشتن

املا

املا یک مهارت زبانی است که بر اساس نمادها و نشانه‌های خط و قواعد دستور زبان، کار انتقال زبان گفتاری را به زبان نوشتاری به عهده دارد. یادگیری صحیح املا تنها از طریق حفظ طوطی‌وار کلمات حاصل نمی‌شود، به همین دلیل آموزش املا حائز اهمیت است. پس از اتمام جلسات تدریس هر درس یک املا پایانی شامل دو بخش برگزار نمایید.

در بخش اول، املاي تقریری اجرا می‌شود. متنی را تهیه کنید و با رعایت نکات

مربوط به شمرده‌خوانی، رعایت صدای متعادل، عدم حرکت اضافی در کلاس و ... به بچه‌ها دیکته بگویید.

در بخش دوم و پشت همان برگه، به صلاحدید خود و بر اساس توانایی دانش‌آموزان، چند فعالیت املائی طراحی کنید تا بچه‌ها به آنها پاسخ دهند. مجموعه این دو بخش یک واحد کار املا را شکل می‌دهد.

● درس دوم:

کوچ پرستوها

■ اهداف

- ۱- معرفی یکی از شگفتی‌های عالم خلقت، کوچ پرستوها
- ۲- ایجاد فرصتی برای تفکر درباره آفریده‌های خدا
- ۳- ایجاد نگرش مثبت به مطالعه نوشته‌ها و قصه‌های ساده
- ۴- آشنایی با تأثیر علائم نگارشی در معنی متن (علامت نگارشی ویرگول)
- ۵- تقویت مهارت گوش دادن و سخن گفتن
- ۶- تقویت حافظه شنیداری در دانش‌آموزان
- ۷- تقویت درک متن و مهارت نوشتن با انجام فعالیت‌های نوشتاری
- ۸- توجه به حکایات و مثل‌ها برای تقویت درک متن

■ آموزش

■ جلسه اول

۱- تدریس درس	۳۰ دقیقه
۲- درک متن	۱۵ دقیقه

روش‌های تدریس پیشنهادی

قصه‌گویی، نمایش خلاق

نمایش خلاق: نمایش خلاق فعالیت سازمان یافته‌ای است که کودک از طریق بازی به ایفای نقش خودجوش و خلاق می‌پردازد و در آن خود را کشف و درک می‌کند و می‌سازد. در این روش دانش‌آموزان پس از شنیدن و یا خواندن داستان، خودشان امکانات، صحنه، شخصیت‌ها و گفت‌وگوها را همان لحظه خلق می‌کنند. برای اجرای این روش مراحل زیر انجام می‌شود:

۱- هر کس متن درس را جداگانه و با چشم مطالعه کند. متن درس در حقیقت همان مرحله انتخاب قصه مناسب است.

۲- دانش‌آموزان را در گروه قرار بدهید. تا پس از بحث و گفت‌وگو تصمیم بگیرند که کدام قسمت‌های داستان را می‌خواهند نمایش دهند و این قسمت‌ها چه حوادثی را در بر می‌گیرند. هر یک از این حوادث، یک پرده نمایش را تشکیل می‌دهند. ۳- در این مرحله توجه دانش‌آموزان را به نقش‌هایی که شخصیت‌ها بر عهده دارند، جلب کنید تا بازیگران نقش‌ها تعیین شوند.

در متن درس «کوچ پرستوها» هیچ کدام از شخصیت‌ها گفت‌وگوی متنی ندارند و قسمت خلاقانه کار اینجاست که بچه‌ها به خلق موقعیت و تولید بافت سخن، بین پرستوها می‌پردازند.

استفاده از ساده‌ترین امکانات مثلاً کاغذ به جای بال و ... به زیبایی کار می‌افزاید.

۴- دانش‌آموزان به ایفای نقش پرداخته، سر جای خود برمی‌گردند.

۵- سپس بخش مهم بحث و مناظره بر روی نقش‌ها و نتیجه‌گیری از محتوا و پیام داستان و نمایش شروع می‌شود. از این قسمت در بحث ارزشیابی نیز می‌توانید بهره ببرید.

۶- نقش شما در ارزیابی از نمایش خلاق روشن‌سازی زوایای مختلف نمایش، هدایت بحث دانش‌آموزان در یک مسیر و جلوگیری از پاره‌ای انتقادات غیرعادلانه تماشاگران است.

یکی از نکات جالب بازسازی قصه «کوچ پرستوها» به صورت نمایش خلاق، تکرار دوباره همان نمایش به وسیله بازیگران دیگر در جلسات بعدی است که دانش‌آموزان نه تنها از تماشای آن خسته نمی‌شوند بلکه حتی با هیجان بیشتر که با نوعی قضاوت و سنجش همراه است عملکرد گروه‌های دیگر را با هم مقایسه می‌کنند.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است، به ترتیب زیر است:

درست و نادرست

سؤال اول و دوم: درک اطلاعات آشکار متن

درک مطلب

سؤال اول: رسیدن به استنباط

سؤال دوم: درک اطلاعات آشکار متن

سؤال سوم: سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش‌آموزان

سؤال چهارم: تفسیر اطلاعات متن

■ جلسه دوم	
دانش زبانی	۲۰ دقیقه
تمرین خواندن (روخوانی)	۲۵ دقیقه

دانش زبانی

نکته آموزشی درس، برجسته کردن نقش علائم نگارشی در انتقال معناست؛ به عبارت دیگر هدف این است که توجه دانش‌آموزان را به علائم نگارشی و تأثیر و کارکردهای آنها به عنوان ابزارهایی برای درک متن معطوف کنیم. در این درس، نقش

درنگ‌نما (ویرگول) مورد تأکید است اما شما می‌توانید متنی مبتنی بر محتوای درس تهیه کنید و در اختیار گروه‌ها بگذارید تا جایگاه علامت ویرگول و سایر علائم نگارشی را که سال‌های گذشته آموخته‌اند، تشخیص داده و در جای مناسب قرار دهند.

دانستنی‌هایی برای معلم

درنگ‌نما (ویرگول) نشانه مکث یا وقفی کوتاه و تابع لحن کلام است و در موارد ذیل به کار می‌رود:

الف) در بین عبارت‌ها و جمله‌های غیرمستقلی که با هم در حجم یک جمله کامل باشد.

مثال: این همه خلف وعده، از شما بعید بود.

ب) بعد از یک عبارت قیدی و آغاز جمله

مثال: بالأخره، به مقصود خود رسید.

ج) در مورد کلمه یا عبارتی که به عنوان توضیح، به صورت عطف بیان یا بدل و قید در ضمن جمله یا عبارت دیگر آورده می‌شود.

مثال: احمد، برادر مسعود آمد.

د) جدا کننده عبارات توضیحی

مثال: مستطیلی است به طول ۲۰ متر، به عرض ۱۴ متر

ه) در پایان جمله‌های ناقص پیرو

مثال: چو بد کردی، مباش ایمن ز آفات.

و) هرگاه کلماتی از یک نوع دستوری یا همپایه، جفت جفت با هم بیایند.

مثال: شب و روز، تنها یا در جمع، آشکار و نهان، ذکر خدا می‌کرد.

ز) گاه در آغاز و پایان جمله دعایی و معترضه

مثال: علی، علیه‌السلام، می‌فرماید: ...

ح) بعد از هر یک از اعضای رشته‌ای از کلمات یا اعداد یا حروف

مثال : محصولات این ناحیه گندم، جو، پنبه، ارزن، غلات و میوه است.
 ط) به منظور جدا کردن بخش‌های یک نشانی یا مرجع و مأخذ یک نوشته
 مثال : نیشابور، شهرک فرهنگیان، خیابان غزالی، کوچه ناهید، پلاک ۱۰
 ی) در موردی که چند کلمه دارای اسناد واحدی باشد.

مثال : علی، حسین، داریوش و احمد آمدند

ک) پس از پراتنز

مثال : سعدی (شیخ اجل)، از شاعران قرن هفتم است.

ل) هرگاه چند کلمه در جمله دارای نقشی مشترک باشند دو تایی آخر را با حرف
 «و» به هم می‌پیوندند اما بقیه را با علامت ویرگول (،).

مثال : بهار، تابستان، پاییز و زمستان زیبا هستند.

تمرین خواندن

باید تمرین خواندن در کلاس طوری برنامه‌ریزی شود که به یک خواندن غیرفعال
 تبدیل نشود. در این حالت به جای یادگیری مطالب و درک متن فقط بازشناسی مطلب
 مورد خواندن اتفاق می‌افتد.

در کتاب راهنمای معلم پایه سوم صفحه ۷۸ «خواندن خطابی» پیشنهاد شده است.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	۲- خواندن بالحن

فعالیت‌های نوشتاری (۱) : املا و دانش زبانی

پاسخ سؤال ۳ : روزی مبینا، زهرا، هانیه و مریم در حیاط مدرسه نشستند.

مریم گفت: «امروز زنگ آخر کلاس نمی‌رویم.» زهرا پرسید: «چرا؟» هانیه گفت: «مگر نمی‌دانی؟ قرار است برای مراسم جشن ولادت حضرت محمد(ص) به سرای محله برویم.»

■ جلسه چهارم	
۲۵ دقیقه	۱- گوش کن و بگو
۲۰ دقیقه	۲- املا

گوش کن و بگو

فعالیت «گوش کن و بگو» در جهت تقویت تمرکز و درک شنیداری است. برای انجام آن لازم است فایل صوتی متن در کلاس پخش شود، دانش‌آموزان به داستان گوش کنند و سپس به سؤالات پاسخ دهند. برای اجرای این فعالیت طبق مراحل زیر عمل کنید:

- ۱- ابتدا از دانش‌آموزان بخواهید سکوت کنند، پس از حدود سی ثانیه از آنها بپرسید چه صداهایی شنیدند.
- ۲- مجدداً از آنها بخواهید سکوت کنند اما این دفعه تأکید کنید به صداهایی که می‌شنوند، توجه کنند. بدیهی است این بار نوع گوش دادن دانش‌آموز تغییر خواهد کرد.
- ۳- در اینجا دانش‌آموزان برای گوش دادن متن شنیداری آماده شده‌اند. به آنها بگویید به متن شنیداری با دقت گوش کنند. این متن شنیداری است و دانش‌آموزان نباید متن را پیش‌رو داشته باشند.
- ۴- برای افزایش دقت دانش‌آموزان از آنها بخواهید پاسخ سؤال‌ها را روی یک برگه بنویسند. حدود ۱۵ دقیقه زمان پاسخگویی به آنها بدهید.
- ۵- بار دیگر متن شنیداری را پخش کنید و از دانش‌آموزان بخواهید سؤال‌هایی را که ناقص جواب داده‌اند کامل کنند.

۶- تعدادی از دانش‌آموزان پاسخ‌های خود را در کلاس بخوانند و به بررسی و تکمیل آنها بپردازید.

املا

در جلسه چهارم هدف از املا، آموزش آن و تثبیت شکل درست واژگان در ذهن دانش‌آموزان است. لذا پیشنهاد می‌شود جدولی از نشانه‌های هم‌آوا (س، ث، ص، ض، ز، ذ، ظ، غ، ق، ...) تهیه نموده، در اختیار دانش‌آموزان بگذارید. سپس کلماتی از متن درس را بخوانید تا دانش‌آموز پس از شنیدن کلمه و تشخیص نشانه صحیح، آن را در جدول جایگزین نماید. در انتها از او بخواهید کتاب را باز کند و جدول املائی خود را تصحیح نماید و کلماتی را که در املائی آنها اشتباه داشته است، زیر برگه بنویسد. پس از جمع‌آوری برگه‌ها به صورت فردی نسبت به رفع اشکالات دانش‌آموزان اقدام نمایید.

نمونه: در جدول املائی زیر، به ترتیب، دو، سه و چهار شکلی دیده می‌شود.

س	ص	ث	ض	ز	ذ	ظ	غ	ق
سبز سفر ساختن سلامت سپری	صبح		بعضی	دراز جز	گذشته می‌گذارد		آغاز	قرقی
هـ-هـ	ح	ط	ت	ژ	ج	ه		
همتا نهاده	حشرات	خطرها طولانی	پرستو	جانوران	اشتباه راه			

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا

در این درس نیز املا دو قسمتی شامل متن املا تقریری و فعالیت‌های املائی با هدف شناسایی نقاط قوت و ضعف دانش‌آموزان به اجرا گذاشته می‌شود. فعالیت‌های صفحه اول و دوم کتاب نوشتاری نمونه‌ای از فعالیت‌های املائی بوده که قابل استفاده در آزمون املا می‌باشند.

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه
۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

برای ارزشیابی از این درس «آزمون خودسنجی» پیشنهاد می‌شود. متناسب با انتظاراتی که از دانش‌آموز دارید سؤالاتی را مطرح کنید تا بدان‌ها پاسخ گوید. در ادامه نمونه‌ای از سؤالات یک آزمون خودسنجی ارائه می‌گردد.

بسمه تعالی	
تاریخ:	«آزمون خودسنجی درس دوم فارسی» نام و نام خانوادگی:
۱- در این درس چه چیزهایی را بیشتر یاد گرفتیم؟	
۲- برای یادگیری چه چیزهایی باید بیشتر تلاش کنیم؟	
۳- برای اینکه بیشتر یاد بگیریم چه کارهایی باید انجام بدهیم؟	

تمرین ۲: رمزجدول کلمه «آفریدگار» است.

■ جلسه هشتم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۴)

فعالیت‌های نوشتاری (۴): درک متن

این صفحه شامل دو بخش فعالیت‌های درک متن و کتابخوانی است. در قسمت

--	--

کتابخوانی، یک داستان واحد برای کل کلاس خوانده می‌شود. سپس بچه‌ها به صورت گروهی رویدادهای آن را فهرست نموده، شماره‌گذاری می‌نمایند. طرح سؤال توسط دانش‌آموزان از شیوه‌های فراشناختی افزایش درک متن است.

■ جلسه نهم	
۲۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۵)
۲۰ دقیقه	حکایت

فعالیت‌های نوشتاری (۵): نگارش

سال گذشته دانش‌آموزان با «جمله موضوع» آشنا شدند، اما اجزای این جمله به طور مستقیم آموزش داده نشد. در این درس دانش‌آموزان با اجزای جمله موضوع آشنا می‌شوند. این امر به آنها کمک می‌کند در نوشتن جمله موضوع به درستی عمل کنند.

جمله موضوع دو قسمت اصلی دارد:

۱- موضوع کلی

۲- موضوع خرد شده

به عنوان نمونه در جمله «کوچ پرستوها خطرهای بسیاری دارد.» موضوع کلی، کوچ پرستوهاست و موضوع کوچک‌تری که قرار است در آن بند در مورد آن نوشته شود، خطرات کوچ پرستوهاست. یا در جمله «کوچ پرستوها یکی از شگفتی‌های دنیایی است که ما در آن زندگی می‌کنیم.» موضوع کلی کوچ پرستوهاست و موضوع کوچک‌تر شگفتی کوچ پرستوهاست.

تشخیص موضوع کلی برای دانش‌آموزان مشکل نیست؛ اما برای موضوع

کوچک‌تر، با خواندن بند می‌توانند آن را بفهمند. در صورتی که در این بخش مشکل داشتند از آنها بخواهید چندین بار دو بند این صفحه را با دقت بخوانند تا متوجه شوند بند اول خطرات را بیان کرده است و بند دوم شگفتی کوچ را، درواقع از مقایسه دو بند به این موضوع پی می‌برند.

حکایت

حکایت قوی‌ترین حیوان جنگل با یک درون مایه طنز در راستای اهداف بهبود سواد خواندن و افزایش درک متن دانش‌آموزان طراحی شده است و در ضمن به کاربرد ضرب‌المثل نیز می‌پردازد. تشخیص ارتباط داستان با ضرب‌المثل‌های مطرح شده، برعهده دانش‌آموزان می‌باشد و می‌توانند در گروه درباره آن صحبت کنند.

■ جلسهٔ دهم	
۴۵ دقیقه	بخوان و بیندیش (در جست‌وجو)

بخوان و بیندیش

همان‌گونه که در فصل اول اشاره شد، نتایج آزمون جهانی سنجش سواد خواندن (پرلز) نشان می‌دهد که توانایی درک متن دانش‌آموزان ایرانی کم است. در واقع دانش‌آموزان، عادت به مطالعهٔ متن طولانی ندارند و تمرکز به هنگام صامت‌خوانی متن را تمرین نکرده‌اند. متن‌های «بخوان و بیندیش» با هدف تقویت درک متن در کتاب گنجانده شده است. هدف اصلی ایجاد عادت به مطالعهٔ متن طولانی، تقویت تمرکز و افزایش درک خوانداری می‌باشد. دستیابی به این هدف، بسیار اهمیت دارد؛ بنابراین کل ۴۵ دقیقه وقت کلاس به صامت‌خوانی و پاسخ به سؤالات درک و دریافت اختصاص داده شده است. داستان «در جست‌وجو» با بیانی کودکانه به توصیف پروردگار عالم می‌پردازد.

دانش‌آموزان پس از خواندن داستان باید بتوانند به سؤالات آن پاسخ دهند. لازم است دانش‌آموزان داستان را به صورت فردی و با روش صامت‌خوانی مطالعه کنند، برای این منظور، معلم باید فضای کلاس را تبدیل به کتابخانه کند و از دانش‌آموزان بخواهد در سکوت مطلق، متن را صامت‌خوانی کنند. پیشنهاد می‌شود در صورتی که مدرسه مجهز به کتابخانه با فضای کافی است، این جلسه در کتابخانه برگزار گردد. از دانش‌آموزان بخواهید پس از خواندن متن، هر یک به طور فردی به سؤالات پاسخ بدهند. برای افزایش دقت دانش‌آموزان از آنها بخواهید پاسخ سؤالات را روی یک برگه بنویسند. در پایان، تعدادی از دانش‌آموزان پاسخ‌های خود را در کلاس بخوانند و به بررسی و تکمیل آنها پردازید.

سطوح سؤالاتی که در بخش «درک و دریافت» آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

درک و دریافت

سؤال اول: تلفیق اطلاعات متن

سؤال دوم: رسیدن به استنباط

سؤال سوم: رسیدن به استنباط

سؤال چهارم: سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش‌آموزان

سؤال پنجم: درک اطلاعات آشکار متن

فصل دوم: دانایی و هوشیاری

درس سوم: راز نشانه‌ها

درس چهارم: ارزش علم

درس پنجم: رهایی از قفس

فصل دوم : دانی و هوشیاری

کتاب خوانداری

درس سوم :
رز نشانه‌ها

بخون و حفظ کن :
(روباه و زغ)

درس چهارم :
رزش علم

درس پنجم :
رهای ز قفس

بخون و بیندیش :
(قدم یازدهم)

مثل

درس سوم :
رز نشانه‌ها

درس چهارم :
رزش علم

درس پنجم :
رهای ز قفس

کتاب نوشتاری

درست و نادرست

درک مطلب

وژه آموزشی

قصه‌گویی و صندلی صمیمیت

کلمات هم‌آو

درست و نادرست

درک مطلب

دش زبانی

رون‌خونی

آموزش لحن کلمه

درست و نادرست

درک مطلب

وژه آموزشی

نمایش

ترکیب کلمه نامه

درک و دریافت

هیچ رزنی بی‌علت نیست و هیچ‌گرنی بی‌حکمت

فعالیت‌های درس

ملا و وژه آموزشی

هنر و سرگرمی

ملا

مهارت‌خوندن

درک متن

مهارت نوشتن

نگارش

فعالیت‌های درس

ملا و دش زبانی

هنر و سرگرمی

ملا

مهارت‌خوندن

درک متن

مهارت نوشتن

نگارش

فعالیت‌های درس

ملا و وژه آموزشی

هنر و سرگرمی

ملا

مهارت‌خوندن

درک متن

مهارت نوشتن

نگارش

اهداف فصل دوم:

- ۱- توسعه و کار بست تفکر و تعقل در زندگی دانش‌آموزان
- ۲- تقویت نقش تفکر در حل مسائل و مشکلات اجتماعی
- ۳- تقویت توانایی حفظ شعر
- ۴- تقویت مهارت درک متن و بهبود سواد خواندن
- ۵- کسب مهارت در کاربرد ضرب‌المثل‌ها
- ۶- تقویت پاره مهارت‌های نوشتاری در کتاب نوشتاری
- ۷- تقویت مهارت سخن گفتن و دقت بصری
- ۸- ایجاد نگرش مثبت در دانش‌آموزان در خصوص بهره‌گیری از نیروی فکر
- ۹- گسترش شبکه واژگان دانش‌آموز
- ۱۰- ایجاد علاقه‌مندی به خط تحریری و اصول درست نویسی
- ۱۱- تقویت مهارت روان‌خوانی
- ۱۲- تقویت قصه‌گویی و روان‌خوانی و نمایش
- ۱۳- پرورش سواد شنیداری و توجه به لحن در خوانش متون

● درس سوم:

راز نشانه‌ها

■ اهداف

- ۱- ترغیب به بهره‌گیری از نیروی تفکر و تعقل در زندگی
- ۲- تقویت قدرت درک متن در دانش‌آموزان
- ۳- آشنایی با کلمات هم‌آوا
- ۴- تقویت مهارت گوش دادن و فن بیان
- ۵- آشنایی با نقش جمله در رساندن پیام
- ۶- تقویت مهارت درک مطلب و نوشتن دانش‌آموزان
- ۷- آشنایی با چگونگی بیان آغاز قصه

■ آموزش

■ جلسهٔ اول	
۱- تدریس درس	۳۰ دقیقه
۲- درک متن	۱۵ دقیقه

روش تدریس پیشنهادی

الگوی تفکر (حل مسئله)، روش سازی طرز تلقی

الگوی تفکر (حل مسئله): تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به تفکر و اندیشه در کلاس درس و بهره‌گیری از روش حل مسئله در کارهای روزمره یکی از اساسی‌ترین فعالیت‌های آموزشی معلم به شمار می‌رود. دانش‌آموز می‌تواند از طریق فکر کردن یاد بگیرد و کار اصلی معلم، رشد قوه تفکر وی می‌باشد.

با این روش، هدف اصلی آن است که دانش‌آموز به کاربرد تفکر در حل مسائل روزمره زندگی پی ببرد.

اجرای این روش در گروه‌های سنی مختلف، متفاوت است.

۱- دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنید.

۲- یک چیستان، معما و یا مسئله ساده را مطرح نمایید.

۳- برای ترغیب دانش‌آموزان به تفکر و تعمق از سکوت استفاده کنید. سکوت می‌تواند به رشد تفکر کمک کند، زیرا لازمه تفکر جدی، سکوت و تعمق است.

۴- فضای کلاس را طوری آماده کنید که موجب کنش متقابل اعضای گروه‌ها

شود.

۵- بچه‌ها پس از سکوت و تفکر به حل مسئله یا چیستان بپردازند.

بدین ترتیب دانش‌آموزان یاد می‌گیرند که با تفکر و بهره‌گیری از خرد جمعی می‌توانند به حل مسائل بپردازند.

مثال‌هایی از چیستان و معما

(۱) ساخت ۴ مثلث متساوی‌الاضلاع با شش چوب کبریت

(۲) قرار دادن ۶ مهره در ۳ ظرف در صورتی که تعداد مهره‌ها در هر ظرف «فرد»

باشد.

(۳) تقسیم یک کیک با ۳ برش به هشت قسمت مساوی

اینک داستان «راز نشانه‌ها» را به روش قصه‌گویی برای کلاس روایت نمایید و یا اینکه در گروه، متن درس را بخوانند از آنها سؤال زیر را بپرسید و بخواهید درباره آن با هم به بحث و گفت‌وگو بپردازند:

دو ویژگی مهم «پسر» چه بود که او را از سایرین متمایز می‌کرد؟
این سؤال بسیار کلیدی است و لازم است به سرعت از آن عبور نکنیم. دانش‌آموزان باید به این نتیجه برسند که پسر هوشیار از حس بینایی خود خیلی خوب استفاده کرده است، در حالی که دیگران اینطور نبوده‌اند؛ به عبارت دیگر، ابزار تفکر و رسیدن به شناخت، حواس ظاهری هستند که اگر خوب از آنها بهره بگیریم می‌توانیم مانند پسر هوشیار عمل کنیم. دانش‌آموزان باید یاد بگیرند نوع نگاه کردن آنها به اطرافشان با یک آدم معمولی فرق کند. پس از بحث درباره استفاده از حواس، ویژگی دوم پسر هوشیار قدرت استنتاج و استنباط او بوده است، وقتی دیده‌های خود را کنار هم می‌گذارد و فکر می‌کند به نتایجی می‌رسد که مانند حل چیستان توسط آنهاست؛ لازمه این گونه استنباط تفکر و دقت است.

در پایان برای نهادینه کردن مطلب در ذهن دانش‌آموزان از آنها بخواهید به مشاهده چیزی پیرامون خود بپردازند و بر اساس مشاهدات خود دست به استنباط بزنند. مثلاً دانش‌آموزان تهران و شهرهای بزرگ را تشویق کنید تا رنگ آسمان را به مدت دو هفته ببینند و نتیجه مشاهدات خود را در جدولی ثبت کنند؛ به علاوه شرایط آب و هوایی هر روز (ابری، آفتابی، بارانی، وزش باد) را نیز بنویسند. در پایان آنها از کنار هم قرار دادن مشاهدات خود می‌توانند به استنباط برسند که مثلاً روزی که باد می‌وزد، آسمان آبی است.

پس از روخوانی متن به تمرین‌های درک مطلب و درست و نادرست بپردازید.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است :

درست و نادرست

سؤال اوّل تا سوم : درک اطلاعات آشکار متن

درک مطلب

سؤال اوّل : رسیدن به استنباط

سؤال دوم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال سوم : تفسیر اطلاعات متن

سؤال چهارم : سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش آموزان

سؤال پنجم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

■ جلسه دوم	
۱- واژه آموزی	۲۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

واژه آموزی (کلمات هم آوا)

سال گذشته دانش آموزان با کلمات «هم نویسه» آشنا شدند؛ کلمات زیر هم نویسه هستند :
چای را با شکر شیرین کرد.

شکر نعمت‌های بی‌شمار خداوند از عهده ما خارج است.

همچنین کلمات هم‌آوا- هم‌نویسه یا چند معنایی را نیز قبلاً فرا گرفته‌اند، کلمات

زیر هم‌آوا- هم‌نویسه هستند :

شیر به معنای نوشیدنی خوراکی، شیر با مفهوم حیوان وحشی، شیر به عنوان

یک ابزار

در این درس، کلمات هم‌آوا آموزش داده می‌شود، اگرچه این کلمات، تلفظ مشترک دارند اما به لحاظ معنا و املا متفاوت هستند؛ مثل خوار و خار، خواست و خاست. آموزش این بخش سبب می‌شود دانش‌آموزان به هنگام نوشتن املا، متناسب با بافت متن و معنا، املاي صحیح را بنویسند.

تمرین خواندن

برای بهبود سواد خواندن بچه‌ها می‌توانید از آنها بخواهید متن درس را به صورت دسته جمعی و در حالت زمزمه بخوانند. همسویی با جمع به تقویت مهارت خواندن می‌انجامد.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	۲- خواندن با لحن

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه چهارم	
۴۵ دقیقه	قصه‌گویی و سندلی صمیمیت

قصه‌گویی و سندلی صمیمیت

«سخن گفتن» یکی از مهارت‌های اصلی زبانی است که در ایجاد ارتباط مؤثر با افراد جامعه نقش بسزایی دارد. در کتاب فارسی سوم، مهارت سخن گفتن در قالبی

هدفمند و فعالیتی پویا گسترش یافته است. در هشت درس اول کتاب فارسی سوم فعالیتی با عنوان «نگاه کن و بگو»، با هدف تقویت مهارت سخن گفتن طراحی شده بود. در آن فعالیت به کمک تصویر، ذهن دانش‌آموز طبقه‌بندی می‌شد و به صورت منسجم سخن می‌گفت. بعد از تمرین در این فعالیت طی هشت درس، انتظار می‌رفت دانش‌آموز به سطحی از توانایی برسد که بدون تصویر هم سخن بگوید. لذا از درس نهم فعالیت «صندلی صمیمیت» جایگزین «نگاه کن و بگو» گردید. مراد از صندلی صمیمیت، صندلی معلم است که هر دانش‌آموز روی آن می‌نشیند و برای هم‌کلاسی‌هایش سخن می‌گوید. نشستن دانش‌آموزان در جای معلم، حس خوبی در آنها ایجاد می‌کند و سبب می‌شود دانش‌آموز به لحاظ عاطفی، خود شکوفایی و ارتقای شخصیت، احساس مناسبی داشته باشد. به همین دلیل عنوان فعالیت نیز بار عاطفی مثبت را القا می‌کند. صندلی صمیمیت در فضایی دوستانه، دانش‌آموزان را به صحبت کردن مفید در برابر جمع وامی‌دارد و زمینه بسیار مناسبی برای پرورش سخنوری و توانایی فن بیان و تقویت اعتماد به نفس بوده است.

بازخوردی که معلمان درباره این فعالیت داشتند بسیار مثبت بود. برخی از معلمان خوش ذوق، صندلی را تزئین و انجام این فعالیت را برای دانش‌آموزان بسیار دل‌چسب کرده بودند. طبق اظهارات معلمان پایه سوم، مشکل دانش‌آموزان کم‌حرف و خجالتی با این فعالیت برطرف شد. البته متأسفانه همکارانی هم بودند که زمان این گونه فعالیت‌ها را به درس ریاضی اختصاص داده بودند و با این کار هم به خود لطمه زده بودند هم به دانش‌آموزان.

پرورش فن بیان در کتاب فارسی چهارم، در قالب فعالیت «صندلی صمیمیت و قصه‌گویی» ارائه شد تا هم تکراری نباشد و تنوع و جاذبه داشته باشد، هم اینکه صحبت کردن در قالب بیان قصه تخصصی‌تر شود. در این درس ابتدا دانش‌آموزان به داستانی که برایشان پخش می‌شود، گوش می‌کنند؛ این امر خود موجب تقویت تمرکز و درک شنیداری می‌شود. در ادامه از آنها می‌خواهیم از شیوه‌ای که راوی، قصه را روایت کرد، الگوبرداری کنند. در این درس تأکید بر شروع داستان است، بسیار مهم است که

راوی چطور شروع کند و در ابتدا به گونه‌ای سخن بگوید که مخاطبش را جذب کند.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا

در بخش اول، دانش‌آموزان یک به یک پای تخته آمده، هر کدام یک کلمه از درس را که شما می‌خوانید روی تخته می‌نویسند. پس از آنکه مجموعه‌ای از کلمات با ارزش املائی از متن درس روی تخته گردآوری شد همه با هم کلمات را جمع خوانی نمایند. در بخش دوم کلمات را از روی تابلو پاک کنید و از بچه‌ها بخواهید کلماتی را که به خاطر سپرده‌اند روی برگه املا خود بنویسند. پس از جمع‌آوری برگه‌ها و تصحیح آنها به رفع اشکالات دانش‌آموزان بپردازید. این شگرد املائی، چند فایده دارد و اهداف آموزشی زیر را دنبال می‌کند:

■ بازخوانی درس

- تقویت تأمل و دقت در نگاه
- تشخیص و استخراج واژگان املائی
- تقویت حافظه دیداری
- پرورش حافظه کوتاه مدت
- رشد و تقویت توانایی درست‌نویسی املائی کلمات

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه
۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه هشتم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۴)	۲۵ دقیقه
۲- بخوان و حفظ کن	۲۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۴) : درک متن

از آنجایی که آشنایی با نوع متن در انتخاب روش خواندن و افزایش درک متن مؤثر است، در این درس می‌خواهیم دانش‌آموزان را با متن‌های علمی و ادبی آشنا کنیم. عمده متن‌هایی که دانش‌آموزان با آن سر و کار دارند یا داستانی است مانند متن‌های درس و بخوان و بیندیش کتاب فارسی که همان متن‌های ادبی هستند یا علمی است مانند متن دروس کتاب علوم و مطالعات اجتماعی که به خواننده اطلاعات علمی می‌دهند.

برای تدریس این بخش، همین که دانش‌آموزان تشخیص دهند یک متن داستانی است اما دیگری داستانی نیست، کافی است. در ادامه معلم آنها را هدایت می‌کند تا به این تفاوت هم پی ببرند که معمولاً متن داستانی واقعی نیست و حاصل تخیل نویسنده است اما متن علمی واقعی و مستند است و اطلاعاتی را به خواننده می‌دهد.

بخوان و حفظ کن

شعر کودک و نوجوان سخنی است زیبا و موسیقایی و سرشار از احساس و عواطف نرم و لطیف و تصاویر رنگارنگ برآمده از دنیای کودکان و تخیل حسی با زبانی ساده و آشنا و بی‌پیش کلامی. شعر روباه و زاغ ترجمه منظوم حبیب یغمایی است از شعر شاعر فرانسوی قرن هفدهم یعنی «ژان دو لافونتن»، این در حالی است که دو ترجمه آزاد دیگر هم از این شعر در زبان فارسی منتشر شده است. آن‌طور که در کتاب «اصول فن ترجمه فرانسه به فارسی» (انتشارات سمت) آمده، ایرج میرزا و نیر سعیدی هم این شعر را ترجمه کرده‌اند. متن ترجمه حبیب یغمایی که در کتاب آمده است دو ترجمه دیگر موجود از این شعر در زبان فارسی در پی می‌آید:

«روباه و زاغ» / ترجمه ایرج میرزا

به منقار بگرفته قدری پنیر
به پیش آمد و مدح او برگزید
که آبی مرا در نظر شوخ و شنگ!
به مانند پرهای زیبای تو!
براین مرغ‌ها جمله سرور بودی!
ز شادی بیاورد خود را به یاد
شکارش بیافتاد و روبه ربود
که هرکس بود چرب و شیرین‌زبان
که بر گفت او گوش دارد بسی
گرفتم پنیر تو را از دهان»

کلاغی به شاخی جای‌گیر
یکی روبهی بوی طعمه شنید
بگفتا: «سلام ای کلاغ قشنگ!
اگر راستی بود اوای تو
در این جنگل اکنون سمندر بودی
ز تعریف روباه شد زاغ، شاد
به آواز خواندن دهان چون گشود
بگفتا که: «ای زاغ این را بدان
خورد نعمت از دولت آن کسی
هم‌اکنون به چربی نطق و بیان

«روباه و زاع» / ترجمه نیر سعیدی

بامدادان رفت روباهی به باغ
 نشئه و شادی بی اندازه داشت
 گفت در دل روبه پرمکر و فن
 بازبانی چرب و با صد آب و تاب
 از همه مرغان این بستان سری
 این چنین زیبا ندیدم بال و پر
 خود تو دانی من نیم اهل گزاف
 گرتو با این بال و این پرواز خوش
 شهره چون سیمرغ و عنقا می شدی
 غزه شد بر خود کلاغ خودپسند
 تا که منقار از بی خواندن گشاد
 نغمه چون سرداد در شور و حجاز
 شد نصیب آن محیل نابکار
 گشت روبه چون زحیلت کامکار
 گفت هر جا خود پسندی ساده است
 آن تملق پیشه رند هوشمند

دید بنشسته است بر بامی کلاغ
 زیر منقارش پنیری تازه داشت
 کاش بود این لقمه اندر کام من
 گفت پس باوی که : ای عالیجناب
 وه! چه مه رویی چه شوخ و دلبری
 پر و بال توست این یا مشک تر!
 گر بُرندم سر، نمی گویم خلاف
 داشتی بانگ خوش و آواز خوش
 ساکن اقلیم بالا می شدی
 خودپسند آسان فتد در دام و بند
 لقمه چرب از دهانش اوفتاد
 کرد شیرین کام رند حیل ساز
 طعمه ای آن سان لذیذ و آبدار
 داد اندرزی چو در شاهوار
 چاپلوسی بر درش استاده است
 نان خورد از خوان مرد خودپسند

در سال های اخیر اسدالله شعبانی هم دست به باز آفرینی این سروده زده است.

■ جلسه نهم	
۱- فعالیت های نوشتاری (۵)	۳۰ دقیقه
۲- املا	۱۵ دقیقه

فعالیت های نوشتاری (۵) : نگارش

نگارش این درس در جهت تکمیل و تثبیت مطالب درس قبل است. در اینجا به طور مستقیم اجزای «جمله موضوع» آموزش داده می شود.

پاسخ سؤال صفحه نگارش

موضوع کوچک‌تر: دلایل آلودگی
موضوع کوچک‌تر: رنگ پرچم
موضوع کوچک‌تر: انواع جانوران

الف) موضوع کلی: آلودگی هوا
ب) موضوع کلی: پرچم ایران
ج) موضوع کلی: جانوران

املا

املاى پایان هر درس، علاوه بر سنجش پیشرفت دانش‌آموز در این زمینه، بُعد آموزشی را نیز پوشش می‌دهد. مثل دروس قبل، املاى دو قسمتی شامل املاى تفریری و تمرینات املاى پیشنهاد می‌گردد. در این قسمت، نمونه‌ای از بخش دوم املا شامل فعالیت‌های املاى ارائه می‌گردد.

خ خ : خیلی خوب ق ق : قابل قبول ن : نیاز به تلاش

صفحه دوم نام و نام خانوادگی : فعالیت املایی درس راز نشانه‌ها تاریخ :			
ردیف	نمونه آزمون	خ	ق ق ن
۱	جای خالی کلمات را با نشانه‌های مناسب تکمیل کن الا - ش / گ - اشته / قهو - خانه‌ای / حد - زد		
۲	در جای خالی، کلمه مناسب را بگذار پسر : «همان الاغی که چشم چپش کور بود» (پرسید - پرصید) مرد شد و گفت : «نشانی‌هایش درست است (خوشهال - خوشحال) پسر جان! اگر تو الاغ را ندیده‌ای چطور را داری؟» (نشان‌هایش - نشانی‌هایش)		
۳	دور کلمات درست خط بکش فقط - گود - گزشته - الف‌ها - حرص - دانه‌ها		
۴	جمله را با کلمه‌های مناسب تکمیل کن حاکم به هوش و فهم پسر گفت و مرد از او خواست		
۵	کلمه‌ها را به ترتیب حروف الفبا مرتب کن گندم - فهمیدم - راستش - خشمگین		
باز خورد معلم :			

● درس چهارم:

ارزش علم

■ اهداف

- ۱- آشنایی با ارزش علم و کاربردهای آن در زندگی
- ۲- آشنایی با بند توصیفی
- ۳- آشنایی با نقش جمله در انتقال پیام و ارتباطات بین فردی
- ۴- افزایش قدرت درک متن
- ۵- آشنایی با مفهوم و کاربرد علم و تفکر در زندگی
- ۶- آشنایی با لحن خواندن واژه در فعالیت روان خوانی
- ۷- ایجاد نگرش مثبت نسبت به موضوع دانش اندوزی و تفکر
- ۸- تقویت مهارت خوب دیدن

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
۳۰ دقیقه	۱- تدریس درس
۱۵ دقیقه	۲- درک متن

روش تدریس پیشنهادی

بارش فکری، بحث گروهی، دریافت مفهوم، سخنرانی

روش سخنرانی: بعضی از روش‌ها مانند سخنرانی سابقه تاریخی دارند اما از آنجایی که هنوز در اغلب نظام‌های جهانی آموزش و پرورش متداول هستند و با روش‌های کاملاً جدید در هم آمیخته‌اند جزو روش‌های نوین به حساب می‌آیند. در این روش از بیان شفاهی برای توضیح و تفهیم مطالب استفاده می‌شود. نحوه توضیح دادن مطالب، نحوه سخن گفتن، تحرک و جنب و جوش، طرح سؤال و یادداشت‌برداری عوامل مؤثر در کاربرد این روش می‌باشند. علاوه بر معلم سخنرانان می‌توانند دانش‌آموزانی باشند که به صورت داوطلبانه به ارائه مطلب به روش سخنرانی می‌پردازند و بقیه دانش‌آموزان گوش فرا می‌دهند.

خوانش متن

به دانش‌آموزان فرصت بدهید تا ابتدا به صورت فردی و صامت خوانی یک‌بار از متن درس بخوانند. بعد از آن با رعایت صوت، لحن، آوا و تکیه‌گاه‌ها متن را برای دانش‌آموزان بخوانید و توجه آنها را به نکات مهم خواندنی جلب کنید. استفاده از «کتاب گویا» در آموزش لحن خواندن توصیه می‌شود.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

درست و نادرست

سؤال اول و دوم: درک اطلاعات آشکار متن

سؤال سوم: رسیدن به استنباط

درک مطلب

سؤال اول: درک و تلفیق اطلاعات آشکار متن

سؤال دوم: تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال سوم: تفسیر اطلاعات متن

■ جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	۱- دانش زبانی (جمله)
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

دانش زبانی: جمله، ظرفی است که مظهر آن معنا و پیامی است که گوینده می‌خواهد به شنونده منتقل کند. جمله از نظر محتوا شامل (خبری، پرسشی، تعجبی، امری) می‌باشد. همکاران محترم توجه داشته باشند هدف ما از معرفی جمله این نیست که دانش‌آموزان تعریفی از جمله حفظ کنند و بعد انواع آن را نام ببرند؛ بلکه هدف این است که آنها را نسبت به اجزای گفتار خود هوشیار کنیم. در آموزش جمله به دانش‌آموزان با نگاه دستوری وارد نشوید و سعی کنید ایجاد «زبان آگاهی» در آنها از طریق کاربرد جمله در کلام خود آنها باشد. به عنوان نمونه به دانش‌آموز می‌گویید «از دوستت ساعت را پرس»، وقتی او رو به دوستش می‌کند و می‌گوید: «ساعت چنده؟» به او بگویید آنچه تو گفتی جمله است که از طریق آن توانستی آنچه می‌خواستی بیان کنی و پیامت را انتقال دهی.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	۲- خواندن با لحن

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه چهارم	
۱- املا	۳۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۱۵ دقیقه

املاي دقت و سرعت (رکوردی)

از جلسه قبل به دانش‌آموزان نوع املا را توضیح داده و از آنها بخواهید برای املا آماده باشند. تخته سیاه را به دو قسمت تقسیم کنید و از دو دانش‌آموز بخواهید پای تابلو آمده و هر یک قسمتی از تخته را در اختیار گیرند. دانش‌آموزان باید از متن درس کلماتی که دارای ارزش املائی هستند و همچنین کلمات دیگر را با دقت مطالعه کرده و به خاطر بسپارند تا زمانی که معلم آنها را برای نوشتن کلمات پای تابلو صدا می‌کند، آماده باشند. با اعلام معلم، دو دانش‌آموز باید شروع به نوشتن کلمات روی تخته کنند و با اعلام پایان وقت توسط معلم دست از نوشتن بردارند. هر دانش‌آموز که بتواند تعداد کلمات بیشتری را بدون اشتباه بنویسد، رکورددار می‌باشد. خواندن کلمات توسط دانش‌آموزان کلاس و تصحیح در فضایی از نشاط و هیجان صورت می‌پذیرد.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۰ دقیقه
۲- روان‌خوانی	۲۵ دقیقه

فَعَالِیْت‌های نوشتاری (۲) : املا

تمرین پرکردن جای خالی جمله‌ها با کلمات مناسب یکی از بهترین راه‌های توسعه مهارت املانویسی برای دانش‌آموزان می‌باشد. اگر دانش‌آموز از کلمه هم معنای کلمه متن درس استفاده کند و املاي آن کلمه را صحیح بنویسد، از منظر ارزشیابی مورد قبول است.

مثال

جمله کتاب : روزی، کشتی گرفتار توفان شد.

جمله دانش‌آموز و تکمیل جای خالی : روزی کشتی گرفتار حادثه شد.

ارزشیابی از فعالیت‌های درس می‌تواند در قالب آزمون‌های مداد – کاغذی یا به صورت شفاهی انجام پذیرد. آزمون مداد – کاغذی انسجام ذهنی دانش‌آموز را در ارائه مکتوب پاسخ‌ها و سطح یادگیری محک می‌زند.

روان خوانی

این فعالیت در جهت تقویت لحن خواندن طراحی شده است. در این درس توجه دانش‌آموزان به این نکته جلب می‌شود که حتی لحن بیان یک کلمه هم می‌تواند در انتقال معنای آن تفاوت ایجاد کند، به عبارت دیگر اینکه تکیه روی هجای اول کلمه باشد یا روی هجای دوم آن، موجب تفاوت معنای آن می‌شود. به عنوان نمونه در کلمه «گفتی» که در فعالیت «روخوانی» آمده است، وقتی تکیه روی هجای اول است، گفتی معنی یک جمله خبری را دارد؛ در حالی که وقتی تکیه روی هجای دوم است، مفهوم جمله پرسشی را پیدا می‌کند.

■ جلسه ششم	
۲۰ دقیقه	۱- ارزشیابی (آزمون مداد – کاغذی و دوره ای)
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه هفتم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۴)
۲۰ دقیقه	۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی مرور آموخته‌ها

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه هشتم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۵)

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش

در این درس نوشتن «بند توصیفی» آموزش داده می‌شود. وقتی صحبت از بند توصیفی می‌شود در تصور برخی همکاران، بندی است که به لحاظ ادبی کاملاً غنی باشد و آرایه‌های ادبی در آن استفاده شده باشد. این تصور درست نیست، بند توصیفی در سطح نخست آن بیان اجزای ظاهری چیزی است که نویسنده می‌خواهد توصیف کند. در بالای صفحه، توصیفی از کتابخانه مسجد ارائه شده است؛ در واقع همان چیزهایی که نویسنده دیده در نوشته خود به تصویر کشیده است. شرط اول برای نوشتن بند توصیفی، خوب دیدن است که همواره در آموزش دروس مختلف از ابتدای کتاب مورد تأکید بوده است. در این درس انتظار داریم دانش‌آموز مهارت خوب دیدن را تمرین کند و اجزای ظاهری چیزی را که می‌خواهد توصیف کند، در نوشته خود معرفی کند.

پاسخ سؤال صفحه نگارش
 جمله موضوع : دیروز به کتابخانه مسجد رفتیم .
 موضوع کلی : کتابخانه
 موضوع کوچک تر : کتابخانه مسجد

■ جلسه نهم	
۱- املا	۳۰ دقیقه
۲- مرور آموخته‌ها	۲۰ دقیقه

املا

مانند دروس قبل املاي دو قسمتی با هدف آموزش و ارزشیابی انجام یافته و نقاط ضعف هر یک از دانش‌آموزان به صورت موردی برطرف خواهد شد.

مرور آموخته‌ها

از دانش‌آموزان بخواهید در گروه، کتاب فارسی را ورق بزنند و نکاتی را که آموخته‌اند، برای هم توضیح دهند.

● درس پنجم:

رهایی از قفس

■ اهداف

- ۱- آشنایی دانش‌آموزان با تفکر خلاق و کاربرد آن در زندگی
- ۲- معرفی مولوی و آثار وی به دانش‌آموزان
- ۳- گسترش واژگان با استفاده از فرایند ترکیب
- ۴- تقویت مهارت‌های زبان‌آموزی با طراحی نمایش
- ۵- آموزش بهره‌گیری از آرایه تشبیه (به طور غیرمستقیم) در نوشتن بند توصیفی
- ۶- پرورش سواد دیداری و بهره‌گیری از آن در بند توصیفی
- ۷- تقویت مهارت درک متن

■ آموزش

■ جلسهٔ اول	
۳۰ دقیقه	۱- تدریس درس
۱۵ دقیقه	۲- درک متن

روش‌های تدریس پیشنهادی

ایفای نقش، روشن سازی طرز تلقی

روش تدریس روشن سازی طرز تلقی: این طرح برای دانش‌آموزان فرصتی را فراهم می‌کند تا عقاید متنوع هم‌کلاسی‌های خود را بشنوند و آنان را قادر می‌سازد که کشف کنند آیا طرز تلقی‌شان بر یک پایه محکم از حقایق، اطلاعات و منطق استوار است یا خیر؟ در داستان طوطی و بازرگان، طوطی نماد انسان، بازرگان نماد دنیا و قفس نماد جماد و ماده و در حقیقت شهرت طلبی است که جان انسان را در بند خود گرفته است. طوطیان هند نماد پیران طریقت یا انسان‌های به کمال رسیده هستند که راه‌هایی را به سالکان می‌آموزند. اما از آنجا که درک مفاهیم عرفانی برای دانش‌آموزان در این دوره سنی سخت است به تفهیم بحث تفکر و جایگاه آن در زندگی فرد بسنده می‌شود.

مراحل اجرا

- ۱- فایل صوتی متن درس را در کلاس پخش کنید و از دانش‌آموزان بخواهید با دقت گوش کنند.
- ۲- برگه‌هایی را که حاوی سؤالی تفکربرانگیز از متن درس است، بین دانش‌آموزان توزیع کنید.
- ۳- هر دانش‌آموز به صورت فردی به سؤال پاسخ دهد. (این قسمت با اظهار نظر درباره یک تصویر و یا حتی تکمیل جمله ناقص و ... نیز قابل اجراست.)
- ۴- دانش‌آموزان در گروه پاسخ‌های خود را که در حقیقت طرز تلقی آنان از موضوع است، به بحث می‌گذارند.
- ۵- اعضای گروه باید در یک پاسخ مشترک به اجماع برسند.
- ۶- نماینده هر گروه پاسخ کل گروه را در جمع کلاس مطرح می‌کند.
- ۷- در مرحله آخر پس از ارائه همه گروه‌ها، نتیجه و جمع‌بندی پیام متن توسط دانش‌آموزان انجام شود.

دانش‌آموزانی که اطلاعات و دانش کمی درباره موضوع دارند با این روش، به

تکمیل آن می‌پردازند. مهم‌ترین امتیاز این روش به اجماع رسیدن افراد یک گروه است. در واقع افراد گروه سعی می‌کنند تا دوستان خود را با رأی و نظر خود همراه ساخته و یکدیگر را مجاب نمایند. دانش‌آموزان هم‌گروه با آوردن دلایل منطقی هم‌گروهی‌های خود را در تقریب نگرش نسبت به موضوع ترغیب می‌کنند.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است :

درست و نادرست

سؤال اول : رسیدن به استنباط

سؤال دوم : درک اطلاعات آشکار متن

درک مطلب

سؤال اول : رسیدن به استنباط

سؤال دوم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال سوم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

■ جلسه دوم	
۱- واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

واژه‌آموزی

یکی از فرایندهای پر بسامد واژه‌سازی در زبان فارسی فرایند «ترکیب» است.

در این درس ترکیب «اسم یا بن فعل اسم» آمده است. کلمات مرکب که بر اثر فرایند ترکیب حاصل می‌شوند، کلماتی هستند که اجزای آنها به تنهایی معنی مستقل دارند و پس از ساخت ترکیب و شکل‌گیری واژه جدید، معنای تازه‌ای می‌دهند.

مثال

اسم اسم مانند کتاب‌نامه

بن فعل اسم مانند شناسنامه

بازی از جمله فعالیت‌هایی است که در برنامه‌درسی زبان‌آموزی مورد تأکید است؛ زیرا دانش‌آموزان در بازی به ارتقای درک شنوایی و رشد و پرورش قوه بیان، دست می‌یابند و یاد می‌گیرند که با یکدیگر فکر کنند و به افکار خود سامان بدهند و به حل مسائل با مشارکت یکدیگر برآیند. در پایه چهارم، بازی‌های زبانی همراه با تحرک و نشاط مورد نظر است. تدریس کلمات مرکب (کلمه نامه) در قالب بازی نیز به یادگیری آسان آن می‌انجامد.

مثال: کلمات مختلفی از ترکیب درست و نادرست (کلمه نامه) روی مقواهای گرد بنویسید و در حیاط مدرسه روی دیوار نصب کنید. از بچه‌ها بخواهید در قالب مسابقه، «دارت» را به سوی ترکیبات نادرست نشانه بگیرند. گروهی که زودتر کار خود را به انجام رساند، برنده اعلام می‌شود.

تمرین خواندن

تمرین خواندن مانند دروس گذشته انجام شود. درست، شمرده، رسا و با لحن مناسب خواندن، مثل همه دروس مورد توجه و دقت قرار گیرد. در این درس «جمله خوانی» پیشنهاد می‌شود. دانش‌آموزان به ترتیبی که نشسته‌اند، خواندن را آغاز می‌کنند. هر دانش‌آموز یک جمله می‌خواند و جمله بعدی توسط دانش‌آموز دیگر خوانده می‌شود. این کار ادامه پیدا می‌کند تا متن به پایان برسد. این روش خواندن، مورد علاقه دانش‌آموزان است. مراحل خواندن به اختصار، در نمودار صفحه بعد نشان داده شده است:

شناخت حرف ← کلمه خوانی ← گروه کلمه / عبارت خوانی ← جمله خوانی

■ جلسه سوم	
۲۰ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۵ دقیقه	۲- خواندن با لحن

فعالیت‌های نوشتاری (۱) : املا و واژه‌آموزی

در تمرین سوم کلمات در جای خالی به این ترتیب می‌باشند :
 سالنامه - هفته‌نامه - هفته‌نامه - کتابنامه - سالنامه - قولنامه - قولنامه

■ جلسه چهارم	
۴۵ دقیقه	۱- نمایش

نمایش : دانش‌آموزان در سال قبل با چهار نوع نمایش و اجرای آن آشنا شدند. در اجرای این درس ابتدا دانش‌آموزان باید به متن نمایشنامه گوش فرا دهند و سپس به طراحی و اجرا بپردازند. هنگامی که آنها به متن شنیداری گوش می‌کنند، تمرکز و درک شنیداری آنها تقویت می‌شود و زمانی که به طراحی نمایش می‌پردازند خلاقیت و تفکر و تخیل در آنها پرورش می‌یابد. زمان اجرا نیز رفتارهای کلامی و غیرکلامی آنها در

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

انتقال پیام به هنگام سخن گفتن تقویت می‌شود. از همکاران محترم تقاضا می‌شود وقت فعالیت‌هایی مانند این را که در تقویت مهارت‌های زبانی دانش‌آموزان بسیار مؤثر هستند، به سایر دروس ندهند. توانمند کردن دانش‌آموزان در مهارت‌های زبانی نوع تفکر آنها را نیز شکل می‌دهد و موجب موفقیت آنها در زندگی اجتماعی می‌شود.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خواندن

فعالیت‌های نوشتاری (۲): املا

در تمرین دو، علاوه بر تقویت مهارت املا نویسی استفاده از رنگ به ایجاد روحیه نشاط در دانش‌آموزان کمک می‌کند. طراحی این قبیل جداول به عنوان تکلیف شب برای دانش‌آموزان جالب و مهیج است.

■ جلسه ششم	
۲۵ دقیقه	۱- املا
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی

املا: املاي بگرد و پيدا كن

دانش‌آموزان در گروه، یک متن املا با ۱۰ جای خالی از متن درس تهیه می‌کنند (جای خالی از کلمات مهم درس باشد بهتر است).

در بالای متن املا یک جدول با ۱۲ یا ۱۳ خانه کشیده می‌شود و کلماتی که باید جاهای خالی را تکمیل کنند، به علاوه چند کلمه اضافه در این خانه‌ها نوشته می‌شود. قبل از شروع فرایند املا از دانش‌آموزان خواسته می‌شود متن درس را با دقت در زمان معین (سه تا پنج دقیقه) مطالعه کنند. سپس کتاب را بسته و برگه‌های املا تهیه شده، بین گروه‌ها جابه‌جا شود. دانش‌آموزان هر گروه در زمان تعیین شده توسط معلم باید کلمات را از داخل جدول پیدا کرده و در جاهای خالی بنویسند. تصحیح املا با نظارت معلم در گروه انجام می‌شود. روش دوم که در راهنمای پایه سوم نیز پیشنهاد شده به شرح زیر می‌باشد.

با هدف تمرکز بر روی لغات و آموزش درست‌نویسی از دانش‌آموزان بخواهید که در گروه، جدولی طراحی نمایند و طبقه‌بندی واژه‌های متن درس را انجام بدهند. معیار تفکیک لغات را به عهده گروه بگذارید.

مثال

اسم‌هایی که در متن درس آمده است	مکان‌ها	کلماتی که نشانه ط دارند
بازرگان	هندوستان	طوطی

■ جلسه هفتم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۴)

فعالیت‌های نوشتاری (۴): درک متن

این صفحه شامل دو بخش فعالیت‌های درک متن و کتابخوانی می‌باشد. در قسمت کتابخوانی، یک داستان واحد برای کل کلاس خوانده می‌شود. سپس بچه‌ها به صورت گروهی رویدادهای آن را فهرست نموده، شماره‌گذاری می‌نمایند.

■ جلسه هشتم	
بخوان و بیندیش	۴۵ دقیقه

برای آموزش «بخوان و بیندیش» به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید. سطوح سؤالاتی که در بخش «درک و دریافت» آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

درک و دریافت

سؤال اول: درک اطلاعات آشکار متن

سؤال دوم: رسیدن به استنباط

سؤال سوم: رسیدن به استنباط

سؤال چهارم: رسیدن به استنباط

سؤال پنجم: سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش‌آموزان

سؤال ششم: درک اطلاعات آشکار متن و تفسیر آن

■ جلسه نهم	
۱- ارزشیابی از فعالیتهای درس	۲۵ دقیقه
۲- نقاشی صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیتهای درس

تهیهٔ چک لیست (فهرست وارسی) برای این درس پیشنهاد می‌گردد. بنا به فضای غالب در کلاس درستان یکی از پنج عنصر (علم، ایمان و باور، اخلاق، تفکر و عمل) را انتخاب کنید و براساس آن یک چک لیست فردی برای قرار دادن در پوشهٔ کار دانش‌آموزان تهیه کنید.

نمونه چک لیست

باسمه تعالی				
نام و نام خانوادگی :				
فهرست و ارسی مربوط به درس پنجم فارسی «رهایبی از قفس»				
تاریخ : «حیطه نگرشی»				
پایه : چهارم دبستان : خ خ : خیلی خوب : خوب : ق ق : قابل قبول : ن : نیاز به تلاش				
ردیف	گویه‌ها	معیارها		
		خ خ	خ	ق ق
ن				
۱	در روش تدریس روشن سازی طرز تلقی، در رسیدن به اجماع نظر فرد با اعضا گروه همکاری دارد			
۲	در انجام فعالیت گروهی به رعایت نوبت و احترام به هم کلاسی‌ها مقید است			
۳	در گوش دادن به متن روایی داستان «رهایبی از قفس» از خود علاقه نشان می‌دهد			
۴	در خواندن متن درس، با رعایت نکات عاطفی در لحن، به علاقه هم کلاسی‌ها احترام می‌گذارد			
۵	در فراگیری واژه‌های واژه‌آموزی در قالب بازی مشارکت فعال دارد			
۶	در انجام تمرین‌های کتاب نوشتاری اعتماد به نفس داشته، داوطلب پاسخگویی می‌باشد			
۷	در انجام نمایش و شخصیت پردازی، ایده‌های خوب خود را در اختیار گروه قرار می‌دهد			
۸	از تماشای نمایش که توسط هم کلاسی‌ها اجرا می‌شود، لذت می‌برد			
۹	برای زیبانوشتن در خط تحریری تلاش کرده، دقت می‌کند			
۱۰	در نگارش و انشانویسی روحیه لطیف داشته و حس مثبت خود را به هم گروهی‌ها منتقل می‌کند			
- بیان نقاط قوت و تفسیر نگرش دانش آموز توسط معلم				
تاریخ : امضا :				

■ جلسهٔ دهم

۴۵ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۵)

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش

در درس گذشته دانش‌آموزان نوشتن بند توصیفی را آموختند. این درس نیز در ادامهٔ درس گذشته به آموزش بند توصیفی اختصاص دارد با این تفاوت که یک سطح فراتر رفته و به لحاظ ادبی متن زیباتری خلق خواهد شد. به همین منظور از آرایهٔ ادبی تشبیه استفاده شده است. توجه داشته باشیم که در مورد آرایه تشبیه چیزی آموزش ندهیم و با سبکی که در کتاب نوشتاری ارائه شده، مطلب را بیان کنیم.

پاسخ سؤال صفحهٔ نگارش

جملهٔ موضوع: استخر بسیار زیبا بود.

موضوع کلی: استخر

موضوع کوچک‌تر: زیبایی استخر

■ جلسهٔ یازدهم

۲۵ دقیقه

۱- املا

۲۰ دقیقه

۲- مَثَل

املا

املا مطابق با برنامهٔ تدریس کلیهٔ دروس به صورت دو بخشی شامل املاي تفریری و فعالیت‌های املايي طُرَاحی می‌شود و سطح پیشرفت دانش‌آموز نسبت به خودش، با توجه به میزان درست‌نویسی در ارزشیابی‌های املايي قبلی، سنجیده می‌شود.

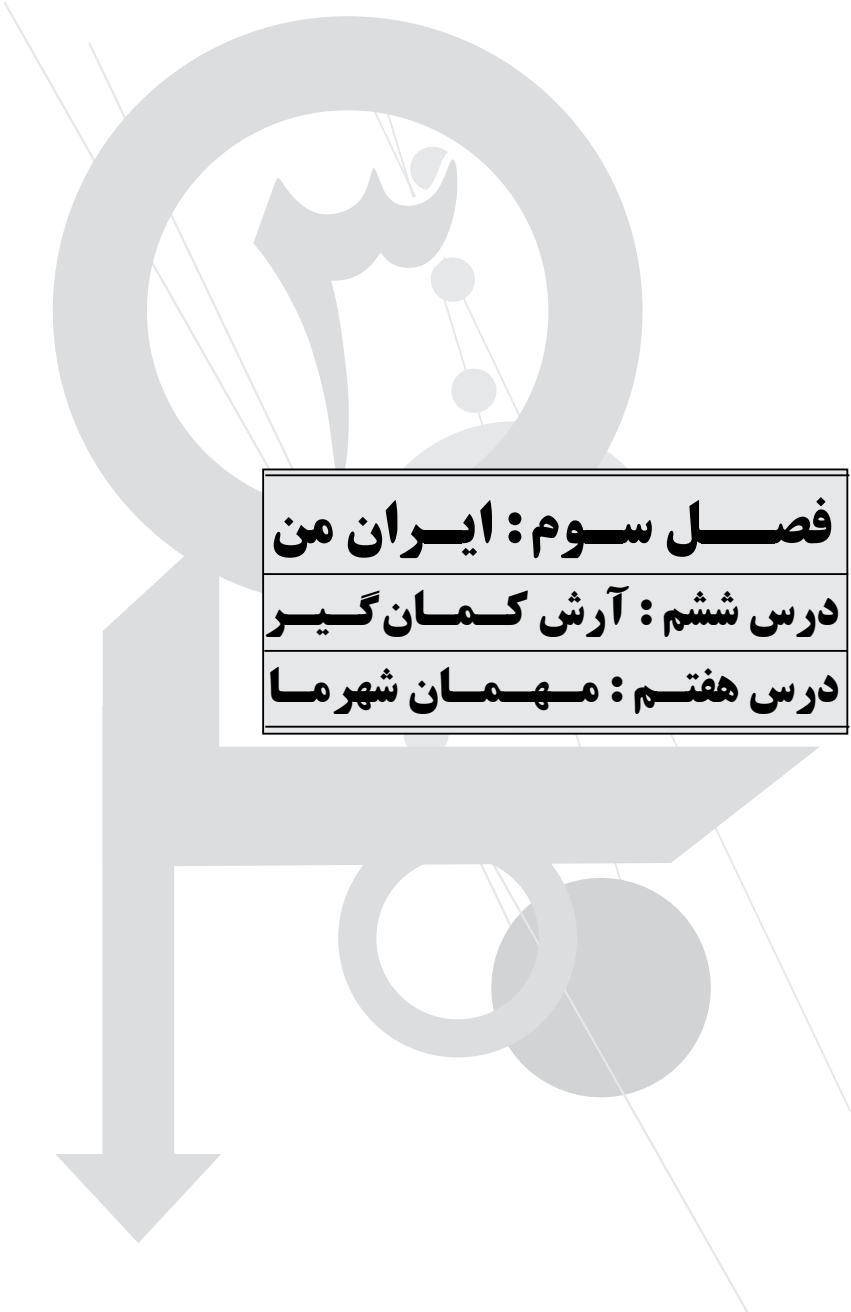
اگر یک متن ترکیبی در قالب داستانی کوتاه توسط معلم تدوین گردد برای دانش‌آموزان جذاب و قابل توجه است. برای تولید متن ترکیبی می‌توانید از روش زیر استفاده کنید :

- ۱- ابتدا کلمات مورد نظر خود را استخراج نمایید.
- ۲- حالا متنی تهیه کنید که تا حد امکان از این کلمات در آن استفاده شده باشد. مثال زیر، بخشی از املاي تقريري معلم ساخته از متن درس است.

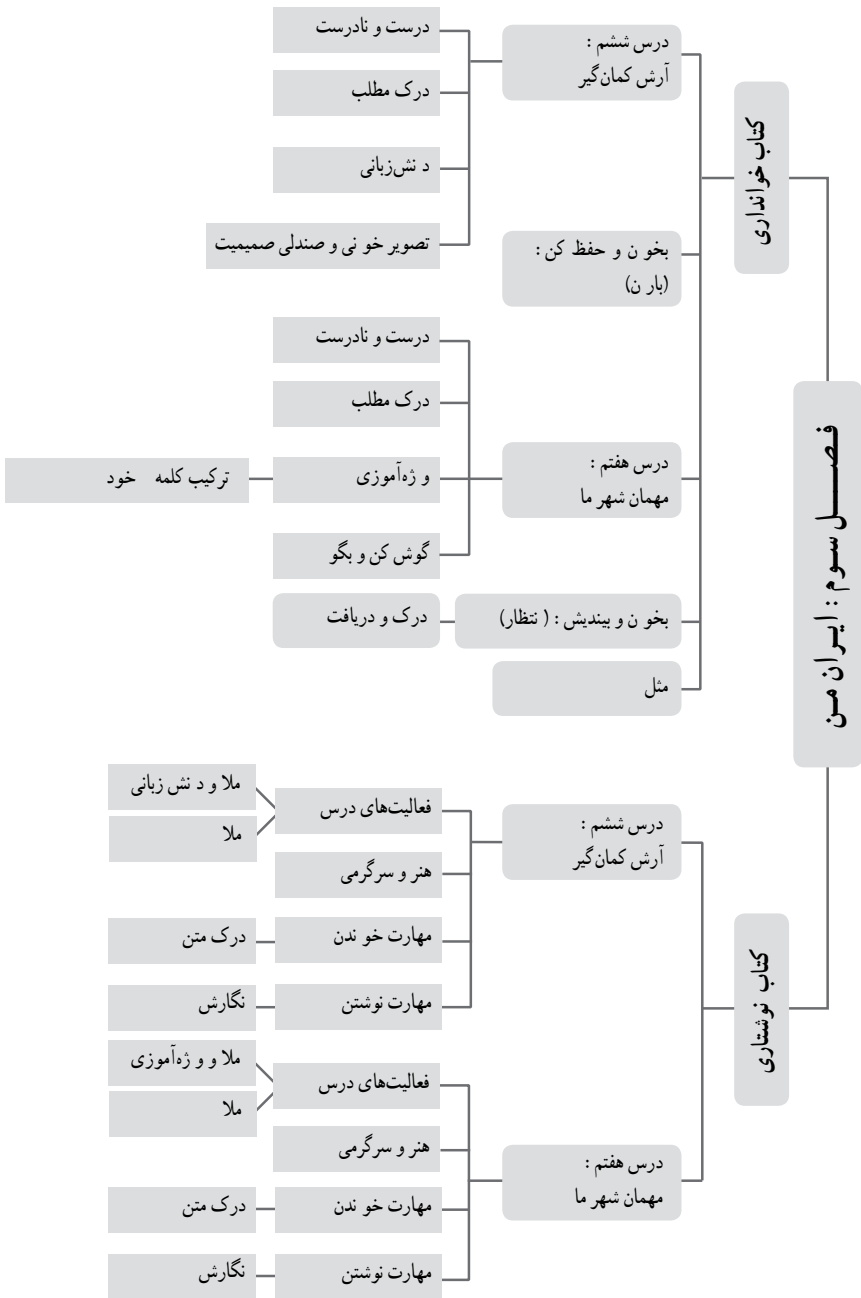
از روزگاران دور کشور هندوستان، به عنوان یک خطّه زیبا معروف بوده است. بازرگانان ثروتمند از تماشای صحنه پرواز دسته‌های طوطی لذت می‌برند. از آنجا طوطی‌ها را به همراه می‌آورند و این سوغاتی گران بها را به دوستان همزبان خود ارمغان می‌دهند. تجارت در این کشور .....

مَثَل

مثل «هیچ ارزانی بی علت نیست و هیچ گرانی بی حکمت» در قالب داستانی زیبا به دانش‌آموزان تفهیم می‌شود. برای آموزش آن از اجرای نمایشنامه و یا فنّ قصه‌گویی می‌توان بهره برد.

فصل سوم : ایران من
درس ششم : آرش کمان گیر
درس هفتم : مهمان شهر ما

اهداف فصل سوم:

- ۱- تقویت حسّ میهن دوستی
- ۲- احترام به رهبر و مسئولان کشور
- ۳- آشنایی با صفت پایداری و مقاومت
- ۴- تقویت مهارت قصه‌خوانی و قصه‌گویی
- ۵- تقویت مهارت درک متن و دریافت مفهوم
- ۶- تقویت مهارت خواندن و رعایت لحن و آهنگ متن
- ۷- ایجاد علاقه به داستان‌گویی و قصه‌سرایی
- ۸- گسترش واژگان دانش‌آموز
- ۹- تقویت مهارت سخن گفتن و سخنوری
- ۱۰- آشنایی با اجزای جمله
- ۱۱- تقویت مهارت گوش دادن از طریق تقویت حافظه شنیداری
- ۱۲- ایجاد علاقه‌مندی به حفظ شعر و خواندن اشعار مختلف
- ۱۳- تقویت مهارت نوشتن
- ۱۴- تقویت قدرت درک مثل و علاقه‌مند شدن به مطالعه مثل‌ها
- ۱۵- آشنایی با کارکرد حروف ربط و نقش آنها در درک متن
- ۱۶- ایجاد علاقه به خوش‌نویسی و خط تحریری

● درس ششم:

آرش کمانگیر

■ اهداف

- ۱- معرفی یکی از نمادهای اسطوره‌ای فرهنگ ایران (همچنین معرفی فردوسی و شاهنامه)
- ۲- تقویت روحیه دفاع از وطن و میهن‌دوستی
- ۳- آشنایی بیشتر با پهلوانان ایرانی
- ۴- آشنایی با افسانه‌های ملی
- ۵- تقویت قدرت درک متن و دریافت پیام اصلی درس
- ۶- تقویت درک و بیان پیام تصاویر
- ۷- آشنایی با ساختار جمله
- ۸- آشنایی با نشانه ربط "عطفی" به عنوان ابزار انسجام گزاره‌های متن
- ۹- آشنایی با بند روایتی

■ آموزش

■ جلسه اول

۱- تدریس درس	۳۰ دقیقه
۲- درک متن	۱۵ دقیقه

روش‌های تدریس پیشنهادی

نقالی و قصه‌گویی، ایفای نقش، بارش ذهنی

روش تدریس پیشنهادی: الگوی پیش‌سازمان‌دهنده‌ها با بهره‌گیری از فن داستان‌سرایی (قصه‌گویی به شکل شاهنامه‌خوانی با لحن و آهنگ حماسی)

ارائه تدریس: پیش‌سازمان‌دهنده‌ها

مرحله اول: قبل از شروع تدریس ابتدا مفاهیم کلی و اطلاعات جامعی درباره فردوسی شاعر بلند آوازه ایران زمین به صورت خلاصه به دانش‌آموزان ارائه دهید. پیش‌سازمان‌دهنده‌ها اطلاعاتی فراتر از متن درس می‌باشند که ارائه آن به دانش‌آموزان، درک مفهوم درس را تسهیل می‌کند. لذا در این خصوص معرفی فردوسی شاعر بزرگ ایران و بزرگ‌ترین حماسه‌سرای ایرانی، معرفی شاهنامه و چند داستان معروف آن به دانش‌آموزان برای آشنایی بیشتر آنها با فضای حماسه و وطن‌دوستی، نشان دادن تصاویر یا فیلم در ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان گام مؤثری خواهد بود.

آرش کمانگیر

در زمان پادشاهی منوچهر پیشدادی، در جنگی با توران، افراسیاب، سپاهیان ایران را در مازندران محاصره می‌کند. سرانجام منوچهر، پیشنهاد صلح می‌دهد و تورانیان می‌پذیرند و قرار بر این می‌گذارند که کمانداری ایرانی بر فراز البرزکوه برود و تیری بیندازد که تیر به هر کجا نشست آنجا مرز ایران و توران باشد. آرش از پهلوانان ایران داوطلب این کار می‌شود. به فراز دماوند می‌رود و تیر را پرتاب می‌کند. تیر از صبح تا غروب حرکت کرده و در کنار رود جیحون یا آمودریا بر درخت گردویی فرود می‌آید و آنجا مرز ایران و توران می‌شود.

پس از این تیراندازی آرش از خستگی، هستی‌اش را برپای تیر می‌ریزد، پیکرش

پاره پاره شده، در خاک ایران پخش می‌شود و جانش در تیر دمیده می‌شود. مطابق با برخی روایت‌ها اسفندارمذتیر و کمانی را به آرش داده بود و گفته بود که این تیر خیلی دور می‌رود ولی هر کسی که از آن استفاده کند، خواهد مرد. اما آرش از سر فداکاری و جانفشانی برای حفظ میهن حاضر شد که از آن تیر و کمان استفاده کند. وی نماد جانفشانی در راه میهن است. از این رو، بسیاری آرش را از نمونه‌های بی‌همتا در اسطوره‌های جهان دانسته‌اند؛ آرش معروف به کمانگیر، از پهلوانان باستانی و اسطوره‌های ایران است که در تیراندازی بسیار زبردست و بی‌مانند بود. او پس از شکست ایرانیان از تورانیان برای تعیین مرز دو کشور تیری را از نقطه شکست، که ساری یا آمل بود پرتاب کرد و جان خود را در راه میهن از دست داد. جشن تیرگان که به ستاره تیر و ایزد تیشتر مربوط است، به یاد قهرمانی آرش کمانگیر برگزار می‌شود و در این روز مردم به یکدیگر آب می‌پاشند.

داستان آرش در منابع کهن

در اوستا بهترین تیرانداز را «آرخش» نامیده‌اند و تصور می‌رود که مقصود آرش است. برخی محققان این کلمه را تصحیف عبارت اوستایی «خشوی وی ایشو» می‌دانند زیرا معنی این عبارت «صاحب تیر سریع» است که صفت یا لقب آرش بوده و در تیربشت بند ۷-۶ چنین آمده است:

«تیشتر ستاره زیبا و باشکوه را می‌ستائیم که به جانب فراخکرت به همان تندی روان است که تیر از کمان «آرش» آریایی، که از همه آریائیان سخت کمان‌تر بود.»
در شاهنامه، مستقیماً از داستان آرش، نامی نرفته است. در نوشته‌های دوران اسلامی نظیر «مجم‌التواریخ» که برگرفته از روایات کهن پارسی است، این داستان ذکر شده است.

بوریحان بیرونی نیز در «آثار الباقیه» همین داستان را آورده است.
از آن قهرمان نامدار در تاریخ طبری، تاریخ ابن اثیر، شاهنامه، ویس و رامین، مجمع‌التواریخ، غرر السیر، البدء و التاریخ هم یاد شده است.
سیزدهم تیر ماه با یکی از جشن‌های کهن این مرز و بوم به نام جشن تیرگان

هم‌زمان است. تیرگان که یکی از جشن‌های همنام شدن نام روز و ماه است، به دلیل ستایش از آب و نیز سالگرد تیرانداختن آرش و بزرگداشت پیروزی او از اهمیت ویژه‌ای در میان جشن‌های ایرانی برخوردار است.

مرحلهٔ دوم: در این مرحله به بیان مطالب جزئی که در واقع مفهوم اصلی درس هستند (داستان آرش کمانگیر) بپردازید. با این الگو شما از پیش سازمان‌دهنده‌ها بهره برده‌اید. در بیان مفاهیم درس می‌توانید از روش سخنرانی، پرسش و پاسخ، بحث و گفت‌وگو و یا نمایش فیلم و قصه‌گویی حماسی و نقالی استفاده کنید. توجه داشته باشید که پیش‌سازمان‌دهنده‌ها یک عبارت خلاصه از درس آرش کمانگیر نیست بلکه مطلبی جدا و کلی‌تر از داستان درس است.

مرحلهٔ سوم: با ارائهٔ مثال به تحکیم و تثبیت مطلب بپردازید. مثلاً داستان دیگری از شاهنامه بگویید.

خوانش متن درس

آخرین رکن درس، خوانش متن درس است که به خاطر داشتن متن خاص (لحن حماسی حاکم بر متن) بهتر است که ابتدا معلّم از روی متن بخواند. پس از روخوانی معلّم پخش فایل صوتی متن درس برای تکرار مناسب است.

پس از چند بار خوانش متن درس، برای سنجش میزان درک مطلب متن درس با پرسش‌های صحیح (درست و نادرست و درک مطلب) دانش‌آموزان را ارزیابی می‌کنیم؛ اگر تعدادی از دانش‌آموزان قادر به پاسخ‌گویی نبودند می‌توانیم با توضیحات لازم این چالش را برطرف سازیم.

درک متن

سطوح سوالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به این صورت است:

درست و نادرست

سؤال اول تا سوم : درک اطلاعات آشکار متن

درک مطلب

سؤال اول : رسیدن به استنباط

سؤال دوم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال سوم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

■ جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	۱- دانش زبانی
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

دانش زبانی

در ادامه بحث دانش زبانی درس چهارم، در این درس نیز مجدداً دربارهٔ جمله آموزش داده می‌شود. در درس چهارم ملاک معرفی، بیشتر معنایی و کاربردی بود اما در این درس به لحاظ ساختاری و صوری نیز به دانش‌آموزان این آگاهی داده می‌شود که جمله از کنار هم قرار گرفتن کلمات تشکیل می‌شود.

تذکر : از دادن تمرین‌های شمارش تعداد جمله به دانش‌آموزان جداً خودداری

کنید.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	۲- آموزش لحن

آموزش لحن

لحن متن درس ششم از نوع روایی - حماسی می‌باشد. این متن دارای آهنگی نرم و گاهی کوبنده و حماسی است، به گونه‌ای که شنونده یا از آن پند می‌گیرد و یا تحت تأثیر آن قرار می‌گیرد. این متن در بردارنده مفهوم میهن‌دوستی است که مثل یک قصه سینه به سینه از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد. بنابراین باید از شخصیت‌های متن، فضا و سایر عناصر، کمک گرفت تا لحن، شکل درستی به خود بگیرد. بهتر است علائم نگارشی را رعایت کرد تا تأثیر کلام بیشتر شود؛ سکون‌ها و سکوت‌ها نیز این تأثیر را دوچندان می‌کند.

■ جلسه چهارم	
تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	۴۵ دقیقه

به توضیحات تصویرخوانی درس اول مراجعه شود.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۲): املا

انجام فعالیت‌های کتاب نوشتاری در کلاس مورد تأکید می‌باشد. باید عملکرد دانش‌آموزان از جانب معلم مورد بررسی قرار بگیرد و حتماً پس از تصحیح مطالب بازخورد کتبی هر چند کوتاه، گوشه صفحات درج شود تا اولیا و دانش‌آموزان در جریان نقاط قوت و ضعف قرار بگیرند.

■ جلسه ششم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املاي پای تخته‌ای دو نفره

ابتدا آموزگار تابلو را به دو بخش تقسیم کرده و از دو دانش‌آموز می‌خواهد پای تخته آمده و هر کدام روبه‌روی یک بخش ایستاده و نام خود را در بالای آن بنویسند. معلّم از یکی از دانش‌آموزان می‌خواهد از هر قسمت درس که دوست دارد، به دوست خود املا بگوید، البته املا نباید از یک بند بیشتر باشد. دانش‌آموز دیگر شروع به نوشتن می‌کند. وقتی بخش اول املا گفتن به پایان رسید دانش‌آموزی که املا می‌نوشت، حالا گوینده املا شده و دوستش شروع به نوشتن می‌کند. پس از پایان یافتن این بخش معلّم از دو دانش‌آموز دیگر می‌خواهد که پای تخته آمده و املاي دوستان خود را تصحیح کنند.

■ جلسه هفتم	
۱- بخوان و حفظ کن	۲۰ دقیقه
۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی	۲۵ دقیقه

بخوان و حفظ کن

شعر باران وزن خوب و مصراع‌های کوتاه دارد و در کنار تکرارها و به کارگیری قافیه‌های تقریباً آزاد، شعری مناسب کودکان است. لحن عمومی حاکم بر فضای این شعر، لحن شاد و نشاط‌انگیز روایی به شیوه بیان خاطره است که سه چهارم آغاز شعر را

شامل می‌شود. در ادامه از شیوه بیان توصیفی برای توصیف تفریحات کودکانه همراه با لطافت و لذت ناشی از یادآوری آنها بهره می‌گیرد.

در قسمت توصیفی این شعر، شاعر اوج و فرودی بسیار زیبا را به نمایش گذاشته است؛ ابتدا با توصیف لذت‌های حضور در جنگل و آغاز باران کار را شروع کرده، سپس با به تصویر کشیدن قدرت رعد و برق و باد مخاطب را به اوج هیجان رسانده است. پس از آن دوباره با وصف قطرات باران و جمع شدن آب در میان سبزه‌ها و مشاهده جنگل در آب، از نقطه اوج به فرود می‌رسد و در پایان با جملات عاطفی «بس گوارا بود باران!» و «به! چه زیبا بود باران!» این تنش ایجاد شده را به آرامش محض بدل می‌کند تا جایی که سکوتی همراه با لذت و تخیل را در پی دارد.

■ جلسه هشتم	
۳۰ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۴)
۱۵ دقیقه	۲- ارزشیابی از فعالیت‌های درس

فعالیت‌های نوشتاری (۴): درک متن

یکی از ابزارهای صوری انسجام گزاره‌های متن، «حروف ربط» هستند. هوشیار کردن دانش‌آموزان نسبت به این حروف و نوع کاربرد آنها در متن به افزایش درک متن آنها کمک می‌کند. در این درس حرف ربط عاطفی «و» آموزش داده شده است که هم‌پایه بودن دو جمله را نشان می‌دهد.

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

در این درس برگزاری آزمون خودسنجی پیشنهاد می‌شود.

بسمه تعالی

نام و نام خانوادگی : درس ششم «آرش کمانگیر» تاریخ :

از این درس یاد گرفتم که

از خواندن درس آرش کمانگیر لذت بردم چون

با خواندن این درس تصمیم گرفته‌ام

اظهار نظر معلم : تاریخ و امضا :

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش

موضوع آموزش این درس، نوشتن بند روایتی (روایی) است. دانش‌آموزان ابتدا بند نمونه را می‌خوانند و تحلیل می‌کنند. مقایسه این بند با بند توصیفی درس قبل، روش مناسبی است برای اینکه تفاوت‌های بند توصیفی و روایتی برای دانش‌آموزان مشخص شود؛ البته مقایسه و تشخیص تفاوت‌ها به صورت کار گروهی انجام شود و دانش‌آموزان خود ویژگی‌های هر دو نوع بند را در کنار هم قرار داده، تحلیل کنند.

در بندهای روایتی توجه به چند مطلب اهمیت دارد :

- زاویه دید که نویسنده، مطلب را به صورت اول شخص بیاورد یا سوم شخص؛ معمولاً دانش‌آموزان در نوشته‌های خود اول شخص را ترجیح می‌دهند.
- نوع لحن نوشته که نویسنده باید آن را انتخاب کند و در کل نوشته رعایت کند. لحن نوشته می‌تواند دوستانه باشد یا خیلی رسمی، حتی گفتاری باشد یا نوشتاری.
- توالی و ترتیب مطالب که یکی پس از دیگری بیان شود.
- زمان افعال که باید در کل نوشته ارتباط منطقی داشته باشند.

پاسخ سؤال صفحه نگارش

جمله موضوع : می‌خواهم خاطره اولین روز مدرسه‌ام را برایتان تعریف کنم.

موضوع کلی : خاطره گویی

موضوع کوچک تر : خاطره اولین روز مدرسه

● درس هفتم:

مهمان شهر ما

■ اهداف

- ۱- آشنایی با رسم مهمان‌نوازی ایرانی
- ۲- آشنایی با مفهوم انتظار
- ۳- تقویت گرایش عاطفی نسبت به شخصیت مقام معظم رهبری
- ۴- تقویت درک شنیداری
- ۵- گسترش دامنه واژگان با استفاده از فرایند ترکیب
- ۶- تقویت درک متن و سواد خواندن
- ۷- آشنایی با ابزارهای انسجام متن (کلمات ربط تقابلی «اما» و «ولی»)
- ۸- تشخیص تفاوت دو نوع بند توصیفی و روایتی

■ آموزش

■ جلسه اول	
۳۰ دقیقه	۱- تدریس درس
۱۵ دقیقه	۲- درک متن

روش تدریس پیشنهادی

سخنرانی، دریافت مفهوم، روشن سازی طرز تلقی

روش تدریس روشن سازی طرز تلقی

روشن سازی طرز تلقی، تأثیری عمیق بر رضایت شخصی افراد می گذارد و از این رو طرز تلقی ها، جنبه های مهمی از یادگیری اجتماعی به حساب می آیند. چنانچه افراد بتوانند آزادانه طرز تلقی هایشان را مورد بررسی قرار دهند، بینشی کسب می کنند که می توانند رفتار خویش را کنترل کنند و دریابند که طرز تلقی آنها تا چه حد ممکن است در کیفیت کارشان تأثیر بگذارد.

در این روش، پیش از خوانش متن از دانش آموزان می خواهیم که رفتارهای مورد انتظار ما و مراحل آن را به خوبی و با دقت انجام دهند. این رفتارها و مراحل از این قرارند:

۱- یک جمله پرسشی (یا تکمیل یک جمله یا عبارت ناتمام) را که ناظر بر محتوا و مضمون اصلی درس است، مطرح می کنیم و از دانش آموزان می خواهیم که به آن پرسش پاسخ دهند.

۲- درباره پاسخی که به پرسش داده اند، در گروه با یکدیگر بحث و گفت و گو کنند.

۳- بر روی بهترین پاسخ به توافق برسند و آن را به عنوان محصول نهایی فعالیت گروه به کلاس عرضه کنند.

۴- نظرات گروه ها روی تخته کلاس نوشته شود و بهترین پاسخها و نظرات مورد تأیید قرار گیرند.

مرحله اول: برای آموزش این درس سؤال های زیر برای فرایند آموزش مناسب است:

اگر شخص بسیار عزیز و دانشمندی برای مدت کوتاهی مهمان شما باشد، برای او چه کار می کنید؟

— فردا یک مهمان بسیار عزیز داریم باید ...

فرض کنید سؤال اول در تدریس استفاده شود.

مرحله دوم : دانش‌آموزان پاسخ‌های گوناگونی را در گروه خود تولید می‌کنند.

مرحله سوم : پس از چند دقیقه بحث و گفت‌وگو در گروه، نهایتاً یک جمله به

عنوان محصول نهایی کارگروه‌ها، به کلاس عرضه می‌شود.

مرحله چهارم : جمله برگزیده هر گروه روی تخته نوشته می‌شود و یک یک

جمله‌ها برای دانش‌آموزان خوانده می‌شود. جمله‌هایی که در هر گروه تهیه و برگزیده شده

است، ممکن است از این قرار باشند :

— بهترین غذا را برایشان تهیه می‌کنیم.

— خانه را تمیز و مرتب می‌کنیم و از او خوب پذیرایی می‌کنیم.

— برای او یک هدیه خوب می‌خریم.

— هر چه که بخواهد، برایش انجام می‌دهیم.

— .....

دانش‌آموزان درباره هر جمله نظر خود را بیان می‌کنند تا بر روی بهترین جمله

(طرز تلقی) به توافق برسند.

مرحله پنجم : در این مرحله معلم به جمع‌بندی نظرات می‌پردازد و جمله برتر یا

بهترین جمله‌ها را انتخاب می‌کند.

این انتخاب و فرایند آن، بیانگر احساس، عواطف و دیدگاه ما نسبت

به موضوع است و به گونه‌ای پس از رویارویی اندیشه‌ها و بیان حس و حال،

گرایش درونی افراد تقویت می‌شود.

خوانش متن

با استفاده از کتاب گویا انجام شود.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است :

درست و نادرست

سؤال اوّل : درک اطلاعات آشکار متن

سؤال دوم : رسیدن به استنباط

سؤال سوم : رسیدن به استنباط

درک مطلب

سؤال اوّل : رسیدن به استنباط

سؤال دوم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال سوم : سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش‌آموزان

■ جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	۱- واژه‌آموزی
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

واژه‌آموزی

در این درس، ساختِ واژه مرکب «ضمیر خود بن مضارع» تدریس می‌شود. جهت تثبیت یادگیری یک بار کلمات را روی تابلو بنویسید و دانش‌آموزان همه با هم آنها را بخوانند. بدین ترتیب، یکی از راه‌های واژه‌سازی (خود کلمه) آموزش داده می‌شود.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	۲- خواندن با لحن

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه چهارم	
۴۵ دقیقه	گوش کن و بگو

به مطالب فعالیت «گوش کن و بگو» درس دوم مراجعه شود و مانند آن آموزش انجام شود.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خواندن

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
۲۵ دقیقه	۱- املا
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی

املاي حروف گمشده

آموزگار از قبل يك متن املا با كلمات داراي ارزش املايي كه بعضي از حروف آنها افتاده، تهيه مي كند. تعداد اين كلمات با توجه به متن درس مي تواند متغير باشد (مانند: نشا... انت... ار... غو... اي...). البته در بالاي صفحه، جدولي با حروفي كه از كلمات افتاده است (حروف گمشده) به اضافه چند حرف بيشتتر قرار مي دهد. سپس معلم از دانش آموزان مي خواهد كه متن درس را در زمان معين (سه تا پنج دقيقه) مطالعه كنند. پس از آن، دانش آموزان كتاب را بسته و با توزيع برگه هاي املا شروع به پيدا كردن حروف گمشده در زمان تعيين شده مي كنند (آموزگار مي تواند از حروف چند شكل و يك صدا استفاده كند).

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشيابي از فعاليت هاي درس	۳۰ دقيقه
۲- جدول صفحه هنر و سرگرمي	۱۵ دقيقه

پاسخ جدول

۱- سيل ۲- لا به لا ۳- انبوه ۴- هين ۵- نسيم ۶- موج ۷- جنبش ۸- شوق

■ جلسه هشتم	
فعاليت هاي نوشتاري (۴)	۴۵ دقيقه

فعاليت هاي نوشتاري (۴) : درك متن

چنان كه در درس قبل گفته شد يكي از ابزارهاي صوري انسجام گزاره هاي متن، «حروف ربط» هستند. هوشيار كردن دانش آموزان نسبت به اين حروف و نوع کاربرد آنها در متن، به افزايش توانايي درك متن آنها كمك مي كند. در اين درس حرف ربط تقابلي «اما» و «ولي» آموزش داده شده است كه نشان مي دهد مفهوم دو جمله در تقابل با يكديگر است.

■ جلسه نهم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۵)

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش

در سه درس گذشته بند توصیفی و روایتی آموزش داده شد. در این درس دانش‌آموز با نوشتن همزمان این دو نوع به خوبی به تفاوت‌های بین آنها احاطه پیدا می‌کند و مطلب برایش تثبیت می‌شود.

■ جلسه دهم	
۴۵ دقیقه	بخوان و بیندیش

برای آموزش «بخوان و بیندیش» به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید. سطوح سؤالاتی که در بخش «درک و دریافت» آمده است به ترتیب به صورت زیر است :

درک و دریافت

سؤال اول : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال دوم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال سوم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال چهارم : این سؤال تحلیل داستان است که تقریباً همه سطوح را در بر دارد.

■ جلسه یازدهم	
۲۵ دقیقه	۱- املا
۲۰ دقیقه	۲- مَثَل

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

فصل چهارم: فرهنگ بومی

درس هشتم: درس آزاد

درس نهم: درس آزاد

مقدمه

درس‌های آزاد ایستگاه اندیشیدن و درنگ کردن و آفریدن است. این فصل، فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم به یاری هم به فراخور ذوق و علاقه، دل‌بستگی‌های فرهنگ بومی و نیازها و بایسته‌هایی که در دیگر درس‌ها به چشم نیامده‌اند، مطالبی را بازگو نمایند. به بیان دیگر درس آزاد، فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم در تألیف کتاب مشارکت داشته باشند و هر یک خود را در شکل‌گیری کتاب سهیم ببینند و کتاب را از آن خود بدانند؛ به گونه‌ای که دانش‌آموزان پس از تألیف درس آزاد می‌توانند نام خود را در ردیف نام پدیدآورندگان کتاب ثبت کنند. بر پایه آنچه گفته شد، اهداف درس آزاد را می‌توان بدین گونه برشمرد:

- ۱- تشخیص کاستی‌های احتمالی کتاب و اقدام به تولید محتوای مناسب
- ۲- پرورش توانایی تولید ماده‌ی درسی در دانش‌آموزان با نظارت و هدایت آموزگاران
- ۳- پاسخ به نیازهای معلمان، دانش‌آموزان و اولیا
- ۴- بهره‌گیری از مشارکت همکاران در تألیف کتاب
- ۵- بهره‌گیری از تعامل دانش‌آموز و خانواده در سازماندهی و تألیف کتاب
- ۶- آشنایی با برخی از نمودهای فرهنگی و جلوه‌های آداب و رسوم و سنت‌های بومی یا منطقه‌ای

۷- شناخت بیشتر شخصیت‌های علمی و فرهنگی محل زندگی

۸- توجه عمیق‌تر به لهجه، گویش و نشانه‌های زبان محلی

۹- پرورش توانایی بندنویسی و بهره‌گیری از تفکر و نقد و تحلیل

۱۰- ایجاد علاقه نسبت به فرهنگ محلی و آثار ادبی و زبانی منطقه‌ای

روش‌های تولید درس آزاد

برای نوشتن و تولید درس آزاد یکی از روش‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

- هر دانش‌آموز به صورت مستقل و فردی برای تولید درس آزاد اقدام نماید.
- دانش‌آموزان به صورت گروهی و با مشارکت تمام افراد گروه (تقسیم بندی

دانش‌آموز کلاس به چند گروه) برای تولید درس آزاد اقدام نمایند.

■ تولید درس در کلاس (مجموعه نظرهای کلاس با راهنمایی و رهبری معلم کلاس) در تولید درس آزاد می‌توان از توانمندی دانش‌آموزان در بندنویسی بهره برد. موضوع نوشته: «محل زندگی»، موضوع خیلی کلی است و باید به موضوعات کوچک‌تر محدود شود. مثلاً وضعیت جغرافیایی محل، آداب و رسوم، زبان منطقه و غذاهای خاص آن منطقه، چهار موضوع کوچک‌تری هستند که در مورد هر یک می‌توان یک بند نوشت. لازم است معلم به دانش‌آموزان کمک کند تا چهارچوب متن خود را مشخص نمایند، سپس اقدام به نوشتن کنند. به عنوان نمونه، چهارچوب نوشته، می‌تواند شامل سه بند باشد که بند اول وضعیت جغرافیایی محل را توضیح دهد؛ بند دوم زبان و بند سوم آداب و رسوم منطقه را بیان کند.

در تدوین متن می‌توان از روش‌های پیش‌سازمان دهنده، بدیعه‌پردازی و بارش مغزی بهره برد. در این قسمت، موضوعاتی مناسب با عنوان و محتوای فصل در حوزه فرهنگ و زبان و آداب محلی، پیشنهاد می‌شود. درس آزاد در فصل «فرهنگ بومی» آورده شده است و این موضوع دامنه گسترده‌ای دارد؛ لذا امکان تولید متن زیبا فراهم است.

در طراحی فعالیت‌های کتاب نوشتاری نیز تطابق فعالیت‌ها با روند طراحی کتاب ضروری است. از دید ساختاری توجه به عناصر مبتنی بر نگرش شبکه‌ای، نقش معلم به عنوان ناظر و راهنما و نقش دانش‌آموز در مقام تولیدکننده ضروری است.

نکته مهم: پیشنهاد می‌شود در هر استان متون تولید شده در این فصل، گردآوری و جمع‌بندی شود. نوشته به گونه‌ای باشد که ویژگی‌های آن استان را به خواننده معرفی کند. این مطالب برای گروه زبان و ادب فارسی دفتر تألیف ارسال شود تا از کنار هم قرار دادن آنها کتابی با عنوان دایرةالمعارف استان‌شناسی تولید شود که مخاطبش دانش‌آموز دوره ابتدایی است. بدیهی است استان‌هایی که مطلبی ارسال نکنند، در آن کتاب غایب خواهند بود.

فصل پنجم: نام آوران

درس دهم: باغچه اطفال

درس یازدهم: فرمانده دل‌ها

درس دوازدهم: اتفاق ساده

فصل پنجم : نام آوران

کتاب خوانداری

درس دهم :
باغچهٔ طفل

- درست و نادرست
- درک مطلب
- دانش زبانی
- قصه گویی و صندلی صمیمیت

بخون و حفظ کن :
(همای رحمت)

درس یازدهم :
فرمانده دل ها

- درست و نادرست
- درک مطلب
- وژه آموزی
- رون خونی

ترکیب کلمه ناپذیر

درس دوازدهم :
تفاق ساده

- درست و نادرست
- درک مطلب
- دانش زبانی
- قصه گویی و صندلی صمیمیت

گسترش گروه سمی

بخون و بیندیش :
(دوست بچه های خوب)

درک و دریافت

حکایت

نوشتن نامه

کتاب نوشتاری

درس دهم :
باغچهٔ طفل

- فعالیت های درس
- هنر و سرگرمی
- مهارت خواندن
- مهارت نوشتن

ملا و دانش زبانی

ملا

درک متن

نگارش

درس یازدهم :
فرمانده دل ها

- فعالیت های درس
- هنر و سرگرمی
- مهارت خواندن
- مهارت نوشتن

ملا و وژه آموزی

ملا

درک متن

نگارش

درس دوازدهم :
تفاق ساده

- فعالیت های درس
- هنر و سرگرمی
- مهارت خواندن
- مهارت نوشتن

ملا و دانش زبانی

ملا

درک متن

نگارش

اهداف فصل پنجم:

- ۱- توسعه دامنه واژگان
- ۲- تقویت سواد خواندن و درک متن
- ۳- تقویت مهارت‌های چهارگانه زبان‌آموزی (سخن گفتن، گوش دادن، خواندن و نوشتن)
- ۴- کسب مهارت در نوشتن خط تحریری
- ۵- آشنایی دانش‌آموزان با اجزای جمله
- ۶- شناساندن چهره‌های ماندگار مثل جبار باغچه‌بان، حماسه‌آفرینان دفاع مقدس مانند شهید خرازی، مهدی آذرزیدی و ...
- ۷- تقویت روحیه پستکار و خدمت به مردم

● درس دهم:

باغچه اطفال

■ اهداف

- ۱- آشنایی با جبار باغچه‌بان
- ۲- تقویت پشتکار و صبر و شکیبایی
- ۳- تقویت درک متن و سواد خواندن
- ۴- تقویت مهارت املا نویسی و نگارش
- ۵- تثبیت مهارت قصه‌گویی
- ۶- آشنایی با حروف ربط سببی به عنوان ابزارهای انسجام متن
- ۷- آشنایی با اجزای جمله
- ۸- آشنایی و تشخیص بندهای بدنه در اثنانویسی

■ آموزش

■ جلسه اول	
۳۰ دقیقه	۱- تدریس درس
۱۵ دقیقه	۲- درک متن

روش تدریس پیشنهادی

تفکر استقرایی، ایفای نقش، نمایشی

تفکر استقرایی

درس دهم با متنی روان و ساده، نوشته‌ای جذاب است. محتوای درس، دارای مفهومی است که دانش‌آموزان با مطالعه دقیق متن، متوجه آن می‌شوند. به همین دلیل بهتر است با روش «تفکر استقرایی» ذهن دانش‌آموزان را فعال نموده، ایشان را از راه تفکر به استنتاج و یادگیری رساند. مراحل انجام کار متناسب با ساختار این درس به شرح ذیل پیشنهاد می‌گردد.

مرحله اول: تکوین مفهوم

۱- فهرستی از انواع رفتارهای فردی و اجتماعی تهیه کنید و آن را در اختیار گروه‌ها بگذارید. لازم به ذکر است فهرست رفتارها با توجه به مفاهیم مورد نظر درس (خدمت به مردم و پشتکار) انتخاب شود.

۲- از دانش‌آموزان بخواهید تا براساس وجوه اختلاف یا تشابه آنها را دسته‌بندی نمایند.

۳- در این بخش، دانش‌آموزان برای مطالب طبقه‌بندی شده، اسم انتخاب می‌کنند و کم‌کم مفهوم در ذهن آنها شکل می‌گیرد.

مرحله دوم: تفسیر مطالب

۱- نماینده گروه‌ها، طبقه‌بندی انجام شده در گروه را روی تابلو نصب کند.
۲- به دانش‌آموزان فرصت بدهید تا جنبه‌های مختلف عملکرد گروه‌های دیگر را بررسی کنند.

۳- سؤالاتی در خصوص مفاهیم مورد نظر درس (خدمت به مردم و پشتکار) مطرح نمایید تا دانش‌آموزان روابط بین طبقه‌بندی‌ها را جستجو کرده و به سؤالات پاسخ دهند.

۴- دانش‌آموز را به کشف روابط برسانید تا به استنباط و نتیجه‌گیری برسد و

مفاهیم «اعتماد به نفس و پشتکار» را استنباط کند.

مرحله سوم: کاربرد

۱- به دانش‌آموزان کمک کنید تا با گسترش و وسعت‌دادن ظرفیت ذهنی خود به بررسی و تفسیر اطلاعات دریافتی بپردازند و به این نقطه برسند که هر فرد با تلاش و کوشش خود و با امید به خدا، به اهداف خود در زندگی دست می‌یابد.

۲- متن درس پنجم را با لحن «روایی - داستانی» برای دانش‌آموزان بخوانید تا درک بهتر محتوا حاصل آید و دانش‌آموزان بتوانند به سؤالات درک متن پاسخ‌های درست و منطقی بدهند.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

درست و نادرست

سؤال اول تا سوم: درک اطلاعات آشکار متن

سؤال چهارم: رسیدن به استنباط

درک مطلب

سؤال اول: درک اطلاعات آشکار متن

سؤال دوم: تلفیق و درک اطلاعات آشکار متن

سؤال سوم: تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال چهارم: تلفیق اطلاعات متن

سؤال پنجم: سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش‌آموزان

■ جلسهٔ دوم	
۱- دانش زبانی	۲۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

دانش زبانی

هدفی که از آموزش مطالب «پیاموز و بگو» دنبال می‌شود، آشنایی با اجزای جمله است؛ به دیگر بیان هدف این است که دانش‌آموز یاد بگیرد جمله را به اجزای آن خرد کند. این امر در تقویت درک خوانداری و شنیداری بسیار مؤثر است.

موضوعی که در این درس آموزش داده شده است، برجسته کردن فعل به عنوان محور معنایی جمله است چنان که مشاهده می‌کنید، برای نشان دادن اهمیت فعل در شکل گرفتن جمله، فعل در رأس قرار گرفته است؛ به عبارت دیگر ابتدا باید فعلی باشد تا جمله‌ای شکل گیرد.

توجه: هدف از طرح این قبیل مباحث، آشنایی دانش‌آموز با اجزای جمله است. او باید منطق قرار گرفتن اجزای جمله را در کنار هم درک کند. یادگیری این مطلب در تقویت درک متن دانش‌آموزان تأثیر عمده‌ای دارد، معلمان گرامی از ارائه این مطلب، با نگاه تدریس دستور زبان، به صورت مجموعه‌ای از قواعد حفظی جداً پرهیز کنند.

■ جلسهٔ سوم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه
۲- آموزش لحن	۲۰ دقیقه

آموزش لحن

لحن متن درس دهم از نوع «عاطفی - خبری» می‌باشد. خواندن زیبا، دمیدن روح به پیکرهٔ بی‌جان متن است. روخوانی آداب خاصی دارد که باید این آداب را به

دانش‌آموزان آموخت. در دورهٔ معاصر متن‌های نشر بیشتر ساده، روزمره و همه‌فهم‌اند. برای خواندن این درس که دارای جملات عاطفی می‌باشد، خواننده باید خود را با احساسات نویسنده هماهنگ کند و لحنش را شکل دهد.

■ جلسهٔ چهارم	
قصه‌گویی و صندلی صمیمیت	۴۵ دقیقه

به توضیحات ارائه‌شده در فعالیت قصه‌گویی و صندلی صمیمیت درس سوم مراجعه شود. در آن درس بیشتر تمرکز بر شروع داستان بود؛ در این درس شیوه ارائهٔ سیر قصه مورد نظر است.

فعالیت صندلی صمیمیت با گوش دادن به قصه آغاز می‌شود. دانش‌آموزان مدتی برای انتخاب قصهٔ مورد علاقهٔ خود فکر می‌کنند، سپس روی صندلی می‌نشینند و قصه را روایت می‌کنند. انتظار می‌رود قصه‌گویی به شیوه‌ای جذاب اتفاق بیفتد تا مخاطب را جذب کند.

■ جلسهٔ پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۳۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۱۵ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسهٔ ششم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحهٔ هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا : املاى تصحيح كردنى

آموزگار از قبل يك متن املاى ده‌سطرى تهيه كرده و در آن ۱۰ كلمه با املاى ناصحيح قرار مى‌دهد. قبل از شروع فعاليت املايى دانش‌آموزان متن درس را مرور مى‌كنند. سپس كتاب‌ها را مى‌بندند و برگه‌هاى املا بين دانش‌آموزان توزيع مى‌گردد. دانش‌آموزان با دقت، متن املا را مطالعه كرده، كلمات نادرست را شناسايى مى‌كنند و شكل درست كلمات را بالای آنها مى‌نویسند.

■ جلسه هفتم	
۲۵ دقیقه	۱- ارزشیابی از فعاليت‌هاى درس
۲۰ دقیقه	۲- جدول صفحه هنر و سرگرمى

ارزشیابی از فعاليت‌هاى درس

برای ارزشیابی برگزاري يك «آزمون كتبی» پیشنهاد مى‌گردد از دانش‌آموز بخواهید آنچه را كه از درس دهم یاد گرفته است، به‌صورت خلاصه بنویسد. نوشته دانش‌آموز كه حاصل تفكر و مهارت او در نوشتن است، مى‌تواند مورد ارزشیابی قرار گیرد.

■ جلسه هشتم	
۴۵ دقیقه	فعاليت‌هاى نوشتارى (۴)

فعاليت‌هاى نوشتارى (۴) : درك متن

چنان كه در درس قبل گفته شد يكي از ابزارهاى صورتى انسجام گزاره‌هاى متن، «حروف ربط» هستند. در اين درس حرف ربط سببى «چون» و «زيرا» آموزش داده شده است. کاربرد اين حروف در جملات مركبى است كه گزاره يك جمله مفهومی را بيان

می‌کند و علت و سبب آن در گزاره جمله بعد ارائه می‌شود.

■ جلسه نهم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۵)

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش

از این درس، اساس آموزش انشانویسی شکل می‌گیرد. بسیار مهم است که همکاران محترم دقیقاً طبق مراحل صفحه نگارش و با توجه به مطالب راهنمای معلم آموزش دهند.

نکته بسیار کلیدی و مهم این است که تا حالا دانش‌آموزان با یک بند سر و کار داشتند ولی چون انشا شامل چند بند است، در این درس، سه بند ارائه شده است. چنان‌که ملاحظه می‌کنید این سه بند از متن درس «کوچ پرستوها» انتخاب شده است؛ دلیل این بوده است که دانش‌آموزان با آن آشنا هستند و در مرحله تشخیص به زحمت نمی‌افتند. به عبارت دیگر مهم آموزش ساختار انشا است نه به چالش کشیدن ذهن دانش‌آموز با ارائه متنی که قبلاً ندیده‌اند. در این درس دانش‌آموز باید موضوع کوچک تک تک بندها را با توجه به جمله موضوع و مفهوم بیان شده در هر بند، تشخیص دهد و با جمع بندی مطلب، سه بند موضوع کلی را تشخیص دهد که در واقع همان موضوع انشا است. در این جلسه فعلاً صحبتی از انشا و موضوع انشا نمی‌شود و دقیقاً مطابق با مطلب کتاب آموزش انجام شود.

پاسخ سؤال صفحه نگارش
 موضوع بند اول : دشواری کمبود غذا در پایین
 موضوع بند دوم : چگونگی کوچ/ شکل کوچ
 موضوع بند سوم : خطرات کوچ
 موضوع کلی : کوچ پرستوها

■ جلسه دهم	
۲۵ دقیقه	۱- بخوان و حفظ کن
۲۰ دقیقه	۲- املا

بخوان و حفظ کن

شعر زیبا و مشهوری است از "شهریار" که با نشان دادن کتاب اشعار این شاعر بلند آوازه، ارائه اطلاعاتی در خصوص خطه زیبای آذربایجان با مردمانی غیور و متعهد و پخش اشعاری به زبان ترکی از استاد شهریار به نحو زیبایی قابل تدریس است و همخوانی آن به نشاط کلاس می افزاید. متن شعر درباره بزرگ ترین نام آور تاریخ بشریت است که برخی از ویژگی های ایشان در شعر آمده است. لازم به ذکر است در آموزش بخوان و حفظ کن، لازم نیست روی معنای آن خیلی تأکید شود بلکه حفظ شعر با توجه به وزن آهنگین آن مورد نظر است. مطلب دیگر این که معرفی شهریار نیز به عنوان شاعری نامدار در راستای اهداف فصل و نگرش شبکه ای است.

املا

مثل دروس قبل املائی دو قسمتی شامل املائی تقریری و فعالیت های املائی برگزار می شود.

● درس یازدهم:

فرمانده دل‌ها

■ اهداف

- ۱- تقویت روحیه وطن‌دوستی و دفاع از میهن
- ۲- آشنایی با حماسه دفاع مقدس و نامداران این عرصه به ویژه شهید حسین خرازی
- ۳- تقویت درک متن
- ۴- تقویت مهارت خواندن با رعایت لحن مناسب (آموزش لحن انواع جمله)
- ۵- گسترش دایره واژگان
- ۶- تقویت مهارت‌های املائی، نگارشی و خوش‌نویسی
- ۷- تولید بندهای بدنه در انشانویسی
- ۸- تثبیت یادگیری ابزارهای انسجام متن

■ آموزش

■ جلسه اول	
۳۰ دقیقه	۱- تدریس درس
۱۵ دقیقه	۲- درک متن

روش تدریس پیشنهادی

کارایی گروه

کارایی گروه (به شکل ساده)

- ۱) ابتدا دربارهٔ حماسه دفاع مقدس، توضیحات کوتاهی به دانش‌آموزان بدهید.
- ۲) از بچه‌ها بخواهید یک بار، متن درس را به صورت کامل و با دقت مطالعه کنند.
- ۳) کاربرگ سؤالات مربوط به درس را بین دانش‌آموزان توزیع کنید و فرصت بدهید به صورت انفرادی به سؤالات پاسخ بدهند.
- ۴) حالا از همان نمونه سؤال در اختیار گروه بگذارید تا اعضای گروه، دربارهٔ پاسخ سؤالات گفت و گو کنند، به توافق برسند و برگه را پاسخ بدهند. (طرح سؤالات به صورت چهارگزینه‌ای توصیه می‌شود).
- ۵) پاسخ‌ها را در کلاس مرور کنید تا دانش‌آموزان جلوی سؤالاتی که نادرست پاسخ گفته‌اند؛ علامت بگذارند و به نوعی برگه‌های انفرادی و گروهی را تصحیح کنند.
- ۶) هر دانش‌آموز برگهٔ خود را با برگهٔ گروه مقایسه کند و اگر در کارکرد گروهی، تعداد پاسخ‌های نادرست کاهش یافته باشد، دانش‌آموز به کارایی گروه پی می‌برد و مشارکت را در فرایند یادگیری اثربخش می‌داند. چون ارزشیابی به صورت کیفی برگزار می‌شود، تصحیح به صورت کمی و نمره‌گذاری در جداول این روش ضرورت ندارد. فلسفهٔ بهره‌گیری از این روش، پافشاری بر خرد جمعی و برتری دادن نتیجهٔ کار گروه بر عملکرد فرد است.

نمون برگ سوالات روش کارایی گروه :

نام و نام خانوادگی : تاریخ :	باسمه تعالی روش کارایی گروه	درس یازدهم : فرمانده دل ها
ارزشیابی	۱- داستان فرمانده دل ها در مورد کدام نامدار جنگ تحمیلی است؟	
درست پاسخ داده ام ☐		الف) شهید بهنام محمدی ☐ ب) شهید حسین خرزای ☐ ج) شهید بابایی ☐
درست پاسخ نداده ام ☐		
ارزشیابی	۲- چرا شهدای جنگ تحمیلی از نامداران ایران زمین هستند؟	
درست پاسخ داده ام ☐		الف) چون نامشان در کتاب شهدا ثبت شده است ☐ ب) چون از جانشان گذشتند تا سرزمین را از دست دشمن نجات دهند ☐ ج) چون شور و شوقی وصف ناپذیر برای از بین بردن دشمن نداشتند ☐
درست پاسخ نداده ام ☐		
ارزشیابی	۳- در حماسه دفاع مقدس کدام عامل در پیروزی رزمندگان از همه مهم تر بود؟	
درست پاسخ داده ام ☐		الف) ترس و ضعف دشمن ☐ ب) دعای خیر فرزندان شهدا ☐ ج) شجاعت و خستگی ناپذیری رزمندگان ☐
درست پاسخ نداده ام ☐		
ارزشیابی	۴- چرا پدرانمان زمان حمله دشمن به کشور، از سرزمینمان دفاع کردند؟	
درست پاسخ داده ام ☐		الف) تا چیزهای بیشتری یادگیرند ☐ ب) برای اینکه آزادی و استقلال کشور حفظ شود و سرزمینمان به دست بیگانگان نیفتد ☐ ج) چون قوی و شجاع هستند ☐
درست پاسخ نداده ام ☐		
تعداد سوالات درست :	تاریخ :	نظر معلم : امضا :

نکته: برای تعداد سؤالات، چهار چوب ویژه‌ای طراحی نشده است و بنا به سطح توانمندی‌های دانش‌آموزان تعداد سؤالات تغییر پیدا می‌کند.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

درست و نادرست

سؤال اول: درک اطلاعات آشکار متن

سؤال دوم: درک اطلاعات آشکار متن

سؤال سوم: رسیدن به استنباط

درک مطلب

سؤال اول: درک اطلاعات آشکار متن

سؤال دوم: درک اطلاعات آشکار متن تلفیق

سؤال سوم: تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال چهارم: سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش‌آموزان

■ جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	۱- واژه‌آموزی
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

واژه‌آموزی

متن این درس شامل کلماتی مانند «وصف‌ناپذیر» است که در ادامه آموزش کلمات مرکب به آنها پرداخته شده است. اگر به ساختمان این ترکیب، توجه کنید درمی‌یابید جزء

دوم ترکیب با فرایند «وندافزایی» تولید شده است (نا پذیر)؛ سپس طی فرایند «ترکیب» در کنار بخش دیگر قرار گرفته، کلمه مرکب ایجاد گردیده است. همکاران محترم توجه کنند که از ذکر این مطالب برای دانش‌آموزان پرهیز کنند. هدف این است که دانش‌آموز نسبت به این ترکیب، هوشیار شود و تلاش کند ترکیب‌هایی با این ساخت در ذهن خود بسازد.

تمرین خواندن

روان‌خوانی درست و شمرده دانش‌آموزان را مثل دروس گذشته، در نظر داشته باشید. بعد از تمرین‌های اصولی و مستمر در زمینه خواندن، در این قسمت از سال تحصیلی دانش‌آموزان باید از «روخوانی» یک سطح بالاتر رفته و به خواندن توأم با درک رسیده باشند. روخوانی، بیان کلمات از روی نوشته است که در آن ارتباطی بین کلمات و درک و دریافت وجود ندارد. یعنی دانش‌آموز آنچه را دیده به زبان می‌آورد. در حالی که خواندن علاوه بر بیان نوشته‌ها، باید منجر به درک و فهم شود.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	۲- خواندن با لحن مناسب

فعالیت‌های درس (واژه‌آموزی و املا)

انجام فعالیت‌های کتاب نوشتاری در کلاس درس مورد تأکید مؤلفان می‌باشد.

تمرین خواندن (تأکید بر لحن، آوا و آهنگ مناسب)

متن این درس یک متن روایی است که انتخاب لحن به تناسب شخصیت‌ها، تشخیص مکث‌ها و درنگ‌ها و رعایت سرعت مناسب خواندن، تأثیرگذاری بیشتری ایجاد می‌نماید.

■ جلسه چهارم

روان خوانی	۴۵ دقیقه
------------	----------

فعلیت روان خوانی در درس چهارم، تأکید به لحن خواندن واژه داشت؛ در آنجا توضیح دادیم که قرار دادن تکیه بر هجای اول و آخر کلمه در انتقال پیام، تفاوت ایجاد می‌کند. در این درس تأکید بر لحن خواندن جمله است. برای آموزش، توجه دانش‌آموزان را به لحن متفاوت خواندن جمله‌های خبری، پرسشی، عاطفی و امری جلب می‌کنیم.

بار اول که فایل صوتی را پخش می‌کنید، توضیحی درباره لحن انواع جمله ندهید؛ فقط از دانش‌آموزان بخواهید با دقت گوش کنند و مانند آن از روی متن بخوانند. اجازه دهید دانش‌آموزان خود به لحن متفاوت انواع جمله بی‌بیرند؛ لازم هم نیست بر زبان بیاورند، همین که در خواندن، لحن جمله را رعایت کنند، کافی است. پس از اینکه چند نفر از روی متن خواندند و دانش‌آموزان لحن خواندن آنها را مقایسه کردند، فایل صوتی مجدداً پخش شود. در این مرحله به کمک خود دانش‌آموزان موضوع لحن متفاوت انواع جمله آموزش داده شود. بهترین شیوه در آموزش، خواندن تعدادی از دانش‌آموزان و مقایسه لحن آنها است.

■ جلسه پنجم

۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا : املاي همگانی

در این نوع املا همه دانش‌آموزان در تقریر املا مشارکت دارند. ابتدا معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد که متن درس را به طور کامل و دقیق مطالعه کنند. سپس، کتاب را بسته و معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد به ترتیبی که انتخاب کرده، نامشان را صدا می‌زند از هر قسمت از درس که می‌خواهند، یک جمله بگویند تا بقیه دانش‌آموزان بنویسند. بیان جمله از حفظ در اولویت است اما اگر دانش‌آموزی برای گفتن جمله، احتیاج به کتاب پیدا کرد، منعی ندارد.

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۳۰ دقیقه
۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی	۱۵ دقیقه

ارزشیابی

روش «پرسش شفاهی» با توجه به وقت در نظر گرفته شده، مناسب می‌باشد. برای افزایش تأثیر پرسیدن به این نکات توجه کنید :

■ سؤالاتی طرح کنید که موجب ایجاد تفکر در دانش‌آموز شود. مثلاً به جای اینکه بپرسید «آیا رزمندگان را دوست دارید؟»، بپرسید «چرا رزمندگان و شهدا را دوست دارید؟»

- فرصت پاسخ‌گویی را افزایش دهید تا دانش‌آموز فرصت فکر کردن پیدا کند.
- از همه دانش‌آموزان، انتظار پاسخ‌گویی داشته باشید.
- پاسخ‌های صحیح یا اشتباه دانش‌آموزان، هر دو می‌تواند شما را در شناخت میزان درک و فهم دانش‌آموزان کمک کند. زیرا هدف، اصلاح متفکرانه است نه اینکه در لحظه اول، پاسخ درست را دریافت نمایید.

■ جلسه هشتم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۴)
۲۰ دقیقه	۲- املا

فعالیت‌های نوشتاری (۴) : درک متن

در سه درس گذشته کلمات ربط عطفی، تقابلی و سببی به عنوان ابزارهای انسجام گزاره‌های متن ارائه شد. در این درس به منظور تثبیت آموخته‌ها متنی ارائه شده است که دانش‌آموز باید کلمه ربط مناسب جاهای خالی را تشخیص دهد.

املا

بعد از برگزاری آزمون املاي دو قسمتی می‌توانید از دانش‌آموزان در تصحیح برگه‌ها کمک بگیرید. این کار موجب افزایش یادگیری و اعتماد به نفس دانش‌آموزان می‌شود.

■ جلسه نهم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۵)

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش

در درس گذشته آموزش اشنانویسی با مرحله «تشخیص» شروع شد؛ در این درس، دانش‌آموز به مرحله «تولید» می‌رسد. در درس قبل سه بند ارائه شده بود و دانش‌آموز برای اولین بار در صفحه نگارش از سال سوم تاکنون، بیش از یک بند را دید. در آنجا دانش‌آموز سه بند را خواند و موضوع بندها را تشخیص داد، سپس ارتباط بندها را درک و موضوع نوشته را بیان کرد.

در این درس، موضوع نوشته ارائه شده است و دانش‌آموز باید سه موضوع کوچک و مرتبط به هم برای سه بند بنویسد و متن تولید کند؛ در واقع، اشنانویسی در این درس شروع می‌شود. لازم به ذکر است که موضوع «نان» برای دانش‌آموزان اشناست و قبلاً هم در کلاس سوم با آن آشنا شده‌اند؛ بنابراین اطلاعات کافی دارند. آنچه در اینجا اهمیت دارد این است که سه موضوع بند، طوری انتخاب شود که بندها مانند حلقه‌های زنجیر مکمل هم شوند و یکی در پی دیگری با منطق روشنی ارائه شوند.

● درس دوازدهم:

اتّفاق ساده

■ اهداف

- ۱) تقویت مهارت خواندن شعر با رعایت لحن
- ۲) بهبود سواد خواندن و درک متن
- ۳) آشنایی با نحوه نقل رویدادهای قصّه
- ۴) تثبیت یادگیری ابزارهای انسجام متن
- ۶) آشنایی با گسترش گروه اسمی در جمله
- ۷) آشنایی با بند مقدّمه

■ آموزش

■ جلسه اول	
۳۰ دقیقه	۱- تدریس درس
۱۵ دقیقه	۲- درک متن

روش تدریس پیشنهادی

سخنرانی، دکلمه خوانی، بدیعه پردازی

الگوی بدیعه پردازی

- ۱- یک توصیف زیبا و ساده از «رزمنده» با همیاری دانش آموزان ارائه دهید.
- ۲- قیاس مستقیم (مقایسه ساده دو مفهوم) : از بچه ها بخواهید «رزمنده» را یک کتاب در نظر بگیرند و سپس بگویند به نظر آنها «رزمنده» چگونه کتابی است؟ مطالب دانش آموزان را روی تخته یادداشت کنید.

مثال :

- محمد : رزمنده یک کتاب پر از مطالب با ارزش است.
جواد : رزمنده یک کتاب بزرگ است.
رضا : رزمنده یک کتاب سبز رنگ است.
- ۳- قیاس شخصی : از دانش آموزان بخواهید خود را جای «رزمنده» بگذارند و احساسات خود را بیان کنند؛ یعنی بگویند چه حسی دارند.

مثال :

- حسین : احساس غرور و امنیت می کنم.
طه : احساس یک پرنده را دارم.
- ۴- تعارض فشرده : در این مرحله از دانش آموزان بخواهید تا از بین قیاس ها و تشبیه های مرحله دوم و سوم کلماتی را جدا کنند و بگویند که کدامیک از این کلمات (اگر متضاد باشند بهتر است) برایشان جالب تر است.

مثال : کلمات انتخاب شده : پرنده، غرور، امنیت، سبز، بزرگ، با ارزش

۵- توصیف خلاق : حالا از دانش‌آموزان بخواهید از میان قیاس‌های برگزیده، چند تا را انتخاب کرده، با استفاده از آنها موضوع «رزمنده» را دوباره توصیف کنند. بین توصیف ساده اول زنگ و این توصیف تفاوت بسیاری است. این توصیف دارای غنا و ارزش زیادی است؛ چون حاصل تلاش جمعی می‌باشد.

آنچه توضیح داده شد یک نمای خیلی ساده و کاربردی از الگوی بدیعه‌پردازی است. این روش در تقویت مهارت نوشتن دانش‌آموزان بسیار راهگشا است. در پی این روش از رزمندگان به عنوان نامداران ایران زمین یاد کنید و نقش آنها را در حفظ استقلال کشور تبیین نمایید و صبر خانواده‌های رزمندگان را در زمان جنگ توضیح دهید.

خوانش متن

متن را با آهنگی مناسب و با روش دکلمه‌خوانی بخوانید و سپس دانش‌آموزان جمع‌خوانی نمایند.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است، به ترتیب به صورت زیر است :

درست و نادرست

سؤال اول : درک اطلاعات آشکار متن

سؤال دوم : رسیدن به استنباط

درک مطلب

سؤال اول : رسیدن به استنباط

سؤال دوم : رسیدن به استنباط
 سؤال سوم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن
 سؤال چهارم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

■ جلسه دوم	
۲۵ دقیقه	۱- دانش زبانی
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خواندن

دانش زبانی

درس گذشته، جملاتی را آموزش داد که مانند پازلی با دو خانه بودند. قطعه اصلی پازل فعل بود که تعیین می‌کرد با اضافه شدن چند قطعه دیگر به این پازل معنی کامل می‌شود. مثلاً فعلی مانند «آمد» با گرفتن یک قطعه مثل «بهار» کامل می‌شد و معنا را انتقال می‌داد. در واقع بدون اینکه به فعل لازم و نهاد و عبارات و الفاظ دستوری مانند این اشاره کنیم، تنها منطق قرار گرفتن اجزای جمله را آموزش می‌دهیم.

در این درس با گسترش گروه اسمی از طریق اضافه کردن صفت، نشان می‌دهیم هنوز هم پازل جمله، دو قطعه‌ای است؛ فقط قطعه پازل بزرگ‌تر شده است. دانش آموز باید درک کند که کلمه «معلم» با کلمه «مهربان» متفاوت است؛ لازم نیست به او بگوییم یکی اسم است و دیگری صفت، بلکه به لحاظ معنایی و کاربرد باید متوجه شود که مهربان به تنهایی استقلال ندارد اما معلم مستقل است. بهترین روش برای آموزش آشنایی دانش آموز با اجزای جمله و خرد کردن آن از راه مقایسه با پازل میسر است. برای یادگیری بهتر پازل‌هایی با مقوا ساخته شود تا دانش آموز به صورت عملی قطعات جمله را در کنار هم بگذارد و از هم جدا کند.

توجه کنید هدف این درس، آموزش صفت نیست، بلکه این موضوع مهم است که دانش آموز بتواند تشخیص دهد در جمله «برادر خوب آمد.» برادر خوب، یک قطعه

جمله است؛ در واقع همان چیزی که در دستور به گروه اسمی معروف است، بدون اینکه اشاره‌ای به گروه اسمی شود.

■ جلسه سوم	
۳۰ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۱۵ دقیقه	۲- آموزش لحن

آموزش لحن

درس «اتفاق ساده» بیانگر روایت و نقل یک واقعه به شکل منظوم است؛ لذا لحن اصلی، "روایی" برای تعریف واقعه، همراه با نمایش احساسات است. از نکات مهم در این درس علاوه بر تعریف کردن، توصیف فضاها و موقعیت‌های پیش‌آمده برای مادر، فرزندان و قطره باران است که به شیوه جان‌بخشی در ماجرا حضور دارد.

لحن‌های این شعر را می‌توان به شکل زیر تقسیم‌بندی کرد:

الف) لحن اصلی: روایی

ب) لحن‌های فرعی

■ توصیفی برای فضاسازی در آغاز و پایان شعر (بند اول و سه بند پایانی)

■ توصیفی برای حالات مادر (بند پنجم)

■ نقل مطالب از مطالب نامه (بندهای سه و چهار)

■ جلسه چهارم	
۴۵ دقیقه	قصه‌گویی و صندلی صمیمیت

به مطالبی که در فعالیت «قصه‌گویی و سندلی صمیمیت» درس سوم بیان شده است مراجعه شود. در آن درس تأکید بر شروع داستان بود، در حالی که در این درس بیان رویدادهای داستان اهمیت دارد.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خواندن

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
۲۵ دقیقه	۱- املا
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی

املا : جمله گم شده

معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد تا متن شعر را با دقت مطالعه کنند. سپس کتاب را می‌بندند و معلم یک کلمه می‌گوید و دانش‌آموزان باید جمله و یا سطر را که این کلمه در آن قرار داشت را به یاد آورده و بنویسند. در این نوع املا حفظ شعر به دانش‌آموزان کمک می‌کند.

■ جلسه هفتم	
۳۰ دقیقه	۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس
۱۵ دقیقه	۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه هشتم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۴)

فعالیت‌های نوشتاری (۴) : درک متن

متنی ارائه شده است که در فضای سکوت کامل صامت‌خوانی می‌شود و هر دانش‌آموز پاسخ پرسش‌های زیر را می‌نویسد. چنان که ملاحظه می‌کنید در این متن ضمائر و حروف ربط که از ابزارهای انسجام‌گزاره‌های متن هستند، برجسته شده‌اند و سؤالاتی در مورد آنها طرح شده است. مجدداً تأکید می‌شود برای بررسی پاسخ‌سؤال‌ها کسی به صورت شفاهی پاسخ ندهد؛ دانش‌آموزان را ملزم کنید پاسخی را که نوشته‌اند، بخوانند.

■ جلسه نهم	
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۵)
۱۵ دقیقه	حکایت

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش

انشا چارچوبی دارد که در نمودار زیر اجزای آن مشخص شده است :

موضوع :

بند مقدمه

بندهای بدنه شامل :

بند اول

بند دوم

بند سوم

بند نتیجه

چنان که ملاحظه می‌کنید انشا «موضوعی» دارد که درباره آن می‌نویسیم. پس از آن «بند مقدمه» می‌آید. توجه داشته باشید که منظور از بند مقدمه، نوشتن جملات کلیشه‌ای، یکنواخت و تکراری نیست؛ بلکه بند مقدمه که در آغاز نوشته می‌شود فضای حاکم بر نوشته را نشان می‌دهد از آنجایی که در بند مقدمه اندیشه اصلی نوشته بیان می‌شود، مطالب کلی است و نیازی به جمله موضوع ندارد. مثلاً اگر موضوع نوشته «بهار» باشد، بند مقدمه می‌تواند این گونه باشد :

«بهار یکی از فصل‌های سال است. بهار را همه مردم دوست

دارند. بعضی‌ها بهار را عروس فصل‌های سال می‌دانند. شاعران و

نویسندگان درباره فصل بهار چیزهای زیادی نوشته‌اند. حالا می‌خواهیم بدانیم که بهار چگونه فصلی است.»

پس از بند مقدمه، بندهای بدنه می‌آید که معمولاً دو بند یا بیشتر است؛ در نمودار، سه بند نشان داده شده است اما معنی آن این نیست که حتماً تعداد بندهای بدنه باید سه بند باشد. چنان که در نگارش این درس، در متن انشا، چهار بند بدنه وجود دارد. در انتها بند «نتیجه‌گیری» می‌آید؛ این بند در حقیقت فرودگاه ذهن نویسنده است؛ در واقع عصاره بندهای دیگر در بند نتیجه‌گیری می‌آید. در نتیجه‌گیری باید دقت کنید که از نوشتن جملات تکراری پرهیز شود. نوشتن جملاتی مثل: «پس نتیجه می‌گیریم که...» یا «درسی که از این نوشته می‌گیریم این است که...» برای بند نتیجه‌گیری درست نیست.

در نگارش این درس هدف، آموزش «بند مقدمه» بوده است به همین دلیل، فعلاً بند نتیجه‌گیری در انتهای انشا نیامده است. مطلب مهم دیگر اینکه استفاده از متن درس اول در این صفحه، هدفمند بوده است. موضوع درس اول به گونه‌ای است که به راحتی در ذهن طبقه‌بندی می‌شود. ضمناً برای آموزش تفاوت «بند مقدمه» با «بندهای بدنه» از متنی استفاده شده است که برای دانش‌آموز آشنا باشد و مقایسه به آسانی در ذهنش اتفاق بیفتد و هدف درس آسانتر محقق گردد. قرار دادن متن جدید، ذهن دانش‌آموز را بیشتر به مفاهیم و گزاره‌های متن، مشغول می‌کند و سبب اختلال در یادگیری می‌شود.

■ جلسه دهم	
بخوان و ببیندیش	۴۵ دقیقه

برای آموزش «بخوان و ببیندیش» به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید. سطوح سؤالاتی که در بخش «درک و دریافت» آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

درک و دریافت

سؤال اوّل : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال دوم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال سوم : سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش‌آموزان

سؤال چهارم : درک اطلاعات آشکار متن

سؤال پنجم : درک اطلاعات آشکار متن

سؤال ششم : تلفیق اطلاعات متن

فصل ششم: راه زندگی
درس سیزدهم: لطف حق
درس چهاردهم: ادب از که آموختی؟
درس پانزدهم: شیر و موش

فصل ششم : راه زندگی

کتاب خوانداری

درس سیزدهم :
لطف حق

- درست و نادرست
- درک مطلب
- وژه آموزشی
- تصویر خونی و صندلی صمیمیت

بخون و حفظ کن :
(مید)

درس چهاردهم :
دب ز که آموختی؟

- درست و نادرست
- درک مطلب
- دانش زبانی
- گوش کن و بگو

درس پانزدهم :
شیر و موش

- درست و نادرست
- درک مطلب
- وژه آموزشی
- قصه گویی و صندلی صمیمیت

بخون و بیندیش :
(هفت مرو رید)

درک و دریافت

مثل

کتاب نوشتاری

درس سیزدهم :
لطف حق

- فعالیت های درس
- هنر و سرگرمی
- مهارت خواندن
- مهارت نوشتن
- ملا و وژه آموزشی
- ملا
- درک متن
- نگارش

درس چهاردهم :
دب ز که آموختی؟

- فعالیت های درس
- هنر و سرگرمی
- مهارت خواندن
- مهارت نوشتن
- ملا و دانش زبانی
- ملا
- درک متن
- نگارش

درس پانزدهم :
شیر و موش

- فعالیت های درس
- هنر و سرگرمی
- مهارت خواندن
- مهارت نوشتن
- ملا و وژه آموزشی
- ملا
- درک متن
- نگارش

اهداف فصل ششم:

- ۱- آشنایی با صفات برجسته انسانی مانند بخشش و چشم پوشی
- ۲- یادآوری چگونگی تولد و بزرگ شدن حضرت موسی (ع)
- ۳- افزایش اعتماد و توکل به خدا در همه مراحل زندگی
- ۴- آشنایی با دو شاعر بزرگ ایرانی «پروین اعتصامی و ایرج میرزا»
- ۵- تقویت مهارت خواندن اشعار با لحن مناسب
- ۶- تقویت درک مفهوم شعرها
- ۷- ایجاد علاقه در دانش آموزان به مطالعه ضرب‌المثل‌ها و درک پیام و کاربرد آنها
- ۸- افزایش درک دانش زبانی در دانش آموزان با انجام تمرین‌های مرتبط
- ۹- بسط و گسترش دایره واژگان
- ۱۰- افزایش درک مفهوم تصویر و بیان پیام آن
- ۱۱- افزایش علاقه و تقویت مهارت‌های قصه‌گویی و قصه‌خوانی
- ۱۲- تقویت درک شنیداری
- ۱۳- تقویت مهارت انشائویی
- ۱۴- آشنایی با ابزارهای انسجام‌گزاره‌های متن
- ۱۵- تقویت مهارت املا و خوشنویسی
- ۱۶- آشنایی با اجزای جمله

● درس سیزدهم:

لطف حق

■ اهداف

- ۱) آشنایی با شاعر بزرگ ایران «پروین اعتصامی»
- ۲) افزایش درک متن
- ۳) گسترش واژگان با فرایند واژه‌سازی «تکرار»
- ۴) تقویت درک دیداری و سخنوری
- ۵) آشنایی با نشانه‌های ساختار بلاغی متن مانند «بعد، سپس»
- ۵) تثبیت یادگیری بند مقدمه و بندهای بدنه

■ آموزش

■ جلسهٔ اول	
۳۰ دقیقه	۱- تدریس درس
۱۵ دقیقه	۲- درک متن

روش تدریس پیشنهادی

بحث گروهی

بحث گروهی: روش بحث گروهی گفت‌وگویی است سنجیده و منظم درباره موضوعی خاص که مورد علاقه مشترک شرکت کنندگان در بحث است.

مراحل اجرا:

(۱) دانش‌آموزان را گروه بندی کنید.

(۲) با طرح یک سؤال یا نشان دادن تصویر، دانش‌آموزان را هدایت کنید تا نظر، عقیده و بینش خود را نسبت به آن در گروه ابراز دارند. همچنین می‌توانید موضوعی را تعیین کنید تا دانش‌آموزان درباره آن به مطالعه، اندیشه، بحث و اظهار نظر پردازند و نتیجه بگیرند. مثال:

موضوع اول: همیشه به لطف خدا مطمئن هستیم چون .....

موضوع دوم: چرا خدا را دوست داریم؟ .....

(۳) فرصت بدهید تا دانش‌آموزان در هر گروه، فعلاًانه عقیده و طرز تلقی خود را درباره موضوع تعیین شده، برای هم‌گروهی‌هایشان بیان کنند و در ضمن مباحثه، از اندیشه و نگرش خود با ذکر دلیل دفاع کنند. در اجرای صحیح بحث گروهی، شاگردان باید توانایی سازمان‌دهی عقاید و دیدگاه‌های خود را در ضمن بحث داشته باشند. در این روش نقش شما نظم‌بخشی و ساماندهی مباحث گروهی است. باید دقت داشته باشید ضمن اینکه جریان بحث از محور اصلی خارج نشود، منجر به ارائه کامل مطلب شود و رابطه مطلوبی را بین بچه‌ها شکل دهد؛ بنابراین بین گروه‌ها حرکت کنید با آرامش کنار هر گروه بنشینید و در بحث آنان شرکت نمایید.

(۴) نماینده هر گروه نتیجه بحث را در جمع کلاس مطرح کرده و جمع‌بندی شود.

(۵) متن درس را با رعایت تکیه‌ها و آواها برای بچه‌ها بخوانید.

مزایای این روش، پرورش اعتماد به نفس و توانایی اظهار نظر در جمع، تقویت قدرت بیان و استدلال، تقویت قدرت تجزیه و تحلیل و تصمیم‌گیری در دانش‌آموزان است. (بیان خاطرات، خواندن قصه‌های کوتاه، پخش فیلم‌های کوتاه مستند درخصوص

لطف خداوند به زیبایی بحث گروهی می‌افزاید.)

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است :

درست و نادرست

سؤال اول : درک اطلاعات آشکار متن

سؤال دوم : رسیدن به استنباط

درک مطلب

سؤال اول : رسیدن به استنباط

سؤال دوم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال سوم : درک اطلاعات آشکار متن و رسیدن به استنباط

سؤال چهارم : تفسیر اطلاعات متن

■ جلسه دوم	
۱- واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

واژه‌آموزی

یکی از فرایندهای واژه‌سازی در زبان فارسی "تکرار" است؛ در این فرایند با تکرار یک پایه یا واژه، کلمه جدیدی ساخته می‌شود. فرایند تکرار دو نوع دارد:

- تکرار تام مانند آرام آرام، پرسیان پرسیان، دستی دستی
- تکرار افزایشی مانند لبالب، گرداگرد، دمامم

کلماتی که در این درس آمده است حاصل فرایند واژه‌سازی تکرار افزوده است. لازم به ذکر است این اطلاعات تنها برای افزایش دانش همکاران محترم است.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	۲- خواندن با لحن

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و واژه‌آموزی

جواب سؤال (۳): کلمه‌ها در جاهای خالی به ترتیب: لبالب، سراسر، گرداگرد،

دمادم

خواندن با لحن مناسب

شعر لطف حق، اثر پروین اعتصامی در اصل داستانی است که شاعر (راوی) مقدمات آن را آغاز می‌کند، آنگاه دو شخصیت اصلی داستان یعنی مادر موسی (ع) و خداوند در مکالمه‌ای با هم گفت‌وگو می‌کنند؛ بدین ترتیب لحن اصلی، روایی (بیان داستان) است و لحن فرعی، شبه مکالمه.

لحن‌های این شعر را می‌توان به شکل زیر تقسیم‌بندی کرد:

الف) لحن اصلی حاکم بر فضای شعر که لحن روایی است؛ گویی شاعر داستانی را روایت می‌کند.

ب) لحن فرعی که به تناسب رویدادها و تغییر شخصیت‌ها خودنمایی می‌کند و در این شعر عبارت‌اند از:

■ پرسشی (همراه نگرانی و دلشوره): بیت سوم

■ مفاخره: بیت‌های چهارم تا نهم

■ مناظره: بیت‌های ششم و دهم

■ ترغیبی: بیت دهم

■ جلسه چهارم	
تصویرخوانی و سندلی صمیمیت	۴۵ دقیقه

به توضیحات تصویرخوانی درس اول مراجعه شود.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۲): املا

جواب سؤال (۱): رب جلیل، اندوه، عدل، طغیان

■ جلسه ششم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا : املاي كلمه گمشده

این نوع املا در قالب یک بازی مفرح است. ابتدا دانش‌آموزان کلمات مهم درس را روی تابلو می‌نویسند و همه با هم آنها را همخوانی می‌کنند. سپس دانش‌آموزی را از کلاس خارج کرده، معلم یکی از کلمه‌ها را پاک می‌کند. وقتی دانش‌آموز به کلاس بازگشت باید کلمه گمشده را پیدا کند و آن را بنویسد؛ البته صحیح نوشتن کلمه بسیار مهم است. این کار با دانش‌آموزان دیگر ادامه می‌یابد.

■ جلسه هفتم	
۲۵ دقیقه	۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس
۲۰ دقیقه	۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

در قسمت ارزشیابی می‌توان از آزمون عملکردی کتبی استفاده کرد و از دانش‌آموزان خواست تا مفهوم شعر را به نثر ساده و روان در قالب یک داستان کوتاه بنویسند. پس از ارزشیابی و ارائه بازخورد این برگه‌ها در پوشه کار نگهداری شود.

■ جلسه هشتم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۴)

فعالیت‌های نوشتاری (۴) : درک متن

در این درس در ادامه آشنا کردن دانش‌آموزان با ابزارهای صوری انسجام گزاره‌های متن، علائم و نشانه‌های ساختار بلاغی شامل روش‌ها و فهرست‌ها با تکیه

بر زمان مانند: سپس و بعد معرفی می‌شود. هوشیار کردن دانش‌آموزان نسبت به این سررخ‌ها در متن باعث افزایش دقت آنها می‌شود و در تقویت درک متن آنها مؤثر است.

■ جلسه نهم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۵)
۲۰ دقیقه	۲- املا

فعالیت‌های نوشتاری (۵): نگارش

این درس به تثبیت مطالب سه درس پرداخته است. در آنجا بند مقدمه و بند‌های بدنه آموزش داده شد.

املا

املا به صورت دو قسمتی مثل دروس قبل برگزار می‌گردد. در قسمت املائی تقریری می‌توان کلمات دارای ارزش املائی متن شعر را استخراج نموده و یک متن کوتاه ساخت و املا گفتن از خود شعر نیز بلامانع است.

قسمتی از یک متن معلم ساخته:

«رودخانه نیل همیشه طغیان، طوفان و موج را به خود دیده است، اما ربّ جلیل با عشق و بنده‌پروری مسافران کشتی را به منزل رساند. لطف خدا.....»
گاهی می‌توان لغات را در اختیار گروه‌های دانش‌آموزی گذاشت تا به تولید متن املا بپردازند و از همان متون در زنگ املا بهره برد.

■ جلسه دهم	
۴۵ دقیقه	بخوان و حفظ کن

● درس چهاردهم:

ادب از که آموختی؟

■ اهداف

- ۱) آشنایی با آداب زندگی و مفاهیم اخلاقی
- ۲) آشنایی دانش‌آموزان با اجزای جمله
- ۳) تقویت درک شنیداری
- ۴) آشنایی با نشانه‌های ساختار بلاغی متن مانند «اول»،
دوم، سوم...»
- ۵) آشنایی با بند نتیجه‌گیری

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
۳۰ دقیقه	۱- تدریس درس
۱۵ دقیقه	۲- درک متن

روش تدریس پیشنهادی

روش تدریس اعضای گروه :

روش تدریس اعضای گروه زمانی قابلیت اجرایی بهتری پیدا می‌کند که بتوان متن درس را به قسمت‌های مختلف تقسیم کرد و درس «ادب از که آموختی؟» دارای این قابلیت است.

۱) متن درس را به چهار قسمت تقسیم کرده و برای هر قسمت شماره بگذارید. (بخش دو کس رنج... شماره ۱- بخش یکی را گفتند... شماره ۲- لقمان... شماره ۳- بخش مشک و عطار... شماره ۴...)

۲) دانش‌آموزان کلاس را به گروه‌های چهار نفره تقسیم کرده و به اعضای گروه‌ها نیز شماره‌های ۱ تا ۴ را بدهید.

۳) به دانش‌آموزان به شرح ذیل فرصت صامت‌خوانی متن درس را بدهید.

۱-۳) دانش‌آموزان شماره ۱ هر گروه فقط بخش ۱ درس را مطالعه کنند.

۲-۳) دانش‌آموزان شماره ۲ هر گروه فقط بخش ۲ درس را مطالعه کنند.

۳-۳) دانش‌آموزان شماره ۳ هر گروه فقط بخش ۳ درس را مطالعه کنند.

۴-۳) دانش‌آموزان شماره ۴ هر گروه فقط بخش ۴ درس را مطالعه کنند.

۴) پس از صامت‌خوانی دانش‌آموزان هم‌شماره، در گروه‌ها گرد هم آمده، گروه‌های جدید را تشکیل دهند.

مثال : گروه لاله (همه دانش‌آموزان شماره یک)، گروه شقایق (همه دانش‌آموزان

شماره دو) و ....

۵) دانش‌آموزان در گروه جدید که همه یک متن مشترک را مطالعه کرده‌اند،

به نوبت مفهوم دریافتی از مطالعه خود را برای هم‌گروهی‌ها توضیح می‌دهند. تکرار یک مطلب واحد، باعث تثبیت، تکمیل و تعمیق مفهوم محتوا در دانش‌آموزان هر گروه می‌شود.

۶) دانش‌آموزان را به گروه‌های اصلی خود برگردانید. (از شماره ۱ تا ۴)

۷) در این مرحله دانش‌آموزان از شماره ۱ تا شماره ۴ به ترتیب ۴ قسمت

درس را در گروه برای یکدیگر توضیح می‌دهند و آموزش از طریق گروه هم‌سال اتفاق می‌افتد.

۸) پس از اتمام گفت‌وگوی دانش‌آموزان در گروه‌ها به جمع‌بندی مطالب بپردازید. در این قسمت نماینده گروه‌ها نیز می‌توانند کمک کنند.
در پایان با استفاده از کتاب گویا، خوانش متن درس را انجام دهید.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است :

درست و نادرست

سؤال اول : درک اطلاعات صریح متن

سؤال دوم : رسیدن به استنباط

درک مطلب

سؤال اول : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال دوم : رسیدن به استنباط

سؤال سوم : درک اطلاعات صریح متن

سؤال چهارم : تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

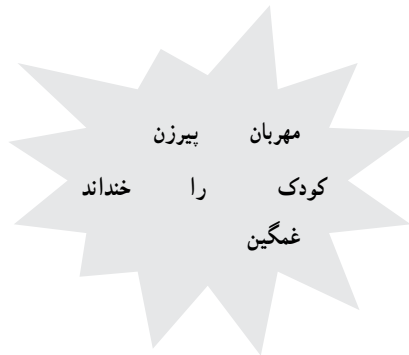
■ جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	۱- دانش‌زبانی
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

دانش زبانی

درس گذشته جملاتی را آموزش داد که مانند پازلی با دو خانه بودند. قطعه اصلی آن، فعل بود که تعیین می‌کرد با اضافه شدن چند قطعه دیگر به این پازل معنی کامل می‌شود. مثلاً فعلی مانند «رفت» با گرفتن یک قطعه مثل «علی» کامل می‌شد و معنا را انتقال می‌داد. در واقع بدون اینکه به فعل «لازم» و «نهاد» و عبارات و الفاظ دستوری مانند این اشاره کنیم، تنها منطق قرار گرفتن اجزای جمله را آموزش می‌دهیم. در این درس فعل جمله به گونه‌ای است که پازل جمله، سه خانه‌ای می‌شود. در واقع فعل متعدی است و نیاز به مفعول دارد. باز هم تأکید می‌شود هدف، آموزش دستور نیست لذا از توضیح فعل متعدی و مفعول و غیره پرهیز شود و تنها از طریق بازی با پازل، انواع و اقسام جملات به دانش‌آموزان داده شود تا اجزای آن را جدا کنند یا اجزای جمله را جدا کنند تا آنها پازل را بسازند.

نمونه سؤال

با این کلمه‌ها جمله بسازید و نمودار جمله را رسم کنید. پازل این جمله، چند خانه دارد؟

تذکر : چنان که ملاحظه می‌کنید با اینکه در این سؤال اشاره‌ای به فاعل و مفعول و فعل و گروه اسمی نشده است، ولی اگر دانش‌آموز، درست جواب داد یعنی همه آنها را درک کرده است.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	۲- خواندن با لحن

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و دانش زبانی
 جواب سؤال ۲: (ناظر، منظور، نظر) - (معلوم، علم، عالم) - (عطر، معطر، عطار)
 نکته: آشنایی دانش‌آموزان با این کلمات صرفاً به منظور کمک به املاي دانش‌آموز است.

■ جلسه چهارم	
۴۵ دقیقه	گوش کن و بگو

به توضیحات گوش کن و بگو در درس دوم مراجعه شود.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خواندن

فعالیت‌های نوشتاری (۲): املا
 جواب سؤال ۱: میان تهی - بلند آوازه - هنرنامی
 جواب سؤال ۲: سعی - غازی - لقمان

■ جلسه ششم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا : املاي توپ کاغذی

آموزگار بخشی از یک یا چند کلمه را داخل تکه‌های کاغذ نوشته (به تعداد دانش‌آموزان) و آن کاغذها را به شکل یک توپ کاغذی مچاله می‌کند و از سرگروه‌ها می‌خواهد که کاغذها را به طرف دانش‌آموزان گروه خود پرتاب کنند. دانش‌آموزان بعد از گرفتن توپ‌ها آنها را باز کرده، کامل می‌کنند. سپس معلم از بچه‌ها می‌خواهد به ترتیب پای تخته بیایند و کلمه‌ها را به شکل کامل و صحیح بنویسند و بقیه دانش‌آموزان کلمات را در دفتر فعالیت یادگیری خود می‌نویسند. معلم می‌تواند از همین کلمات برای تکلیف شب در قالب تمرین جمله‌سازی استفاده کند.

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه
۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

ارزشیابی آزمون عملکردی نمونه کار در این درس کاربرد دارد. معلم از دانش‌آموز می‌خواهد تا متون کهن درس را به صورت نثر امروزی برگرداند و بنویسد.

■ جلسه هشتم	
فعالیت‌های نوشتاری (۴)	۴۵ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۴) : درک متن

در این درس در ادامه آشنا کردن دانش‌آموزان با ابزارهای صوری انسجام گزاره‌های متن، علائم و نشانه‌های ساختار بلاغی شامل روش‌ها و فهرست‌ها با تکیه بر زمان مانند: اول، دوم، سوم...، اولین، دومین، ابتدا، نخست، آخر معرفی می‌شود.

■ جلسه نهم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۵)
۲۰ دقیقه	۲- املا

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش

این درس در ادامه آموزش انشانویسی پس از معرفی بند مقدمه و بندهای بدنه به بند نتیجه‌گیری پرداخته است که قبلاً توضیح داده شد. در این درس دانش‌آموز با خواندن متن در مرحله تشخیص بندها را با هم مقایسه می‌کند، موضوع هر یک را بررسی می‌کند و ساختار انشا را درک می‌کند. بدیهی است در این درس باید تمرکز معلم بر بند نتیجه‌گیری باشد.

املا

چون متن درس نثر کهن است برای ایجاد مهارت درست‌نویسی در دانش‌آموزان تمرین بیشتری لازم است. تداعی معانی کلمات، به تقویت املاهای دانش‌آموزان کمک می‌کند. املاهای دو قسمتی شامل املاهای تقریری و فعالیت‌های املاهای مثل دروس گذشته با هدف ارزشیابی و سنجش میزان پیشرفت مهارت املا نویسی و آموزش املا انجام می‌شود.

● درس پانزدهم:

شیر و موش

■ اهداف

- ۱- تقویت مهارت خوانش شعر با رعایت لحن
- ۲- گسترش دایره واژگان با فرایند واژه‌سازی اشتقاق (گل + زار)
- ۳- آشنایی با چگونگی بیان پایان قصه
- ۴- آشنایی با ابزارهای انسجام متن
- ۵- تقویت فضایل اخلاقی به‌ویژه گذشت
- ۶- تثبیت یادگیری ابزارهای انسجام متن
- ۷- اشنانویسی شامل کلیه بندها (بند مقدمه، بندهای بدنه، بند نتیجه‌گیری)

■ آموزش

■ جلسه اول	
۱- تدریس درس	۳۰ دقیقه
۲- درک متن	۱۵ دقیقه

روش تدریس پیشنهادی

ایفای نقش : ایفای نقش روشی است که می‌تواند برای تجسم عینی موضوعات و درس‌هایی که برای نمایش مناسب باشند، به کار رود. در این روش فرد یا افرادی موضوعی را به صورت نمایش کوتاه اجرا می‌کنند. دانش‌آموزانی که در صحنه نمایش به ایفای نقش می‌پردازند، معمولاً یکدیگر را مخاطب قرار می‌دهند و گفت‌وگوهایی بین خود آنها رد و بدل می‌شود. صحنه اجرای نمایش باید طوری ترتیب داده شود که همه دانش‌آموزان بتوانند ایفای نقش را ببینند. همچنین آنان باید بلند صحبت کنند تا همه بتوانند صدای آنان را بشنوند. برای مطلوبیت بیشتر در اجرای روش تدریس "ایفای نقش" باید از دانش‌آموزانی مدد گرفت که نسبت به یکدیگر حس خوبی دارند. این روش تدریس یادگیرندگان را تا پای واقعیت می‌برد چون فقط به اجرا در آوردن نقش نیست بلکه در این جریان دانش‌آموزان نه تنها موقعیت‌ها و مهارت‌هایی را بررسی کرده و به کسب و فهم آنها اقدام می‌کنند بلکه به تجسم عینی موضوعات درس نیز دست می‌یابند.

مراحل اجرای روش تدریس :

- ۱- انتخاب بازیگران : سعی کنید اکثر دانش‌آموزان به نوبت در گروه‌های ایفای نقش قرار بگیرند.
- ۲- آماده سازی : روشن شدن نقش‌ها مبتنی بر هدف اصلی آموزش، در آماده شدن بچه‌ها مؤثر است.
- ۳- بیان اهداف برای دانش‌آموزان
- ۴- اجرای نمایش
- ۵- طرح پرسش : با توجه به رخدادهای نمایش سؤالاتی را از دانش‌آموزان بپرسید و آنان را به پاسخگویی در زمینه اهداف مورد نظر هدایت کنید.
- ۶- توضیح : برای بسط تجربه و دانش محتوای درسی، توضیحاتی ارائه

می‌شود؛ باید دقت شود تا آنچه می‌گوییم بر مبنای تجربه دانش‌آموزان از زندگی و از نمایش کلاس باشد.

درس «شیر و موش» حاوی مطالب ارزنده اخلاقی است که در قالب نمایش می‌توان به بچه‌ها انتقال داد. پس از اجرای نمایش و تکمیل فرایند تدریس، خوانش متن با استفاده از کتاب گویا انجام می‌شود.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

درست و نادرست

سؤال اول: درک اطلاعات صریح متن

سؤال دوم: درک اطلاعات صریح متن

سؤال سوم: رسیدن به استنباط

درک مطلب

سؤال اول: درک اطلاعات صریح متن

سؤال دوم: تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال سوم: تلفیق اطلاعات متن

سؤال چهارم: تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

■ جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	۱- واژه‌آموزی
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

واژه‌آموزی

یکی از فرایندهای واژه‌سازی در زبان فارسی «وندافزایی» است. در این درس افزودن پسوند «زار» به اسم باعث ایجاد اسم مکان شده است. چنان که قبلاً هم ذکر آن رفت نیازی به انباشتن ذهن دانش‌آموزان با الفاظ دستوری پسوند و اسم مکان و مانند این نیست؛ و درک مفهوم کفایت می‌کند.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	۲- خواندن با لحن

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و واژه‌آموزی

جواب سؤال ۲: (گاز، باز) - (گوش، موش) - (شیر، گیر) - (غازی، رازی)

■ جلسه چهارم	
۴۵ دقیقه	قصه‌گویی و صندلی صمیمیت

در ادامه جلسات قبل در این درس نحوه ارائه پایان قصه آموزش داده می‌شود. مطلبی که اهمیت دارد این است که در کل کتاب چهار فعالیت قصه‌گویی و صندلی صمیمیت است و باید همه دانش‌آموزان در انجام این فعالیت شرکت داده شوند.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خواندن

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا

آموزگار از دانش‌آموزان می‌خواهد که در منزل از روی متن شعر با صدای بلند و رسا بخوانند و با تلفن همراه یا ضبط صوت یا...، صدای خود را ضبط کنند. دانش‌آموزان فایل صوتی خود را به کلاس آورده و معلم نسبت به پخش آنها اقدام می‌نماید و دانش‌آموزان املا می‌نویسند. با این روش دانش‌آموزان می‌توانند اشکالات خواندن خود را نیز برطرف کنند.

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه
۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

در قسمت ارزشیابی می‌توان از آزمون عملکردی در موقعیت شبیه‌سازی شده بهره برد. دانش‌آموز می‌تواند نقش قسمتی را که معلم تعیین کرده بازی کند. تهیه و اجرای این آزمون‌ها نیازمند اندکی مهارت و دقت است. در صورتی که معلم قادر باشد آزمون‌های مطلوبی طراحی و اجرا کند، اطلاعات ارزشمندی از چگونگی یادگیری

دانش‌آموز کسب خواهد کرد.

■ جلسه هشتم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۴)

فعالیت‌های نوشتاری (۴) : درک متن

در این درس به منظور تثبیت یادگیری دو درس قبل که دانش‌آموزان را با علائم و نشانه‌های ساختار بلاغی آشنا کرد، متنی ارائه شده است که دانش‌آموزان با پر کردن جاهای خالی، ارتباط معنایی بین گزاره‌های متن را درک خواهند کرد. پیشنهاد می‌شود برای ایجاد روحیه همکاری و نشاط در این جلسه به کمک دانش‌آموزان در کلاس پوره سیب‌زمینی درست کنید.

■ جلسه نهم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۵)

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش

پس از آموزش انشانویسی و آشنایی دانش‌آموزان با ساختار انشا در این درس برای تثبیت یادگیری دانش‌آموز باید انشا بنویسد؛ به عبارت دیگر به مرحله تولید رسیده است. در این درس موضوع انشا و موضوع کوچک‌تر بندهای بدنه به او داده شده است تا راحت‌تر ذهنش را مرتب کند.

■ جلسه دهم	
۴۵ دقیقه	بخوان و ببندیش

برای آموزش «بخوان و بیندیش» به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید. سطوح سؤالاتی که در بخش «درک و دریافت» آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

درک و دریافت

سؤال اول: تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال دوم: رسیدن به استنباط

سؤال سوم: درک اطلاعات صریح متن

سؤال چهارم: رسیدن به استنباط

سؤال پنجم: تفسیر اطلاعات متن

سؤال ششم: تلفیق اطلاعات متن

■ جلسه یازدهم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- مثل	۲۰ دقیقه

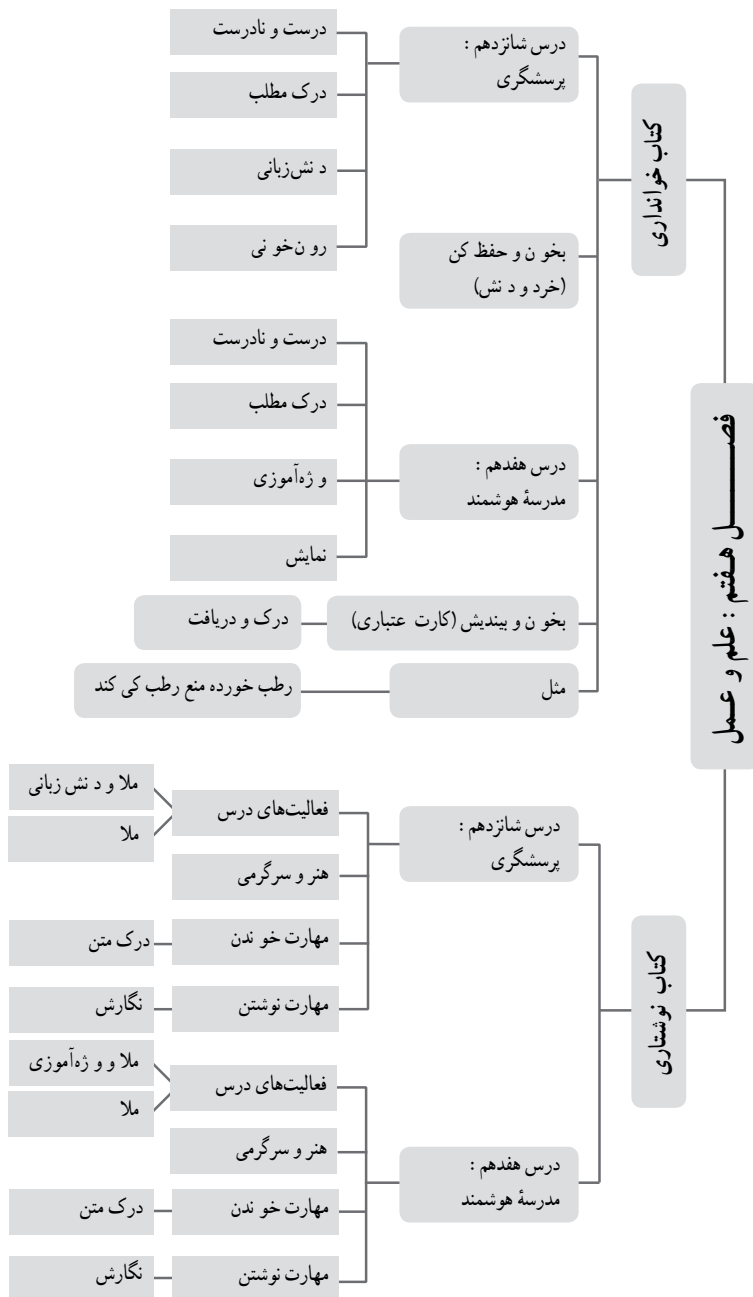
در این درس نیز مانند دروس قبل املاهای دو قسمتی پیشنهاد می‌شود. یک نمونه آزمون مداد - کاغذی ارائه می‌گردد.

فصل هفتم : علم و عمل

درس شانزدهم : پرسشگری

درس هفدهم : مدرسه هوشمند

اهداف فصل هفتم:

- ۱- آشنایی با دانشمند ایرانی ابوریحان بیرونی
- ۲- ایجاد و تقویت روحیه پرسشگری و کسب علم
- ۳- تقویت مهارت درک متن و بهبود سواد خواندن
- ۴- ایجاد علاقه به کتابخوانی
- ۵- تقویت مهارت گوش دادن و توجه به لحن داستان
- ۶- آشنایی با سخن گفتن متناسب با مخاطب و موقعیت
- ۷- آشنایی با اجزای جمله
- ۸- گسترش دایره واژگان
- ۹- تقویت توانایی حفظ شعر
- ۱۰- آشنایی با تکنولوژی و کاربرد علم در زندگی
- ۱۱- آشنایی با کاربرد ضرب المثل

● درس شانزدهم:

پرسشگری

■ اهداف

- ۱- آشنایی با ابوریحان بیرونی
- ۲- تقویت روحیه پرسشگری
- ۳- تشخیص عناصر سازنده جمله
- ۴- آشنایی با لحن مناسب در خوانش متن
- ۵- تقویت درک متن با تثبیت آموزه‌های قبلی
- ۶- آشنانویسی شامل کلیه بندها (بند مقدمه، بندهای بدنه، بند نتیجه‌گیری)

■ آموزش

■ جلسه اول	
۳۰ دقیقه	۱- تدریس درس
۱۵ دقیقه	۲- درک متن

روش تدریس پیشنهادی

الگوی کاوشگری: آموزش کاوشگری وارد کردن مستقیم شاگردان در فرایند تفکر علمی از طریق تمرین‌هایی است که فرایند علمی را در زمان بسیار کوتاه فشرده می‌سازد. آموزش کاوشگری منجر به افزایش درک علوم، بهره‌وری تفکر خلاق و مهارت‌هایی برای دریافت و تحلیل اطلاعات می‌شود.

مراحل اجرای الگوی کاوشگری

گام اول: برهم زدن عادت ذهنی: ارائه یک موقعیت پرسش‌برانگیز، معماگونه، مهیج و غیر معمول شروع خوبی برای الگوی کاوشگری است. برای ایجاد این موقعیت، باید سطح اطلاعات علمی دانش‌آموزان را در نظر داشته باشید و از موارد ساده و پیش‌پاافتاده دوری کنید.

گام دوم: پرسشگری: وقتی یک موقعیت ابهام‌دار را به دانش‌آموزان ارائه می‌دهید، عادت و تعادل ذهنی آنها را برهم می‌زنید. آنها بلافاصله شروع به پرسیدن می‌کنند. برخی از دانش‌آموزان از شما می‌خواهند که پاسخ صحیح را ارائه دهید. باید هوشمندانه و با صبر و حوصله فرایند پرسشگری دانش‌آموزان را هدایت کنید. از دانش‌آموزان بخواهید پرسش‌هایی مطرح کنند که پاسخ آنها "بله" یا "خیر" یا یک عبارت کوتاه باشد. در واقع در این مرحله، دانش‌آموزان افکار خود را روی مسئله متمرکز کرده، آن را سازمان می‌دهند. آنها در صدد شناختن هر چه بیشتر آن رویداد هستند.

گام سوم: فرضیه‌سازی: در این مرحله دانش‌آموزان به سؤالات پاسخ‌هایی می‌دهند که درستی آن معلوم نیست. از هر گروه یک نفر بهترین فرضیه‌ها را می‌خواند و می‌توان پاسخ‌ها را روی تابلوی کلاس نوشت.

گام چهارم: آزمایشگری: برای تصمیم‌گیری درباره درستی یا نادرستی فرضیه‌ها نیاز به اطلاعات بیشتری است، به دانش‌آموزان توضیحاتی درباره موضوع مورد بحث ارائه دهید و برای گردآوری اطلاعات بیشتر در این زمینه، تا جلسه بعد به

آنها فرصت دهید. (منابع علمی معتبر جهت گردآوری اطلاعات را به دانش‌آموزان معرفی نمایید.)

گام پنجم: تحلیل و نتیجه‌گیری: پس از تأیید فرضیه از دانش‌آموزان بخواهید به توضیح آنچه گذشت بپردازند و در واقع فرایند کاوشگری خود را شرح دهند. هدف اصلی آگاه شدن و تسلط بر فرایند کاوشگری است نه محتوای مسئله.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

درست و نادرست

سؤال اول تا سوم: درک اطلاعات صریح متن

درک مطلب

سؤال اول: درک اطلاعات صریح متن

سؤال دوم: تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال سوم: سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش‌آموزان

سؤال چهارم: تفسیر اطلاعات متن

■ جلسه دوم	
۱- دانش‌زبانی	۲۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

دانش زبانی

درس گذشته جملاتی را آموزش داد که مانند پازلی با سه خانه بودند. قطعه اصلی پازل فعل بود که تعیین می‌کرد با اضافه شدن چند قطعه دیگر به این پازل معنی کامل می‌شود. به عنوان مثال فعل «خورد» قطعه اصلی پازل جمله است که با گرفتن دو قطعه «مریم» و «سیب» کامل می‌شود.

در این درس جملاتی ارائه می‌شود که مانند پازلی با چهار خانه هستند. در این جملات ظرفیت فعل به گونه‌ای است که با گرفتن سه قطعه کامل می‌شود. به عنوان نمونه فعل «گذاشت» به سه قطعه «رضا»، «کیف» و «میز» احتیاج دارد تا بتواند جمله‌ای تولید کند که معنای کاملی داشته باشد.

چنان که ملاحظه می‌کنید در حقیقت در این درس متمم معرفی می‌شود؛ حروف اضافه نیز به عنوان نشانه متمم ارائه می‌شود؛ ولی به هیچ وجه آموزش به سبک دستور سنتی انجام نمی‌شود. باز هم تأکید می‌شود هدف از مباحث دانش زبانی آشنایی با اجزای جمله به نوعی است که دانش‌آموز بتواند جمله را به اجزای آن خرد کند.

■ جلسه سوم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)
۲۰ دقیقه	۲- خواندن با لحن

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه چهارم	
۴۵ دقیقه	روان خوانی

در دروس گذشته لحن خواندن کلمه و جمله آموزش داده شد. در این درس لحن خواندن متن مورد نظر است. متن شنیداری این فعالیت روایی است؛ قبلاً در مورد لحن متون روایی مطالب لازم ارائه شد. در این متن توجه کنید که دانش‌آموز هم لحن کلمه را رعایت کند، هم لحن انواع جمله را و هم لحن متن روایی را در نظر بگیرد.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خواندن

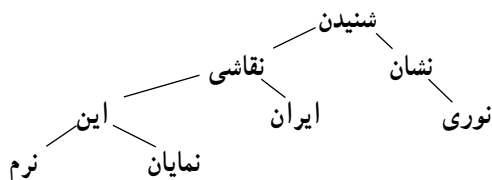
به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
۲۵ دقیقه	۱- املا
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی

املا

برای این درس املاي خوشه‌ای پیشنهاد می‌شود. دانش‌آموزان نمونه این املا را سال گذشته دیده‌اند. دانش‌آموز کلمه‌ای را به دلخواه از متن درس انتخاب می‌کند. سپس با نشانه آخر این کلمه دو کلمه از متن درس پیدا می‌کند که با این نشانه شروع شده باشند و این کار را تا زمانی ادامه می‌دهد که دیگر کلمه‌ای نباشد و خوشه بعدی را می‌کشد.

مثال :

■ جلسه هفتم	
۲۵ دقیقه	۱- ارزشیابی از فعالیتهای درس
۲۰ دقیقه	۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی

ارزشیابی از فعالیتهای درس

استفاده از جعبه کارت‌های شفاهی روش خوبی برای ارزشیابی می‌باشد. دانش‌آموز از کارت‌های سؤال درون جعبه یک کارت را انتخاب می‌کند، با صدای بلند خوانده و پاسخ آن را می‌گوید.

■ جلسه هشتم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۴)

فعالیت‌های نوشتاری (۴) : درک متن

در این درس متنی ارائه شده است که دانش‌آموز باید صامت‌خوانی کند و به پرسش‌های آن به صورت مکتوب پاسخ دهد. در این متن ابزارهای انسجام گزاره‌های متن مانند حروف ربط و ضمائر مجدداً مرور شده است که به تثبیت یادگیری می‌انجامد.

■ جلسه نهم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۵)
۲۰ دقیقه	۲- املا

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : نگارش

در درس گذشته برای نوشتن انشا به دانش‌آموز کمک شد و موضوع کوچک‌تر بندها ارائه شد. در این درس دانش‌آموزان ابتدا باید موضوع را خرد کنند و انشایی با چهار بند بنویسند که شامل مقدمه، دو بند بدنه و بند نتیجه‌گیری است. انتخاب موضوع کوچک‌تر بندهای بسیار اهمیت دارد و دانش‌آموزان باید موضوعات را به گونه‌ای انتخاب کنند که یکی مکمل دیگری باشد تا انشا منظم و منسجم باشد.

■ جلسه دهم	
۴۵ دقیقه	بخوان و حفظ کن

● درس هفدهم:

مدرسه هوشمند

■ اهداف

- ۱- آشنایی دانش‌آموزان با کاربرد فناوری در زندگی
- ۲- گسترش دایره واژگان با فرایند واژه‌سازی اشتقاق (بین + نده)
- ۳- آشنایی با سخن گفتن متناسب با مخاطب و موقعیت از طریق نمایش
- ۴- تقویت درک متن و کتابخوانی
- ۵- اشنانویسی شامل کلیه بندها (بند مقدمه، بندهای بنده، بند نتیجه‌گیری)

■ آموزش

■ جلسه اول	
۳۰ دقیقه	۱- تدریس درس
۱۵ دقیقه	۲- درک متن

روش تدریس پیشنهادی

نمایش (مدل علمی)، بارش مغزی

روش بارش مغزی: الگوی بارش مغزی یکی از راهبردهای پرورش خلاقیت است. استفاده از روش بارش مغزی، افراد یک گروه را به آفرینش اندیشه‌هایی فراتر از آنچه تاکنون بوده است، سوق می‌دهد.

گام اول: بیان موضوع: در این مرحله موضوعی را تعیین کنید که مطالب مربوط به آن عیناً در متن درس نیامده باشد، اما دانش‌آموزان در مورد آن هر چند اندک، اطلاعاتی داشته باشند. طرح موضوع در قالب سؤالات تفکربرانگیز، رغبت دانش‌آموزان را در ارائه پاسخ‌های بهتر برمی‌انگیزد.

با نشان دادن قسمتی از یک فیلم در مورد رایانه، یا نشان دادن تصویر و یا خواندن یک مطلب جالب درباره رایانه، کاربردهای مهم این ابزار را در قالب سؤال مطرح کنید. سؤال باید مشخص باشد نه کلی و نه آن چنان محدود که دانش‌آموزان نتوانند اندیشه‌های خود را به هدف معینی نشانه‌گیری کنند.

گام دوم: گروه‌بندی و بیان هنجارها: کار حتماً باید به صورت گروهی انجام پذیرد. در هر گروه یک دانش‌آموز به عنوان سرگروه، انتخاب شده و یک یا دو نفر وظیفه نوشتن نظریات و اندیشه‌های اعضای گروه را به عهده می‌گیرند. در کلاس‌های کم‌جمعیت می‌توانید یک گروه تشکیل بدهید که اعضای آن تمام دانش‌آموزان کلاس هستند و یکی از دانش‌آموزان نظرات را روی تابلوی کلاس می‌نویسد.

گام سوم: بارش دیدگاه‌ها و نظرات: اصلی‌ترین و فعال‌ترین مرحله این الگو، تولید اندیشه و خلاقیت (بارش فکری) است. در این مرحله دانش‌آموزان با نظم و آرامش نظرات خود را درباره سؤال و موضوع مطرح شده بیان می‌کنند و مسئول نگارش آنها را ثبت می‌کند. در این مرحله اگر عضوی نخواهد نظر خود را اعلام کند، آزاد است؛ زیرا انگیزه درونی در خلاقیت شخصی و آزاداندیشی اهمیت بسیار دارد.

گام چهارم: طبقه‌بندی نظرات: در این قسمت دانش‌آموزان با تعدد نظرات مواجه هستند. از آنها بخواهید که جملات تکراری را حذف، جملات مشابه را ویرایش

و جملات اصلی را در صورت نیاز اصلاح نمایند.

گام پنجم: ارزشیابی/افکار و نظرات: در این مرحله نظرات گروه‌ها مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرند. برای انجام این کار از گروه‌ها بخواهید به نوبت، اندیشه‌های نهایی خود را بیان کنند. از دانش‌آموزان بخواهید درباره این افکار اظهار نظر نمایند.

در پایان جمع‌بندی نهایی را انجام دهید و اگر لازم می‌دانید مطالب مورد نظر خودتان را اضافه کنید.

خوانش متن

ابتدا دانش‌آموزان به روش صامت‌خوانی متن درس را بخوانند؛ سپس به تشخیص معلم متن درس توسط دانش‌آموزان، کتاب گویا یا خود معلم خوانده می‌شود.

درک متن

سطوح سؤالاتی که در بخش «درست و نادرست» و «درک مطلب» این درس آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

درست و نادرست

سؤال اول: رسیدن به استنباط

سؤال دوم: درک اطلاعات صریح متن

سؤال سوم: درک اطلاعات صریح متن

درک مطلب

سؤال اول: درک اطلاعات صریح متن

سؤال دوم: تلفیق اطلاعات متن و رسیدن به استنباط

سؤال سوم: سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش‌آموزان

■ جلسهٔ دوم	
۱- واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

واژه‌آموزی

یکی از فرایندهای واژه‌سازی در زبان فارسی «وندافزایی» است. در این درس افزودن پسوند «نده» به بن فعل باعث ایجاد اسم فاعل شده است. چنان که قبلاً هم ذکر آن رفت نیازی به انباشتن ذهن دانش‌آموزان با الفاظ دستوری پسوند و اسم فاعل و مانند این نیست؛ و درک مفهوم کفایت می‌کند.

■ جلسهٔ سوم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه
۲- خواندن با لحن	۲۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسهٔ چهارم	
نمایش	۴۵ دقیقه

یکی از مهم‌ترین مهارت‌هایی که دانش‌آموزان باید کسب کنند، سخن گفتن متناسب با مخاطب و بافت است. آنها باید بدانند بافت رسمی، غیررسمی و دوستانه گفتار خاص خودش را دارد. هدفی که از اجرای این نمایش دنبال می‌شود آموزش و تمرین سخن گفتن متناسب با بافت و مخاطب است.

■ جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خواندن

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
۲۵ دقیقه	۱- املا
۲۰ دقیقه	۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی

املا

برای برگزاری املا جملاتی از متن درس را انتخاب کرده و جای برخی از کلمات را خالی بگذارید تا توسط دانش‌آموزان در گروه تکمیل شود. دانش‌آموزان با املاي جاخالی آشنایی دارند و از آن استقبال می‌کنند.

--	--

■ جلسه هفتم	
۲۵ دقیقه	۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس
۲۰ دقیقه	۲- جدول صفحه هنر و سرگرمی

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه هشتم	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۴)

این صفحه شامل دو بخش فعالیت‌های درک متن و کتاب‌خوانی می‌باشد. در قسمت کتاب‌خوانی، یک داستان واحد برای کل کلاس خوانده می‌شود. سپس دانش‌آموزان به صورت گروهی رویدادهای آن را فهرست نموده و شماره‌گذاری می‌نمایند. طرح سؤال توسط دانش‌آموزان از شیوه‌های فراشناختی افزایش درک متن است.

■ جلسه نهم	
۴۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های نوشتاری (۵)

نگارش

در این درس تولید انشایی با پنج بند خواسته شده است. در واقع هدفی که از پایه سوم ابتدایی در صفحه نگارش دنبال می‌شد این نقطه بود. به عبارت دیگر دو سال آموزش داده شد تا مهارت نوشتن دانش‌آموز در گام‌های مشخص مرحله به مرحله ارتقا

یابد و به نقطه‌ای برسد که حالا قادر است به صورت روشمند انشایی بنویسد که بند مقدمه و نتیجه‌گیری دارد، بندهای بدنه آن کاملاً مرتبط و مکمل یکدیگر هستند و در مجموع انشای منظم و منسجمی با پنج بند است.

■ جلسه دهم	
بخوان و بیندیش	۴۵ دقیقه

برای آموزش «بخوان و بیندیش» به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید. سطوح سؤالاتی که در بخش «درک و دریافت» آمده است به ترتیب به صورت زیر است:

درک و دریافت

سؤال اول: تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال دوم: رسیدن به استنباط

سؤال سوم: تلفیق و تفسیر اطلاعات متن

سؤال چهارم: تلفیق اطلاعات متن و رسیدن به استنباط

سؤال پنجم: درک اطلاعات صریح متن و رسیدن به استنباط

سؤال ششم: درک اطلاعات صریح متن و رسیدن به استنباط

سؤال هفتم: سؤال واگرا برای اظهار نظر خلاقانه و آزاد دانش‌آموزان

■ جلسه یازدهم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- مثل	۲۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

منابع

- آقازاده، محرم و فضل‌ی، رخساره، تابستان ۱۳۸۴، راهنمای آموزش در کلاس‌های چند پایه، انتشارات آیتز، تهران.
- اکبری شلدره، فریدون؛ قاسم‌پور مقدم، حسین؛ علیزاده، فاطمه صغری (۱۳۸۹)، روش‌های نوین یاددهی - یادگیری، تهران: انتشارات فرتاب.
- اکبری شلدره، فریدون؛ کجانی حصاری، حجت و خاتمی، رضا (۱۳۹۱)، مبانی خواندن در زبان فارسی، تهران: انتشارات لوح زرین.
- حسینی، محمد؛ احمدی، حسین (۱۳۸۴)، ارزشیابی توصیفی، الگویی نو در ارزشیابی تحصیلی. تهران: انتشارات مدرسه.
- رحیمی‌ژاد، ویدا؛ نجفی پازکی، معصومه (۱۳۹۰)، می‌خواهم بنویسم، از جمله تا پاراگراف، تهران: انتشارات رهنما.
- شقاقی، ویدا (۱۳۸۶) مبانی صرف، تهران: انتشارات سمت.
- صفوی، کوروش (۱۳۸۳)، درآمدی بر معنی‌شناسی. تهران: انتشارات سوره مهر.
- طیب‌زاده، امید (۱۳۸۵)، ظرفیت فعل و ساخت‌های بنیادین جمله در فارسی امروز، تهران: نشر مرکز.
- مشکوٰۃ‌الدینی، مهدی (۱۳۸۸)، دستور زبان فارسی، واژگان و پیوندهای ساختی، تهران: انتشارات سمت.
- نجفی پازکی، معصومه (۱۳۹۱)، سواد خواندن، آموزش درک خوانداری، تهران: انتشارات مدرسه.
- نجفی پازکی، معصومه (۱۳۹۱)، بهبود توانایی سواد خواندن در دانش‌آموزان دوره ابتدایی: آموزش درک خوانداری در چارچوب مدل سازنده‌گرایی، تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.

کتاب خوانداری

درس دوم : فعالیت گوش کن و
بگو
راز خوشبختی، پند سوم گنجشک

حکایت کرده‌اند که مردی گنجشکی

شکار کرد، در راه خانه، گنجشک به

سخن آمد و مرد را گفت : در من فایده‌ای، برای تو نیست. اگر مرا

آزاد کنی، تو را سه پند می‌گویم که هر یک، همچون گنجی است و

اگر هر سه را به کار بگیری خوشبخت شوی که هر سه این پندها راز

خوشبختی انسان است. دو پند را وقتی در دست تو اسیرم می‌گویم و

پند سوم را، وقتی آزادم کردی و بر شاخ آن درخت نشستم، می‌گویم.

مرد با خود اندیشید که سه پند از پرنده‌ای که همه‌جا را دیده و همه

را از بالا نگریسته است، به خوردن گوشت او می‌ارزد. پذیرفت و به

گنجشک گفت که پندهایت را بگو.

گنجشک گفت: پند اول آن است که آنچه از

دستت رفت بر آن افسوس مخور؛ زیرا اگر آن نعمت، حقیقتاً از

آن تو بود، هیچ‌گاه تباه نمی‌شد.

پند دوم آنکه، سخن غیرممکن را باور مکن و از آن درگذر. مرد، چون

این دو پند و نصیحت را از گنجشک شنید؛ طبق وعده، گنجشک را آزاد کرد.

پرنده کوچک پر کشید و بر درختی نشست. چون خود را آزاد و رها دید،

خنده‌ای کرد.

مرد گفت: پند و نصیحت سوم را بگو!

گنجشک گفت: ای نادان، زیان کردی! در شکم من دو گوهر گرانبهاست که

هریک چهل مثقال وزن دارد. تو را فریتم تا از دستت رها شوم. اگر می‌دانستی که چه

گوهرهایی نزد من است، هرگز، مرا رها نمی‌کردی.

مرد، با شنیدن این سخن پشیمان شد اما از افسوس و حسرت، نمی‌دانست، چه

کند. دست بر دست می‌مالید و خود را ناسزا می‌گفت. به گنجشک گفت اگر پیش من

برگردی تو را گرامی می‌دارم و دانه و آب فراوان به تو می‌دهم.

گنجشک گفت: من رفتم، منتظر پند سوم مباش!

مرد رو به گنجشک کرد و گفت: تو به من، وعده دادی و حالا آخرین پندت را

بگو.

گنجشک گفت: تو دو پند قبلی مرا فراموش کردی! ای نادان! با تو گفتم که اگر

نعمتی را از کف دادی، غم مخور؛ اما اینک تو غمگینی که چرا مرا از دست داده‌ای. نیز

گفتم که سخن ناممکن را نپذیر؛ اما تو هم اینک پذیرفتی که در شکم من گوهرهایی است

که چهل مثقال وزن دارد. آخر من خود چند مثقال که چهل مثقال، گوهر با خود حمل

کنم؟! پس تو سزاوار آن دو پند، نبودی؛ پند سوم را نیز با تو نمی‌گویم که قدر آن نخواهی

دانست. این را گفت و پر گشود و رفت تا از نظرها ناپدید شد.

(حکایت «پندهای پرنده» از قصه‌های شیرین «مثنوی مولوی» بازنویسی شده است)

پرتقال بزرگ

متن زیر به صورت قصه برای دانش‌آموزان تعریف شود. در این بخش چگونگی بیان شروع قصه آموزش داده می‌شود؛ بنابراین آغاز قصه باید با روش مخصوص بیان شود. برای شروع قصه می‌توانید از این جملات استفاده کنید :

«خوب بچه‌های خوب من، می‌خواهم یک قصه قشنگ و کوچولو براتون تعریف کنم. یکی بود، یکی نبود، غیر از خدای مهربان هیچ‌کس نبود. روزی بود و روزگاری بود...»

پیرمرد فقیری درخت پرتقالی در باغچه‌اش داشت. میوه آن درخت شیرین‌تر و بزرگ‌تر از دیگر پرتقال‌ها بود.

روزی از روزها درخت، پرتقال بسیار بزرگ، بزرگ‌تر از یک توپ فوتبال داد، پیرمرد گفت : «بهتر است این پرتقال بزرگ را به پادشاه هدیه کنم.» سپس با احتیاط پرتقال را چید. در یک گاری دستی گذاشت و به قصر پادشاه برد. پادشاه که تاکنون چنین پرتقالی ندیده بود، گفت : «هرگز در تمام عمرم پرتقالی به این بزرگی ندیده‌ام.» پادشاه از آن هدیه خیلی خوشش آمد و به پیرمرد پول زیادی داد. یکی از درباریان شاه که این ماجرا را دید، با خود گفت : «پادشاه برای یک پرتقال این قدر پول داد. اگر فنجان طلایم را که خیلی از این پرتقال باارزش‌تر است به پادشاه هدیه کنم حتماً او چیزهای ارزشمندتری به من هدیه خواهد داد.»

پس فنجان طلایش را به کاخ برد و به شاه هدیه کرد. شاه فنجان طلایی را گرفت و گفت : «به‌به. چه فنجان زیبایی هدیه دادی، پس ما هم بهترین چیزی را که خیلی دوست داریم هدیه می‌دهیم. بیا این پرتقال بزرگ را بردار و برو.»

سید جمال میرخلف

درس چهارم : روان خوانی

گوسفندان، مشغول چرا بودند، پسرک چوپان زیر درختی نشست و شروع به نی زدن کرد. در یک لحظه، بزه سفید کوچولو از جلوی چشم مادرش دور شد. ناگهان گوسفند مادر از صدای بزه به خود آمد. بزه کوچولو کنار پرتگاه رفته بود. مادر با عجله پیش او رفت و گفت :

- به تو نگفتم که از من دور نشو؟
- گفتمی.
- آفرین! مرحبا! این طوری به حرف مادرت گوش می کنی؟ پایت چه شده؟
- نفهمیدم چی شد که پایم بیج خورد.
- درد می کند؟
- خیلی!
- عجب بزه بازیگوشی هستی!
- من؟

درس پنجم : فعالیت نمایش

تماشای هستی

در دشتی بزرگ و سرسبز، پروانه‌ای زندگی می کرد با بال‌های زیبا و خوش آب و رنگ، پروانه آن قدر زیبا بود که پروانه‌های دشت همیشه درباره او حرف می زدند و بعضی از آنها به زیبایی بال‌های او حسرت می خوردند.

هر روز صبح که خورشید زیبا از پشت کوه بیرون می آمد، پروانه از خواب بیدار می شد صورتش را با شبنم گل‌ها می شست و بعد به سراغ برکه‌ای که در کنار دشت قرار داشت می رفت، چرخ بر روی آن می زد و بال‌های رنگارنگش را در آب می دید و زیبایی

خودش را تحسین می‌کرد.

او با غرور شاخک‌هایش را بالا می‌گرفت و در

دشت به پرواز در می‌آمد تا بال‌های زیبایش را به نمایش بگذارد.

یک روز هنگام غروب که خورشید، نورش را پشت کوه‌ها پنهان

می‌کرد پروانه‌ها کنار یکدیگر جمع شدند و تصمیم گرفتند که دربارهٔ غرور پروانه

با برکه صحبت کنند و از او خواستند تا کاری کند که پروانه دیگر نتواند خودش را در

آب برکه تماشا کند.

صبح روز بعد پروانه از خواب بیدار شد و مثل همیشه به سراغ برکه رفت تا خود را در

آب تماشا کند و از زیبایی بال‌های خود لذت ببرد. وقتی به برکه رسید، ناگهان برکه با کمک

نسیم ملایمی که می‌وزید شروع به تکان خوردن کرد و موج‌های کوچکی روی آن پدید آمد.

پروانه هر چه تلاش کرد نتوانست خود را در آب ببیند. او که از کار برکه بسیار

ناراحت شده بود، مثل همیشه با غرور به سمت علفزار به پرواز در آمد. ولی به هر طرف

که می‌رفت به جای اینکه پروانه‌های دیگر به دورش حلقه بزنند و از زیبایی او تعریف

کنند، از او فاصله می‌گرفتند و هر کدام به سمتی دیگر پرواز می‌کردند. پروانهٔ مغرور

وقتی دید که پروانه‌ها به او توجهی نمی‌کنند ناراحت و غمگین به روی گل سرخی که

گلبرگ‌هایش را باز کرده بود، نشست.

پروانه که عادت نداشت به غیر از خودش از کس دیگری تعریف کند با دیدن

زیبایی و شادابی گل به شگفت آمد و گفت: به به! چه بویی، تو چقدر زیبایی!

گل سرخ لبخندی زد و گفت: من باید از گلبرگ‌هایم تشکر کنم که سرخی، زیبایی

و بوی خوش من از آنهاست.

هنوز صحبت‌های گل سرخ تمام نشده بود که همهٔ گلبرگ‌ها یک صدا گفتند:

از برگ‌ها تشکر کن که نور خورشید را می‌گیرند و برای ما غذا درست می‌کنند و باعث

خوش‌بویی و خوش‌رنگی ما می‌شوند.

لحظه‌ای بعد برگ‌ها گفتند: از ساقه تشکر کن که آب و مواد لازم را از ریشه

می‌گیرد و به ما می‌رساند تا با آن غذا درست کنیم.

ساقه گفت: از ریشه تشکر کن که آب و
 املاح لازم را از زمین جذب می‌کند تا من بتوانم آنها
 را به برگ‌ها برسانم.
 ریشه گفت: تو نباید از من تشکر کنی، بلکه باید سپاسگزار زمین
 باشی چون من آب و مواد غذایی را از زمین می‌گیرم.
 در آن لحظه زمین به صدا درآمد و گفت: از من هم لازم نیست تشکر کنی بلکه
 باید سپاسگزار خورشید باشی که با گرما و نور خودش آب دریاها و اقیانوس‌ها را بخار
 می‌کند تا ابرها در آسمان باعث ریزش برف و باران و رشد گل‌های زیبا شوند.
 خورشید زیبا و درخشان که تا آن لحظه ساکت و آرام شاهد گفت‌وگوی آنها بود
 لب به سخن باز کرد و گفت: دوستان خوبم! از من هم نباید تشکر کنید، بلکه همه ما باید
 از لطف خداوند بزرگ و مهربان تشکر کنیم. اوست که خالق همه زیبایی‌هاست.
 در این لحظه نسیم ملایمی شروع به وزیدن کرد، پروانه آرام به پرواز درآمد و به
 سوی دشت رفت.
 مهدی مراد حاصل

درس هفتم: گوش کن و بگو

برف سفید

برف روی قلّه کوه نشسته بود. به دشتی که پایین پایش گسترده بود، نگاه کرد. بعد
 خنده‌ای سرد داد و با خود گفت: «من از همه برترم.»
 ناگهان صدایی به گوشش خورد.
 — ای برف باشکوه، من بسیار تشنه‌ام. می‌توانی کمی سیرابم کنی؟
 — من نمی‌توانم. از کسی دیگر کمک بخواه.
 صدای مزرعه بود. مزرعه ادامه داد: «در دل من دانه‌های کوچکی هستند که اگر
 آب ننوشند، می‌میرند.»

— خب بمیرند، به من چه!
— اگر دانه‌ها بمیرند، شکوفا نشوند، بهار هم
خواهد مرد!

— خب بمیرد!

مزرعه بسیار ناراحت شد. رودی کوچک که از نزدیکی‌اش می‌گذشت،
به او گفت: «نگران نباش؛ من همهٔ آبم را تا آخرین قطره به تو می‌بخشم.»
مزرعه خوش حال شد. از آب رودخانه نوشید و دانه‌های کوچکش را سیراب کرد.
چند روز گذشت. رود کم آب شده بود. چیزی نمانده بود که خشک شود و
بمیرد. بنابراین نزد برف رفت و گفت: «ای برف بزرگوار من آبم را از دست داده‌ام. به
کمک تو نیاز دارم.»

— چرا از من کمک می‌خواهی؟

— چون تو قوم و خویش من هستی.

— من و تو فامیلم؟!!

— بله؛ ما هر دو از آب هستیم.

— من که شباهتی بین تو و خودم نمی‌بینم. بین من چقدر سپید و پاکیزه‌ام. تو
چطور می‌توانی فامیل من باشی؟

رود چیزی نگفت و ناامیدانه از نزد برف بازگشت.

خورشید گفت و گوی آنها را شنید. از حرف‌های غرورآمیز برف عصبانی شد
و گرم‌تر تابید، گرمای خورشید، برف را قطره قطره آب کرد. آب‌ها قطره قطره از کوه
سرازیر شدند. سر راهشان دشت را سیراب کردند و آن‌قدر رفتند و رفتند تا به رود
رسیدند. نهر به آنها خوشامد گفت و آنها را در آغوش گرفت.

رود کوچک حالا پراز آب بود. او شاد و آواز خوان پیش می‌رفت و به هر باغ و

مزرعه‌ای می‌رسید، از آب سیرایش می‌کرد.

به مزرعهٔ قصهٔ ما هم سر زد و زمین تشنهٔ آن را باز هم سیراب کرد. آن‌قدر به او آب
داد تا دانه‌ها از خاک سر بیرون آوردند و به سوی نور قد کشیدند. بهار از راه رسید و

گل‌های رنگارنگ شکوفا شدند و بوی خوش آنها
همه‌جا را پر کرد.

عارف الخطیب
ترجمه بهروز رضایی

درس دهم : قصه‌گویی و سندلی صمیمیت

داستان کودک باهوش

متن زیر باید به صورت قصه برای دانش‌آموزان تعریف شود. دقت کنید که نحوه بیان شروع قصه را رعایت کنید.

چهار بازرگان هزار دینار پول داشتند. پول‌هایشان را روی هم گذاشتند و در کیسه‌ای نهادند و به قصد تجارت سفر کردند. در میان راه به باغی رسیدند؛ خواستند بیاسایند و چیزی بخورند. پس، کیسه پولشان را به امانت به باغبان سپردند و خودشان وارد باغ شدند و به تفریح و تماشا پرداختند. همچنان که می‌گذشتند، به لب جوی آبی رسیدند. در آنجا نشستند و از خوردنی‌هایی که با خود داشتند، خوردند. آنگاه خواستند سر و رویشان را با آب روان بشویند. یکی گفت: «کاش لیف و صابون و شانه داشتیم.» دیگری گفت: «از باغبان بپرسیم؛ شاید داشته باشد.»

یکی از ایشان فوراً برخاست و نزد باغبان رفت و به او گفت: «کیسه پول را به من بده.» باغبان گفت: «همه دوستان خود را حاضر کن یا اینکه بگو با صدای بلند به من بگویند که کیسه پول را به تو بدهم.»

دوستان مرد در جایی نشسته بودند که باغبان آنان را می‌دید و آوازشان را می‌شنید. مرد دوستان خود را صدا زد و گفت: «باغبان چیزی به من نمی‌دهد.» ایشان با صدای بلند باغبان را آواز دادند و گفتند که هر چه دوست ما می‌خواهد، به او بده. چون باغبان سخن آنان را شنید، کیسه پول را به او داد. مرد کیسه را گرفت و از باغ بیرون رفت.

گریخت. چون آمدن او به نزد دوستان طول کشید،
پیش باغبان رفتند و به او گفتند: «چرا وسایلی را که
خواستیم، نفرستادی؟»

باغبان گفت: «رفیق شما از من فقط کیسه پول خواست و من تا
دستور شما را شنیدم، کیسه را دادم؛ او هم آن را گرفت و بیرون رفت.»
بازرگانان چون سخن باغبان را شنیدند، خشمگین و ناراحت، با باغبان بیچاره گلاویز
شدند و گفتند: «ما جز شانه و لیف و صابون از تو چیزی نخواستیم. چرا کیسه پول را بدون
اجازه ما به دوستان دادی؟» باغبان گفت: «او اصلاً نام شانه و لیف و صابون را نبرد.»
پس، بازرگانان باغبان را گرفتند و نزد قاضی بردند. چون نزد قاضی حاضر شدند
و ماجرا را برای او گفتند، قاضی حکم کرد که باغبان باید تاوان دهد. بازرگانان چون
حکم قاضی را شنیدند، پول خویش را طلب کردند. باغبان گفت: «به من فرصت بدهید
تا لختی بیندیشم که چه باید کرد.» او از نزد قاضی بیرون آمد و حیران می‌رفت و راه
از بی‌راهه نمی‌شناخت. کودکی حیرت و سرگردانی او را دید و پرسید: «ای پدر، چرا
حیرانی؟» باغبان پاسخ نداد و او را خردسال و حقیر شمرد. کودک سؤالش را تکرار
کرد. باغبان هم آنچه را اتفاق افتاده بود، به او گفت و افزود که اکنون قاضی مرا به
پرداخت تاوان امر فرموده است.

کودک گفت: «من راه خلاص تو را می‌دانم.» گفت: «کدام است؟» گفت: «ای
پدر، به نزد قاضی برگرد و به او بگو که شرط من با ایشان این بود که کیسه پول را وقتی بدهم
که همگی حاضر باشند. هر وقت که چهار تن با هم حاضر شوند، من آن را پس می‌دهم.»
باغبان به سوی قاضی بازگشت و آنچه را از کودک آموخته بود، به قاضی گفت.
قاضی بازرگانان را حاضر کرد و از آنان پرسید: «آیا این شرط در میان شما بود که زمانی
پولتان را بگیرید که هر چهار تن حاضر باشید یا نه؟» گفتند: «آری، چنین شرط کرده‌ایم.»
قاضی گفت: «چون شرط چنین است، رفیق خود را حاضر سازید تا کیسه را بستانید.»
باغبان با این تدبیر که از کودکی خردسال آموخته بود، از دست آنان نجات یافت
و بی‌کار خود رفت.

درس یازدهم : روان خوانی

مداد و پاک کن

درون یک جامدادی قشنگ، پاک کنی بود و مدادی.

یک روز پاک کن به مداد گفت : «حالت چطور است، دوست من!»

– من دوست تو نیستم.

– چرا؟

– چون از تو خوشم نمی آید.

– چرا از من بدت می آید؟

مداد گفت : «چون چیزهایی را که من می نویسم، پاک می کنی.»

– من فقط نوشته های اشتباه را پاک می کنم.

مداد گفت : «به تو چه ربطی دارد که نوشته های دیگران را پاک کنی؟»

– من پاک کنم و کارم همین است.

– تو خیلی مغرور و یک دنده ای.

– برای چه؟

– برای اینکه نوشتن بهتر از پاک کردن است.

پاک کن گفت : «پاک کردن اشتباه، مثل درست نوشتن است.»

مداد لحظه ای سرش را پایین انداخت، کمی به حرف پاک کن فکر کرد، بعد سرش

را بالا آورد و گفت : «بله، درست می گویی دوست من.»

– پس چرا از من بدت می آید؟

– من دیگر از کسی که اشتباهم را پاک کند، بدم نمی آید.

– من هم سخن درست و خوب را پاک نمی کنم.

مداد با خوش حالی گفت : «چه بزرگووار هستی، دوست من و جقدر قشنگ

حرف می‌زنی.»

بعد هر دو خندیدند و از آن پس این دو، دوستانی
صمیمی شدند و دیگر هیچ وقت با هم دعوا نکردند و هیچ وقت
از هم جدا نشدند.

درس دوازدهم : قصه‌گویی و صندلی صمیمیت

خرچنگ و مرغ ماهی‌خوار

متن زیر باید به صورت قصه برای دانش‌آموزان تعریف شود. دقت کنید که نحوه بیان شروع قصه را رعایت کنید.

روزی بود و روزگاری؛ مرغ ماهی‌خواری بود که در کنار برکه‌ای وطن کرده بود و از همه کارهای دنیا، دلش به این خوش بود که هر روز یک ماهی بگیرد و بخورد. مدت‌ها کار ماهی‌خوار این بود تا پیر و رنجور شد. یک روز دید که دیگر نمی‌تواند مانند سابق، کنار آب کمین کند و به چابکی، ماهی بگیرد؛ چون پیش از آنکه به خودش بجنبد، ماهی‌ها در می‌رفتند. سرانجام، از خستگی در گوشه‌ای نشست و با خود فکر کرد: «افسوس که عمر عزیز بر باد دادم و در جوانی، چیزی برای روزگار پیری ذخیره نکردم. حالا هم قدرت ندارم حتی یک ماهی بگیرم. پس بهتر است حيله‌ای به کار ببرم و راه آسان‌تری پیدا کنم. در دنیا را که نبسته‌اند!»

ماهی‌خوار این را گفت و رفت نزدیک آبگیر، آنجا که خانه خرچنگ بود، نشست. قیافه ماتم‌زده‌ای به خودش گرفت و بنا کرد با خودش حرف زدن و از روزگار شکایت کردن.

خرچنگ که با ماهی‌خوار آشنا بود، وقتی صدای او را شنید، از آب بیرون آمد و گفت: «دوست عزیز، بلا دور است. می‌بینم خیلی پریشان و غمگینی؛ آیا اتفاقی افتاده است؟» ماهی‌خوار جواب داد: «ای برادر، چرا غمگین نباشم؟ می‌دانی که کار و زندگی

من این بود که هر روز از این برکه، یکی دو تا ماهی می‌گرفتم و به این خوراک بخور و نمیر راضی بودم؛ چون فکر می‌کردم به این ترتیب، تعداد ماهی‌ها کم نمی‌شود اما امروز دو صیاد، که با تورهای بزرگ ماهی‌گیری از اینجا می‌گذشتند، نگاهی به این برکه انداختند و یکی از آنها گفت: اینجا هم برای ماهی‌گیری بد نیست اما چون در فلان دریاچه ماهی بیشتر است، اول ماهی‌های آنجا را می‌گیریم و بعد به سراغ اینجا می‌آییم. حالا من می‌بینم علاوه بر اینکه خودم بی‌روزی می‌مانم، همه ماهی‌ها هم از بین می‌روند؛ این است که دلم می‌سوزد.»

خرچنگ این خبر را به ماهی‌ها داد. آنها خیلی ترسیدند و جوش و خروشی در میانشان افتاد. پس به خرچنگ گفتند: «مرغ ماهی‌خوار راست می‌گوید؛ او با اینکه دشمن ما بود، روزی بیشتر از یکی دو تا ماهی نمی‌گرفت و از جمع ما چیزی کم نمی‌شد ولی اگر صیادان ببینند، همه ما را می‌گیرند. پس، بهتر است از خود ماهی‌خوار پرسیم که چه کار کنیم.»

خرچنگ گفت: «قدیمی‌ها گفته‌اند که نباید با دشمن مشورت کرد اما چون ماهی‌خوار در خشکی زندگی می‌کند، شاید عقلش از ما بیشتر باشد.» با این حرف، ماهی‌ها همراه خرچنگ به کنار آب رفتند و به ماهی‌خوار گفتند: «ای مرغ دانا، ما می‌دانیم که وقتی بالای سخت و بزرگی پیش می‌آید، باید دشمنی‌های کوچک را فراموش کرد. همیشه زندگی تو به وجود ما وابسته بود اما حالا زندگی ما به عقل و هوش تو وابسته است. برای نجات ما چه راهی به عقلت می‌رسد؟»

ماهی‌خوار گفت: «زور من و شما به ماهی‌گیران نمی‌رسد. به عقیده من، بهترین راه این است که همه از این برکه، به دریاچه‌ای که در پشت کوه قرار دارد، فرار کنیم. من آن دریاچه را دیده‌ام. اگر همه بتوانید به آنجا بروید، همیشه راحت هستید؛ چون پای هیچ آدمیزادی به این دریاچه نرسیده است.»

ماهی‌ها گفتند: «فکر بسیار خوبی است اما از آنگیز ما تا آن دریاچه، راه زیادی است. پس ما نمی‌توانیم بدون کمک تو این کار را انجام بدهیم.»

مرغ ماهی‌خوار گفت: «من حرفی ندارم اما وقت کم است و ممکن است صیادان تا چند روز دیگر به اینجا برسند.» ماهی‌ها باز هم التماس کردند و سرانجام، قرار شد مرغ ماهی‌خوار هر روز دو بار، چند ماهی را به دریاچه ببرد. ماهی‌خوار یک نصفه پوست هندوانه پیدا کرد و از علف‌های دریایی برای آن بندی ساخت. او هر روز، صبح و عصر، آن را پر از آب و ماهی می‌کرد و بند را به نوک می‌گرفت و پرواز می‌کرد. بعد به بالای تپه‌ای که در آن نزدیکی بود، می‌رفت و با خیال راحت ماهی‌ها را می‌خورد. استخوان‌هایشان را هم، همان جا می‌ریخت و با ظرف خالی بر می‌گشت. تا چند روز، کار ماهی‌خوار همین بود. او در دلش ماهی‌ها را مسخره می‌کرد و می‌گفت: «راست گفته‌اند که تا احمق در جهان است، تبیل در نمی‌ماند!» اما یک روز خرچنگ به او گفت: «من می‌خواهم دریاچه جدید را تماشا کنم و خبر سلامتی ماهی‌ها را برای دوستانشان بیاورم. پس، خوب است امروز مرا با خودت ببری.»

ماهی‌خوار این حرف‌ها را که شنید، با خودش گفت: «این خرچنگ برای ماهی‌ها نگران شده و ممکن است ماهی‌های اینجا را به شک و تردید بیندازد. پس، بهتر است او را هم پیش دوستانش بفرستم تا از شر این دشمن وسواسی راحت بشوم.» برای همین، به خرچنگ گفت: «همین الآن بر پشت من سوار شو تا هم پروازی بکنیم و هم ماهی‌ها و دریاچه را ببینی و برگردی.»

ماهی‌خوار، پروازکنان، راه بیابان را در پیش گرفت. او می‌خواست خرچنگ را به جای دوری ببرد که دیگر راه برگشت نداشته باشد اما وقتی که از بالای تپه می‌گذشتند، خرچنگ باهوش، استخوان ماهی‌ها را دید و فهمید که اوضاع از چه قرار است. آن وقت با خود گفت: «بهتر است حالا که می‌توانم، با او بجنگم و انتقام ماهی‌ها را بگیرم. اگر بتوانم او را از بین ببرم، جان خودم و بقیه ماهی‌ها را نجات داده‌ام. اگر هم زورم به او نرسد، با افتخار می‌میرم.»

خرچنگ تصمیم خودش را گرفت؛ ناگهان خود را روی گردن ماهی‌خوار

انداخت و با چنگک‌هایش گلوی او را فشار داد.
ماهی خوار بی‌هوش شد و از آن بالا به زمین افتاد.
خرچنگ وقتی مطمئن شد که ماهی خوار مرده است، به سختی
خود را به برکه رساند. او خبر حیلۀ مرغ ماهی خوار را به ماهی‌ها داد
و گفت: «ماهی خوار شنیده بود که بعضی وقت‌ها مکر و حیلۀ، بیشتر از زور
بازو اثر دارد اما نمی‌دانست که خیانت کردن به دوستان، به قیمت جاننش تمام می‌شود.»
ماهی‌ها از اینکه مرغ ماهی خوار به سزای خیانتش رسیده بود، خیلی خوش حال شدند و
با خود عهد کردند که دیگر هیچ وقت خبری را که از جانب دشمن می‌رسد، باور نکنند.
باز نویسی از کتاب «کلیله و دمنه»

درس چهاردهم: گوش کن و بگو

کژدم و سنگ‌پشت

کژدمی بود که همیشه تنها بود. نه کسی با او دوست می‌شد و نه او دوست کسی
بود.

کژدم، تنها می‌رفت. تنها می‌گشت. فقط، نیش پُر زهرش بود که همیشه همراهش
بود و همه جا دنبالش می‌آمد!

روزی از روزها، کژدم راهش را گرفت و به سفر رفت... رفت و رفت تا به
رودی رسید.

رود پُر آب بود. گذشتن از آب رود برایش ناممکن بود. فکر کرد که چگونه این همه
راه رفته را باید برگردد. یک مرتبه سنگ‌پشتی را دید که آرام و آهسته از کنار رود می‌گذشت.

سنگ‌پشت هم کژدم را دید و درماندگی و خستگی‌اش را از زبان او شنید. دل
سنگ‌پشت به حال کژدم سوخت.

گفت: «من برای گذشتن از رود، به تو کمک می‌کنم.»

کزدم خوشحال شد. نیشش را تکانی داد.
سنگ‌پشت او را بر پشت خود سوار کرد و آهسته، تن
به آب زد.

سنگ‌پشت مانند قایقی در آب پیش می‌رفت. کزدم بر پشت او
نشسته بود و تماشا می‌کرد. صدایی نبود جز آهنگ دلنشین رود!
سنگ‌پشت به خاطر کمک به کزدم، احساس خوبی داشت. اما ناگهان صدای
تق تقی شنید. انگار چیزی را بر پشت او می‌کوبیدند!
سنگ‌پشت تعجب کرد و پرسید: «چیزی بر پشتم می‌کوبد. این صدای چیست؟
تو نمی‌دانی دوست من؟»

کزدم جواب داد: «این صدای نیش من است که بر پشتم می‌کوبم!»
سنگ‌پشت از گفته کزدم دلگیر شد. با خودش گفت: «من به او کمک می‌کنم.
اما او بر پشتم نیش می‌زند.»
کزدم گفت: «می‌دانم کوبیدن نیشم بر پشت تو اثر ندارد. اما این عادت‌م را نمی‌توانم
از خود دور کنم.»

سنگ‌پشت به میانه رود رسیده بود. او با خود گفت: «نیش او بر من اثر ندارد. اما
دیگران از زهر او در امان نیستند. بهتر است آنها را برای همیشه از شر او نجات دهم.»
این را گفت و به سرعت در آب فرو رفت.
آب خروشان، کزدم را از روی سنگ‌پشت جدا کرد و با خود بُرد. کزدم هر چه
فریاد زد و کمک خواست، فریادش به جایی نرسید. سنگ‌پشت گفت: «من هم عادت
دارم گاهی در آب فرو بروم. نمی‌توانم این عادت را از خود دور کنم! سزای کسی که به
دوستانش بدی می‌کند، همین است.»

سنگ‌پشت، آرام از آب بیرون آمد و آهسته و پیوسته به راهش ادامه داد.

بازنویسی: مجید راستی

درس پانزدهم : قصه گویی و صندلی صمیمیت

سنگی میان راه

متن زیر باید به صورت قصه برای دانش آموزان تعریف شود. در این بخش چگونگی بیان پایان قصه آموزش داده می شود؛ بنابراین پایان قصه را با شیوه مشخصی بیان کنید. برای پایان قصه می توانید از جملاتی که در فعالیت قصه گویی و صندلی صمیمیت کتاب خوانداری آمده، استفاده کنید.

سال ها پیش شهر زیبایی در دامنه کوهستان خوش آب و هوایی قرار داشت. راه پر پیچ و خم شهر از میان کوه های بلند و سر به فلک کشیده می گذشت. مسافران با زحمت زیاد راه طولانی و کوهستانی شهر را می پیمودند. سال ها بود که سنگ بزرگی وسط جاده کوهستانی شهر افتاده بود.

مسافرانی که روزها به شهر می آمدند راهشان را کج می کردند و از کنار سنگ رد می شدند، اما مسافران شب گاهی در تاریکی به سنگ بزرگ برخورد می کردند و مجروح می شدند. هر کس به سنگ می خورد غرولندکنان سنگ را نفرین می کرد و از آنجا می رفت. بیشتر مردم شهر سنگ بزرگ را نفرین شده می پنداشتند. آنها از سنگ بزرگ افسانه ها و حکایت های تلخی تعریف می کردند. هیچ کس جرأت نداشت سنگ را جابه جا کند، چون همه از آن می ترسیدند. روزی مسافر غریبی با اسبش به سنگ رسید. مسافر غریب به سنگ بزرگ نگاهی کرد و گفت: «اگر بتوانم این سنگ بزرگ را از سر راه بردارم شاید به مردم خدمتی کرده باشم.»

او از اسبش پیاده شد. طنابی را محکم دور سنگ گره زد و بعد با کمک اسبش سنگ را کنار جاده غلتانید و با تعجب کیسه ای چرمی را زیر سنگ پیدا کرد. مسافر به سرعت کیسه را باز کرد. باور کردنی نبود. او خیال کرد خواب می بیند. هفت سکه طلا با یک نامه در کیسه بود.

مسافر غریب با هیجان و شور و شوق زیاد نامه را باز کرد و خواند: «از حاکم

شهر به مسافر خوشبختی که به این نامه می‌رسد،
این پاداش کسی است که به سنگ نفرین شده اعتقادی
ندارد و بی‌هیچ چشمداشتی به مردم خدمت می‌کند. ای مسافر
ناشناس، سکه‌های طلا را بردار و با نامه به قصرم بیا تا تو را مقامی نیکو
دهم.»

سید جمال میرخلف

درس شانزدهم : روان‌خوانی

جنگ روزها طول کشیده بود. مسلمانان هنوز نتوانسته بودند بر دشمن پیروز شوند و تمام قلعه‌های خیبر را فتح کنند. سربازها خسته و گرسنه بودند و غذایی برای خوردن نداشتند. گاهی مجبور بودند هر کدام با یک خرما شکم خود را سیر کنند. پیامبر(ص) در خیمه نشسته بودند که سر و صدایی از بیرون شنیدند، مسلمانان با شادمانی فریاد می‌زدند: «یک گله گوسفند... یک گله گوسفند به این سو می‌آید. دیگر از گرسنگی عذاب نخواهیم کشید. خدا را شکر، ما از گرسنگی نجات پیدا کردیم.» پیامبر(ص) از خیمه بیرون آمدند، گله بزرگی دیدند که همراه چوپانی لاغر و سیاه به سوی آنها می‌آمد. چوپان که نزدیک شد، مسلمانان دورش را گرفتند؛ او می‌خواست پیامبر(ص) را ببیند. مردم پیامبر(ص) را به او نشان دادند. او رو به پیامبر(ص) کرد و گفت: «درباره دین شما چیزهایی شنیده‌ام، دوست دارم مرا با دین اسلام بیشتر آشنا کنید.»

پیامبر(ص) او را به خیمه‌اش دعوت کردند و مدتی درباره اسلام با او حرف زدند. چوپان در همان جلسه اول مسلمان شد. از خیمه که بیرون آمد، گله‌اش را جلوی خیمه‌ها دید. مردم دور تا دور گله ایستاده بودند. وقتی نگاه چوپان به گوسفندها افتاد، گفت: «ای رسول خدا با این گوسفندها چه کنم؟ این گوسفندها امانت و مال مردم خیبر است. حالا که مسلمان شده‌ام تکلیف چیست؟»

پیامبر(ص) نگاهی به سربازانش کردند. آنها گرسنه بودند و با نگاهشان از پیامبر(ص) می‌خواستند تا اجازه دهند گوسفندها را قربانی کنند. اما پیامبر(ص) با صدای بلند به چوپان گفتند: «در دین ما خیانت به امانت یکی از بزرگ‌ترین گناهان است. تو باید گوسفندها را تا قلعه ببری و به صاحبانشان بدهی.»

